

2018 / 1

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

2018/1

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

Ārlietu ministrija

LATVIJAS
POLITOLOGU BIEDRĪBA

Redakcijas kolēģija:

Daunis Auers (Latvijas Universitāte), Andris Gobiņš (Eiropas Kustība Latvijā),
Mindaugas Jurkynas (Vītauta Magnusa universitāte), Žaneta Ozoliņa
(Latvijas Universitāte), Fabricio Tasinari (Dānijas Starptautisko pētījumu institūts),
Bens Tonra (Dublinas Universitāte).

Zinātniskā redaktore **Žaneta Ozoliņa**

Projekta vadības grupa **Iveta Reinholde, Nora Vanaga**

Literārā redaktore **Inga Kanasta-Zabarovska**

Maketētāja **Inese Siliniece**

Māksliniece **Kristīne Plūksna**

Redakcijas kolēģijas adrese:

Latvijas Politologu biedrība
Lomonosova iela 1A, Rīga, LV-1019
Tālrunis: 67140533
e-pasts: info@politologubiedriba.lv
www.politologubiedriba.lv

ISSN 2243-6049

Iespiests SIA Dardedze hologrāfija
Ķengaraga iela 10a, Rīga

Saturs

Redaktora sleja	5
I. EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKAS	9
Iveta Reinholde. <i>Reģionalizācijas tendences Eiropā</i>	9
Kristīne Zaidi. <i>Apvienotās Karalistes un Ziemeļrijas Apvienotās Karalistes zemes un reģioni referendumā par izstāšanos no Eiropas Savienības kontekstā</i>	15
Renāte Bula. <i>ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam – sasniegumi un izaicinājumi</i>	36
Zane Šime, Mārtiņš Legzdiņš. <i>Research and Higher Education Cooperation in the Baltic Sea Region</i>	45
Marika Laizāne-Jurkāne. <i>Latvijas prezidentūra Baltijas Asamblejā 2016. gadā: sasniegtais un nepārvarētais</i>	66
Ruta Ceple. <i>Iemesli un formāti Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbībai aizsardzības jomā</i>	73
II. INTERVIJAS	89
Jēkabs Ščipčinskis. <i>Eiropas Savienības fondu pīrāga dalīšana. Intervija ar Agnesi Dagili, Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieci</i>	89

Tukša lapa

Redaktora sleja

Latvijas ārpolitikas kodolu veido vairāki tematiskie bloki – valsts drošība un labklājība, kas tiek nodrošināta, darbojoties Eiropas Savienībā un NATO, ekonomisko interešu pārstāvēšana, diasporas politikas īstenošana un, protams, reģionālā sadarbība. Tieši reģionālā sadarbība parasti izpelnās divējādu attieksmi – no vienas puses, dažāda līmeņa reģionālā sadarbība (trīs Baltijas valstu – Igaunijas, Latvijas un Lietuvas; NB6 – Baltijas valstu un Ziemeļeiropas ES dalībvalstu Dānijas, Somijas, Zviedrijas; NB8 – Baltijas valstu un Ziemeļeiropas valstu) *a priori* tiek uzskatīta tikai un vienīgi par pozitīvu un kopējo labumu nesošu tendenci; bet no otras puses – kritiski skeptiska attieksme, akcentējot konkurences tendences dominanci pār kopējā labuma filozofiju, kas rezultējas sarūgtinājumā par joprojām nesasniegto cerēto saliedētības un vienprātības pakāpi starpvalstu attiecībās. Pārliecinoši argumenti ir abu viedokļu grupu pārstāvju rokās. Optimisti atsauca uz reģionālās sadarbības vēsturisko pieredzi, salīdzinot to valstu un sabiedrību mijiedarbības pakāpi, kāda valdīja aukstā kara beigās Baltijas jūras telpā, ar pieaugušo kontaktu un sadarbības intensitāti, kas redzama šodien. Savukārt pesimisti norāda uz to, ka potenciāls, kas slēpjas (un ne tikai slēpjas, bet ir atklāti redzams) šajā reģionā, netiek izmantots pilnībā, un tajā dominē egoistiskas nacionālas intereses, kā rezultātā reģionā turpina saglabāties daudzas dalījuma līnijas.

Gadā, kad Latvija svin savu simto gadskārtu, dažādi nozīmīgi atskaites datumi ir raksturīgi visam Baltijas jūras reģionam. 2017. gadā divdesmit piecu gadu dibināšanas jubileju atzīmēja Baltijas jūras valstu padome (BJVP). 2018. gadā tādu pašu gadskārtu svin Baltijas Attīstības forums, kurš savā svētku dienā paziņo par darbības pārtraukšanu, jo misija ir izpildīta – reģionālā sadarbība rit augstas intensitātes līmenī un īpašs tās veicināšanas instruments nav nepieciešams. Šogad Latvija jau trešo reizi pildīs BJVP prezidējošās valsts pienākumus. Savukārt nākamajā gadā būs pagājuši jau desmit gadi kopš ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam pieņemšanas.

Šie dažādie nozīmīgie notikumi un atšķirīgie vērtējumi par panākto Baltijas jūras reģionā un tā nākotnes izredzēm ir kalpojuši par pamudinājumu aicināt ekspertus diskutēt žurnāla slejās par dažādiem reģionālās sadarbības aspektiem.

Diskusiju aizsāk Iveta Reinholde, iepazīstinot ar dažādiem reģiona un reģionālisma definējumiem akadēmiskajā, praktiskajā un institucionālajā ietvarā. Zīmīgi, ka definējumu daudzveidīgums izraisa nosacītu apjukumu, bet tajā pašā laikā rada priekšrocības, piemērojot dažādus rīcībpolitikas instrumentus valstu, reģionu un kopienu vajadzībām. Viena no galvenajām atziņām ir saistīta ar valstu un kopienu vēlmi un spēju darboties savstarpēji pārklājošos reģionu apstākļos. Piemēram, Latvijai vienlaikus jāiekļaujas trīs Baltijas valstu, NB6, NB8, BJVP un citos formātos. Šādos apstākļos nozīmīga kļūst starpinstitucionālā sadarbība, kā arī efektīva finanšu līdzekļu ieguldīšana.

Reģionālisma tendences no Apvienotās Karalistes skatu punkta aplūko Kristīne Zaidi. Viņa atskatās uz nesen notikušo referendumu par Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un mēģina rast atbildes, kādu ietekmi tas atstās uz dažādiem valsts reģioniem. Zīmīgi, ka tās teritorijas, kuras balsoja par izstāšanos, pieskaitāmas pie mazāk attīstītām ar zemāku labklājības līmeni, nekās tās, kuras pauda atbalstu palikšanai ES sastāvā. Tieši reģioniem ar ekonomiskām un sociālām problēmām ir pieejami ES fondu atbalsta līdzekļi. Pēc izstāšanās var izrādīties, ka labklājības plaisa Apvienotajā Karalistē pieaug, un tas var veicināt šķelšanās tendences valstī.

Renāte Bula pievēršas nedaudz "aizmirstam" tematam – ES Stratēģijai Baltijas jūras reģionam. Kad 2009. gadā ES dalībvalstis apstiprināja šo stratēģiju, valdija liels optimisms. Baltijas jūras reģions, kurā jau norisinājās augstas intensitātes sadarbība, tika izvēlēts kā modelis, kurš nodemonstrēs, ka ar nelielu politisku līdzekļu palīdzību varēs padarīt esošo sadarbību mērķtiecīgāku, labāk organizētu un pārvaldītu, kā rezultātā pieaugs reģiona konkurētspēja un labklājība, un izlīdzināsies pastāvošās atšķirības. Gandrīz desmit gadus pastāvošā stratēģija būtiski nav mainījusi Baltijas jūras reģiona telpā notiekošos mijiedarbības procesus. Viens no galvenajiem iemesliem stratēģijas potenciāla pieticīgai izmantošanai ir dalībvalstu politiskās gribas trūkums, finanšu ierobežotība, kā arī citu reģionālās sadarbības formātu pastāvēšana ar pārklājošos darba kārtību (piemēram, Ziemeļu dimensija). Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka iesaistītās valstis vēl nav izmantojušas to potenciālu, kas sākotnēji iestrādāts stratēģijas kodolā.

Baltijas jūras valstu padome ir organizācija, kura tapusi kā simbols aukstā kara dalījuma līniju nojaukšanai un iekļaujošas sadarbības uzsākšanai 1992. gadā. BJVP veidošanas intelektuālie tēvi bija Ufe Elemans Jensens un Hans-Dītrihs Genšers, Dānijas un Vācijas ārlietu ministri, kuru vēlme bija radīt forumu, kas kalpotu par reģionālās sadarbības veicināšanas līdzekli pēc aukstā kara beigām. Kopenhāgenas deklarācijā, kas uzskatāma par BJVP dibināšanas dokumentu, skaidri definēts tās mērķis – “stiprināt saliedētību starp valstīm, kas novedīs pie lielākas politiskas un ekonomiskas stabilitātes, kā arī reģionālās identitātes”. Lai arī nevaram apgalvot, ka šis mērķis ir sasniegts, tomēr ir jomas, kurās BJVP ir spēlējusi lielu lomu un turpina investēt – tā ir izglītība un zinātne. Zane Šime un Mārtiņš Legzdiņš iepazīstina ar nozīmīgākajiem projektiem šajās jomās un raksta par vēl neizmantoto potenciālu. Arī šī raksta viena no svarīgākajām atziņām ir saistīta ar politisko gribu vai līdzdalības motivāciju. BJVP ir platforma ar bagātīgu sadarbības tīklu klāstu. To, vai sadarbība zinātnes un izglītības jomā vērsīsies plašumā, nosaka tikai un vienīgi dalībnieku vēlme šos tīklus izmantot un radīt pievienoto vērtību.

Marika Laizāne-Jurkāne pievēršas pavisam nesenaai vēsturei, kurai būs ietekme uz nākamajiem gadiem – Latvijas prezidentūrai Baltijas Asamblejā un Baltijas Ministru padomē 2016. gadā. Ikvienu prezidentūra ir saistīta ar prioritāšu nospraušanu sākumā un ar sasniegtā izvērtējumu tās beigās. Autore pamatoti secina, ka kopumā Latvijas prezidentūras izvirzītie uzdevumi sasniegti, jo notikusi nacionāla līmeņa parlamentāriešu un valdības rīcības koordinācija, iepriekšējo prezidentūru atstātā mantojuma pārņemšana, kā arī koncentrēšanās uz praktiskiem projektiem, kuri ir vienlīdz svarīgi Igaunijai, Latvijai un Lietuvai. Nākotnē vairāk pievēršoties praktiskai sadarbībai konkrētu projektu ieviešanā, nevis debatējot par Baltijas valstu vienotības ideju, iespējams panākt ciešāku saliedētības pakāpi.

Pēdējo trīs gadu laikā viena no visvairāk diskutētajām sadarbības jomām ir drošība un aizsardzība. Tas arī nav pārsteigums, ja ņemam vērā pieaugošo spriedzi starptautiskajās attiecībās, ko izraisījusi viena no reģiona valstīm – Krievija. Ruta Ceple atgādina, ka Baltijas jūras reģiona valstu sadarbībai drošības un aizsardzības jomā ir bagāta vēsture. Tieši intensīvā sadarbība ļāva Igaunijai, Latvijai, Lietuvai un arī Polijai ļoti īsā laikā sagatavoties dalībai NATO un kļūt par tās pilntiesīgu dalībvalsti. Pēdējos gados ir pastiprinājusies sadarbība starp reģiona NATO valstīm un ārpus tās esošajām

valstīm – Somiju un Zviedriju. Faktiski Baltijas jūras reģions drošības ziņā ir kļuvis daudz saliedētāks, neraugoties uz atšķirīgajām institucionālajām piederībām. Zīmīgi, ka rakstā akcentēti ar drošību tieši nesaistīti projekti – *Nordstream 2* un *RailBaltica*, atgādinot, ka no pirmā skatījuma ekonomiskas dabas projekti var kļūt par drošību kavējošu vai veicinošu faktoru.

Žurnāla saturu papildina intervija ar Eiropas Komisijas pārstāvniecei-bas Latvijā ekonomikas padomnieci Agnesi Dagili, kura raksturo ES fondu nozīmi reģionālajā attīstībā. Viņa izskaidro trīs iespējamās nākotnes scenārijus, kuriem ir īpaša nozīme šībrīža sarunās par nākamo ES daudzgadu budžetu, uz kuru ietekmi atstās Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES.

Žaneta Ozoliņa, LU profesore,
žurnāla “Latvijas intereses Eiropas Savienībā” zinātniskā redaktore

I

EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKAS

Reģionalizācijas tendences Eiropā

Iveta Reinholde,

Latvijas Universitātes asociētā profesore, Eiropas Padomes Reģionālo un vietējo pašvaldību kongresa eksperte

Šī raksta mērķis ir ieskicēt reģionalizācijas tendences Eiropā, ar reģionalizāciju saprotot procesu, kurā valsts sadalās administratīvos reģionos un nosaka robežas starp reģioniem. Praksē reģioni tiek saukti dažādos nosaukumos, tiem ir dažādas funkcijas un politiskās varas apjoms, un tas saistīts ar atšķirīgo vēsturisko, politisko un pārvaldes pieredzi reģionu veidošanās procesā.

Atslēgvārdi: administratīvā sistēma, reģionalizācija, reģions.

The aim of the article is to discuss the main tendencies regarding regionalisation in Europe from an administrative perspective. There are different labels applied to regions, thus reflecting a wide scope of political and administrative power in addition to historical and administrative experience of regionalisation in different countries.

Keywords: administrative system, regionalisation, regions.

Ievaddvārdi

Katalonijas referenduma ietekmē ir raisījušās diskusijas par reģioniem un reģionalizāciju Eiropā. Šajās diskusijās neatkarības atbalstītāji ir uzsvēruši, ka referendumā paustā iedzīvotāju griba ir jārespektē, savukārt

neatkarības oponenti ir centušies norādīt uz konstitūcijas nosacījumiem un nepieciešamību sabalansēt reģiona pašpārvaldes tiesības, iedzīvotāju vēlmes un valsts vienotību. Lai arī viedokļi par Katalonijas nākotnes perspektīvām atšķiras, tomēr ir skaidrs, ka Eiropā notiek procesi, kuros “savs vārds” ir sakāms ne tikai valstīm.

Šī raksta mērķis ir ieskicēt reģionalizācijas tendences Eiropā, ar reģionalizāciju saprotot procesu, kurā valsts sadalās administratīvos reģionos un nosaka robežas starp reģioniem. Eiropas Padome ir noteikusi, ka reģions ir “teritoriālā vienība, kas ir nākamais pārvaldes līmenis aiz centrālā (valsts) līmeņa, un šai teritoriālajai vienībai ir politiskās pašpārvaldes tiesības”¹. Tiesa, reģionalizācija iekļauj arī varas palielināšanos esošajās institūcijās, kas jau darbojas reģionu līmenī. Savukārt praksē reģioni tiek saukti dažādos nosaukumos – piemēram, provinces, apgabali, pavalstis, grāfistes,² tā atspoguļojot ļoti atšķirīgo vēsturisko, politisko un pārvaldes pieredzi reģionu veidošanās procesā. Eiropā ir reģioni, kuriem ir politiskā vara veidot normatīvos aktus, kas darbojas attiecīgajā reģionā, savukārt citur reģioni pastāv kultūras un iedzīvotāju sociālās dzīves organizēšanas kontekstā. Visbeidzot ir valstis, kur reģions vairāk ir nevis faktiskais, bet virtuālais veidojums ES strukturālo fondu pārdalei. Šādā perspektīvā diskutēt par vienu iespējamo reģionu un reģionalizācijas konceptu nav iespējams, līdz ar to katrs reģionalizācijas gadījums ir jāvērtē kā unikāls gan attiecīgās valsts ietvaros, gan arī varas un funkciju pārdales kontekstā starp dažādiem pārvaldes līmeņiem.

Kad mazs ir par lielu, un liels par mazu

Latvijā, runājot par reģioniem, bieži vien tiek pieminēts fakts, ka reģionu pārvaldes līmenis tā arī netika ieviests un ideja par aprīnķiem ir palikusi tikai un vienīgi ideja. Taču uz kopējā Eiropas fona Latvija nav vienīgā valsts, kurai nav reģionālā pārvaldes līmeņa. Visbiežāk izvēle neveidot reģionu līmeni ir raksturīga mazām valstīm, kuras īsti nesaskata priekšrocības, ko sniegtu vēl viens pārvaldes līmenis. Turklāt jāņem vērā arī Eiropas tendences pašvaldību apvienošanās procesos, kur vietējām pašvaldībām apvienojoties, jaunās vietējās pašvaldības var būt tikpat lielas vai pat lielākas, nekā iepriekš

---

¹ Council of Europe (2009). Regional Democracy. Council of Europe Reference Framework. Izgūts (03.03.2018.) no: <https://rm.coe.int/regional-democracy-reference-framework/168072feb>

² Angļu valodā visbiežāk lietotie apzīmējumi ir *region, county, community, state, republic*.

bijis nākamais augstākais pārvaldes līmenis. Šāda situācija šobrīd ir izveidojusies Ukrainā, vietējām pašvaldībām apvienojoties un dažām esot tikpat lielām kā nākamais līmenis – rajons.³ Līdz ar to Ukrainas valdībai būs tuvākajā laikā jāizstrādā jauns likums par rajonu sistēmas reformēšanu, tā turpinot uzsāktos decentralizācijas procesus un sakārtojot vietējā un reģionālā līmeņa pārvaldes jautājumus.

Kopš 1970. gadu vidus Eiropas valstīs ir notikušas pašvaldību apvienošanās, kuras ir ietekmējuši gan politiskie, gan ekonomiskie un demogrāfiskie procesi. Vismaz puse no OECD valstīm kopš gadsimta sākuma ir veikušas lielākas vai mazākas administratīvi teritoriālās reformas.⁴ Administratīvi teritoriālo reformu rezultātā Islandē pašvaldību skaits ir samazinājies par 67%, bet Dānijā par 64%.⁵ Grieķijā ekonomiskās krīzes ietekmē pašvaldību skaits ir samazinājies pat par 94%.⁶ Vietējās pašvaldības ir mudinājusi ekonomiskā situācija, lai tās kā ekonomiskas vienības varētu izdzīvot situāciju, kurā ir jāsniedz arvien lielāks pakalpojumu klāsts, un vienlaikus ir arī mainījusies izpratne par to, kas jādara reģionālajam līmenim, jo lielākas vietējās pašvaldības izdara būtisku spiedienu uz reģioniem, tā netieši arī tos mudinot uz apvienošanos.

Runājot par mazām valstīm, tādas valstis kā Kipra, Lihtenšteina, Luksemburga, Monako un Andora ir lēmušas, ka to pārvaldes struktūrās nebūs reģionālā pārvaldes līmeņa, jo šo valstu fiziskie gabarīti ir tik lieli, cik tie ir. Savukārt Latvija, Igaunija un Slovēnija savulaik ir apsvērušas reģionālā līmeņa ieviešanu, bet, ietekmējoties no pasaules tendencēm un lielākām pašvaldībām un daļēji nespējot izšķirties par reģionu līmeņa unikālajām funkcijām, ir atteikušās no šīs ieceres. Taču šo valstu gadījumā gan vēsturiskā un politiskā pieredze, gan arī fiziskais lielums ir galvenie faktori, kas noteikuši izvēli neveidot reģionu līmeni. Attiecībā uz Latviju un Igauniju, jāatzīst, ka zināmā mērā arī okupācijas pieredze ir mudinājusi šīs valstis izvēlēties pārvaldes modeli, kurš ir tuvāks iedzīvotājiem. Līdzīgi ir Slovēnijas gadījumā,

---

³ Державні сайти України (2018). Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Izgūts (03.03.2018.) no: <http://decentralization.gov.ua/main-monitoring>

⁴ Steiner R. et al. (2016). A Comparative Analysis of Amalgamation Reforms in Selected European Countries. In: *Local Public Sector Reforms in Times of Crisis. National Trajectories and International Comparisons*. S. Kuhlmann, G. Bouckaert (eds.) Palgrave, p. 29.

⁵ Turpat.

⁶ Turpat.

kas pēc Dienvidslāvijas sagrūšanas izmantoja iespēju izveidot savu valsti. Slovēnijas gadījumā 2006. gadā tika veikti grozījumi Konstitūcijā, nosakot, ka reģionu pārvaldes līmenis ir viens no pārvaldes līmeņiem. Praksē šie grozījumi tā arī nav ieviesti, jo sabiedrība uzskata, ka nav funkciju, ko reģioni varētu veikt, savukārt politiķi bažijas par politiskās varas sadrumstalotību.

Kad ir tikai viens reģions...

Eiropā ir vairākas valstis, kurās reģionu līmeņa nav – tas nav atzīts valsts konstitūcijā vai normatīvajos aktos, tomēr praksē šajās valstīs ir vismaz viens reģions, kurš veidojies vēsturiskos apstākļos, kā rezultātā šim reģionam ir īpašas tiesības finanšu un administratīvās pārvaldes jomā. Atsevišķos gadījumos šiem reģioniem var būt ekskluzīvi piešķirtas arī likumdevējtiesības. Piemēram, šādas valstis ir Somija ar Ālandu salām, vai Portugāle, kura ir piešķirusi īpašas tiesības Azoru salām un Madeirai. Pēc būtības arī Lielbritānija ar Skotiju un Velsu ir uzskatāma par valsti, kurā ir vismaz viens šāds īpašs reģions.

Tiesa, reģions var pastāvēt arī kādā noteiktā valsts funkciju jomā, un, no administratīvā viedokļa raugoties, tam var būt noteiktas robežas bez politiskās pašpārvaldes tiesībām. Šāds reģions, piemēram, pastāv Dānijā, kur reģionu vienīgā funkcija ir veselības aprūpes sistēmas koordinācija noteiktā teritorijā.

Reģions kā administratīva vienība

Atbilstoši Eiropas Padomes izpratnei, arī šādam reģionam nav politiskās pašpārvaldes tiesību, jo centrālais pārvaldes līmenis izveido savā pakļautībā esošas vienības, kuras fiziski ir izvietotas reģionos. Šādām administratīvām vienībām var tikt piešķirta pat zināma autonomija un rīcības brīva, bet tieši pakļautība centrālajam līmenim nosaka to, ka uz šādu konstrukciju vairāk jālūkojas kā uz reģionos izvietotām centrālās pārvaldes vienībām. Piemēram, daudzām valsts pārvaldes iestādēm Latvijā ir reģionālās struktūrvienības, lai attiecīgās funkcijas un pakalpojumi tiktu sniegti arī ārpus Rīgas. Diemžēl teritoriālais pārklājums starp dažādu resoru reģionālajām struktūrvienībām atšķiras. Tā, piemēram, Latvijā reformu gaitā izveidojušies atšķirīga pieeja reģionu struktūrvienību izvietošanai zemkopības, veselības aprūpes, īpašuma reģistrācijas, autoceļu uzturēšanas jomās. Klientu apkalpošanas centru

izveidošana novadu centros un e-pakalpojumu attīstība ir bijis visnotaļ veiksmīgs mēģinājums pārvarēt šo problēmu. Tomēr, saskaņojot valsts pārvaldes un administratīvi teritoriālās reformas, būtu iespējams koncentrēties uz resoru reģionālo struktūrvienību izvietojumu attīstības centros.

Kopumā pēdējā desmitgadē ir notikusi būtiska pašvaldību apvienošana, tā iegūstot lielākas teritorijas. Īrijā reformu rezultātā vietējo pašvaldību skaits no 114 ir samazināts līdz 31, atsakoties no diviem iepriekš pastāvējušiem reģionālajiem līmeņiem un tā vietā izveidojot vienu reģionālo līmeni.⁷

Vienlaikus Eiropā var novērot arī pretējas tendences – atsevišķās valstīs notiek reģionu lomas stiprināšana, piemēram, Vācijā un Šveicē. Eiropas Padome izmanto arī apzīmējumu “asimetriskā reģionalizācija”, ar to saprotot procesu, kur valstī ir izveidots reģionu līmenis, bet kādam reģionam ir noteikts citāds statuss nekā pārējiem.⁸ Šāds atšķirīgais statuss var ietver gan vairāk kompetences atsevišķās rīcībpolitiku jomās, gan arī likumdošanas tiesības. Itālijā šāds statuss ir Sicīlijai un Sardīnijas salām, un tas ir nostiprināts konstitūcijā.

Visbeidzot, reģionu statuss federālās valstīs (piem., Vācijā, Austrijā, Šveicē) parasti ietver reģioniem vai pavalstīm piešķirtās ekskluzīvās tiesības dažādās rīcībpolitiku jomās – kultūrā, izglītībā, vides jomā, būvniecības procesā un sociālā jomā.

Kādas ir reģiona pazīmes?

Saprotot, ka reģioni ir daudzveidīgi, ir jācenšas atbildēt, kādas ir reģionu kopīgās pazīmes, kas tos ļauj saukt par reģioniem. Eiropas Padome piedāvā uz reģioniem lūkoties kā uz teritoriālām vienībām, uz kurām attiecināmi subsidiaritātes, teritoriālās kohēzijas un federālās lojalitātes principi.⁹ Šie principi nozīmē to, ka pakalpojumi tiek sniegti tajā pārvaldes līmenī, kas atrodas pēc iespējas tuvāk iedzīvotājiem, neatkarīgi no dzīvesvietas iedzīvotājiem ir vienlīdzīgas iespējas pakalpojumu pieejamībā, un, lai arī reģionālās

---

⁷ Department of Housing (March 2018). Planning and Local Government. Local government reform. Izgūts (03.03.2018.) no: <http://www.housing.gov.ie/local-government/reform/local-government-reform>

⁸ Von Bayme C. (2005). Asymmetric federalism between globalization and regionalization. *Journal of European Public Policy*, vol, 12, no. 3.

⁹ Council of Europe (2009). Regional Democracy. Council of Europe Reference Framework. Izgūts (03.03.2018.) no: <https://rm.coe.int/regional-democracy-reference-framework/168072feb8>

vienības ir neatkarīgas savā darbībā, tām ir jābūt lojālām valsts pārvaldības struktūrai un jāatturas no aktivitātēm, kas var apdraudēt valsts pārvaldes struktūras līdzsvaru. Reģiona kompetences var būt definētas konstitūcijā vai likumā, kā arī reģioniem var tikt piešķirtas likumdošanas tiesības noteiktās jomās. Reģioni parasti veido savas pašpārvaldes (t.i., ievēlētas) un administratīvas iestādes, kuru darbības likumību uzrauga centrālais līmenis, ka arī nodrošina iedzīvotāju tiesības piedalīties pašpārvaldē.

Nobeiguma vietā

Katras valsts administratīvās sistēmas uzbūve ir primāri valsts un tās iedzīvotāju lēmums. Neapšaubāmi, palielinās reģionalizācijas tendences, kur reģioni cenšas aizstāvēt savas intereses un kļūst par nozīmīgu politisko spēlētāju. Šajā rakstā ietvertais īsais pārskats par reģionu daudzveidību skaidri norāda uz to, ka par reģioniem var diskutēt tikai noteiktā kontekstā un valstī, nevis vispārīgi. Tieši tāpat ir gandrīz neiespējami paredzēt reģionalizācijas rezultātus, jo politisko kompromisu māksla, interešu grupu darbība un sabiedriskais viedoklis bieži ļoti strauji maina situāciju.

Apvienotās Karalistes un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes zemes un reģioni Referenduma par izstāšanos no Eiropas Savienības kontekstā

Kristīne Zaidi,

Latvijas Universitātes doktorante

Gan Apvienotajā Karalistē un Ziemeļīrijas Apvienotajā Karalistē, gan Eiropas Savienībā gaidāmas lielas pārmaiņas un izaicinājumi, ko izraisīja balsojums par izstāšanos no ES. Kamēr faktu par Brexit ietekmi nav, jo tas vēl nav noticis, pastāv daudzi pieņēmumi un prognozes, ko izsaka abas debatēs iesaistītās puses. Ekonomiskās prognozes, ieskaitot tās, kas balstītas uz akadēmiskajiem pētījumiem, ir negatīvas. Ja tās piepildīsies, noteikti palielināsies sociāli ekonomiskās plaisas, kuras Apvienotajā Karalistē jau ir visai izteiktas dažādos līmeņos, no individuālā līdz reģionālajam. Paradoksāli, ka tie reģioni, kas balsoja par izstāšanos no ES, tiks ietekmēti visvairāk. Tomēr vislielākais izaicinājums Apvienotajai Karalistei Brexit priekšvakarā un arī pēc tam ir valsts vienotība. Referenduma iznākums nekavējoties izvirzīja jautājumu par Skotijas neatkarību Skotijas politiskajā dienaskārtībā. Kaut gan pašreiz jautājums netiek aktīvi apspriests, tā aktualizēšanās, visticamāk, ir laika jautājums. Ņemot vērā, ka jautājums par Īrijas robežu ir viens no galvenajiem sarunu procesā ar ES, arī tas varētu būt tikai laika jautājums, pirms balsojums par Ziemeļīrijas atdalīšanos atkal izvirzīsies dienaskārtībā. Saspilējumi Velsā jautājumos par laika pēc Brexit pārvaldi un varas sadalīšanu valsts un reģionālā līmenī ir visai ievērojami. Ir daudz nezināmo par Brexit un tā reālajām sekām, tomēr tā ietekme uz starpreģionālo attiecību dinamiku Apvienotajā Karalistē jau ir ievērojama un turpinās piesaistīt daudz uzmanības.

Atslēgvārdi: Apvienotā Karaliste, Brexit, decentralizācija, Eiropas Savienība, reģioni, zemes.

The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland as well as the European Union confront significant changes and challenges triggered by the UK's vote to leave the Union. What we have are only interpretations, not facts about the impact of Brexit; it has not yet happened. Assumptions and predictions on both sides of the debate abound; however, economic forecasts, including those based on academic research, are rather gloomy. If these come to pass, it will certainly have an impact on a range of social issues, not in the least in broadening social-economic divisions that are already prominent in the UK from individual to regional levels. Paradoxically, regions that voted to leave are predicted to be hit the hardest. The greatest challenge for the UK leading to and after Brexit is the very idea of the United Kingdom itself. The outcome of the referendum, for example, instantly brought Scottish independence back on the political agenda. The Irish border is another contentious issue and a centrality in the negotiation process; it may only be a matter of time that the question of a border poll in Northern Ireland re-emerges. Then there are tensions in Wales on the issue of post-Brexit governance and distribution of power between central and devolved administrations. There are many unknowns about Brexit and its real consequences are yet to appear. However, its influence on the dynamics of inter-regional relations in the UK is already very obvious and is one to watch.

Keywords: Brexit, countries, devolution, European Union, regions, United Kingdom.

Ievads

Jautājums par to, cik saliedēta ir Apvienotā Karaliste (AK), tiek uzdots aizvien biežāk. Demarkācijas līniju ir daudz – politiskas, ekonomiskas un sociālas. Tās bieži vien ir saistītas sarežģītajā mijiedarbības mezglā. Arī reģionālais aspekts spēlē ļoti nozīmīgu lomu, jo šīs demarkācijas līnijas mēdz sakrist ar ģeogrāfiskajām robežām starp novadiem (*counties*) un zemēm (*countries*). Referendums par Skotijas neatkarību, kaut gan beidzās ar *status quo*¹, atklāja

¹ 44,7% Skotijas iedzīvotāju nobalsoja par neatkarību no Lielbritānijas ar 84,6% balsstiesīgo piedalīšanos (Avots: Scotland votes no. Izgūts (28.01.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/events/scotland-decides/results>) Šāds piedalīšanas līmenis ir vērtējams kā augsts, jo īpaši AK, kur referendumi tiek rīkoti visai reti. Ar šo referendumu salīdzināms ir tikai 1998. gada referendums Ziemeļīrijā par "Lielās piektdienas" vienošanos. Tajā referendumā piedalījās 81,1% balsstiesīgo iedzīvotāju. Avots: The 1998 referendums. Izgūts (28.01.2018.) no: <http://www.ark.ac.uk/elections/fref98.htm>

Līdz šim tika rīkoti tikai trīs AK mēroga referendumi: 1975., 2011. un 2016. gadā. Divi no tiem bija saistīti ar valsts dalību Eiropas Kopienā/Savienībā. Papildus tika rīkoti vietējie referendumi Velsā, Skotijā un Ziemeļīrijā un gandrīz visi tika saistīti ar lielāku vietējās varas palielināšanu (*devolution*) vai neatkarību.

ievērojamu neapmierinātību ar to, kā tiek regulētas tās attiecības ar centrālo valdību Londonā. Balsojums par izstāšanos no Eiropas Savienības (ES) atklāja vēl dziļākas plaisas starp valsts iedzīvotājiem reģionu, ekonomisko un sociāli demogrāfisko grupu ziņā.² Tas sadalīja valsti divās aptuveni vienādās grupās, kas padara izstāšanās procesu vēl sarežģītāku. Valsts un sabiedrības attīstība neapšaubāmi tiks ietekmēta ilgtermiņā, jo saskaņā ar vairākām prognozēm³ pastāvošās plaisas turpinās padziļināties gaidāmās ekonomiskās lejupslīdes kontekstā.

Pastāv ievērojams nevienlīdzības līmenis, jo īpaši starp Ziemeļiem un Dienvidiem⁴, un tas lielā mērā izpaudās abos minētajos balsojumos, jo īpaši otrajā. Ekonomiski sociālā līdzsvara panākšana starp reģioniem jau daudzus gadus ir viens no politiskās dienaskārtības aktuālajiem jautājumiem neatkarīgi no tā, kura partija veido valdību. Tomēr problēmas risināšana vēl aizvien prasīs daudz laika un politiskās gribas, jo ne visi lēmumi būs populāri un nozīmīga loma ir piecu gadu politiskajam ciklam. Šobrīd saprotamu apsvērumu dēļ valdības fokuss ir vērsts uz sarunām ar ES un tādas vienošanās panākšanu, kas, no vienas puses, atspoguļotu balsotāju vairākuma gribu (ir vispārēji pieņemts, ka balsojums pret ES automātiski ietvēra nostāju pret kopējo tirgu, kaut gan šis pieņēmums nav balstīts uz dziļāku analīzi) un, no otras puses, dotu pozitīvas perspektīvas ilgtermiņā. Uzdevums nav viegls. Kaut gan daži reģionālie jautājumi ir sarunu dienaskārtības augšgalā, piemēram, Ziemeļīrijas robeža ar Īrijas Republiku, citu jautājumu risināšanas kārtā diez vai pienāks pirms izstāšanās. Šo jautājumu būtība un pieeja to risināšanai būs atkarīgas no tā, kādu vienošanos valdība spēs panākt ar ES. Būs jārisina arī praktiskie jautājumi, kas ir saistīti ar likumdošanu un kas tiešā veidā skars varas sadalīšanu starp centrālo un zemju valdībām.

² Balsojums noslēdzās ar nelielu atšķirību: 48,1% nobalsojot par palikšanu un 51,9% par izstāšanos. Tomēr piedalīšanās līmenis šāda nozīmīga lēmuma gadījumā nebija visai augsts – 72,2%. Avots: UK votes to leave the EU. Izgūts (28.01.2018.) no: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

³ Skatīt, piemēram: Chen W. et.al. (12.12.2017.). The continental divide? Economic exposure to Brexiti in regions and countries on both sides of The Chanel. *Regional Science*, vol. 97, no 1, pp. 25-54.

⁴ Londonas un tās apkārtnes ekonomiskās izaugsmes prognozes sasniedz vidēji 2,2%, savukārt valsts ziemeļaustrumu daļās tas ir prognozēts zemāk par 1%. Avots: North-South divide to widen as UK economy fails to rebalance. Izgūts (08.02.2018.) no: <http://www.telegraph.co.uk/business/2017/12/12/north-south-divide-widen-uk-economy-fails-rebalance/>

Jautājums par AK saliedētību pēc izstāšanās no ES (turpmāk – Brexit) ir visai sarežģīts, ar daudziem neatkarīgiem un joprojām neskaidriem mainīgajiem, lai sniegtu visas iespējamās atbildes šī raksta ietvaros. Turklāt – kā var spriest par notikumu, kas vēl nav noticis un kuram nav precedentu? Autore mēģinās aplūkot šķelšanās problēmas, kuras, kaut arī pastāvēja daudz ilgāku laiku, lielā mērā izpaudās pirmsreferenduma polemikās un balsotāju izvēlē. Rakstā tiks arī apskatīti tālākās attīstības scenāriji – pēc tam, kad Brexit kļūs par faktu. Kaut gan uzsvars tiks likts uz attiecību dinamiku starp Angliju un pārējām AK zemēm, attiecības starp šīm zemēm arī ir nozīmīgas šajā kontekstā, jo īpaši, ņemot vērā vērojamo tendenci tām vienoties pret dažiem Londonā panāktiem lēmumiem, piemēram, Skotijas un Velsas kopējā nostāja pret “ES Izstāšanās likumu” (*EU Withdrawal Bill*). Tiks analizētas starp reģioniem un novadiem pastāvošās plaisas, kas ietekmēja Brexit balsošanas rezultātu un kas pēc prognozēm turpinās saasināties pēc izstāšanās no ES.

Stāsts par sašķeltu valsti

Sašķeltība AK ir vērojama dažādos līmeņos – individuālajā, grupu, politisko partiju, reģionu, un zemju. Atšķirība no citām ES valstīm ir sašķeltības pakāpē, kas akumulējās ilgākā laika periodā un kas jebkurā brīdī var sasniegt lūzuma punktu. Tā ietekmēja AK referendumu par Brexit rezultātu un turpina noteikt notikumu attīstības gaitu Brexit procesa laikā. Pietiek jau ar AK valdības darbības veidu Brexit kontekstā, kas iezīmē tās nespēju vienoties par attiecību formātu ar ES pēc Brexit, un sašķeltību politisko partiju vidū. Piemēram, Leiboristu partijas pēdējais paziņojums par vēlēšanos palikt kopējā tirgū ir asā pretrunā ar valdošās partijas publiski pieņemto nostāju.

AK ir viena no sociāli un ekonomiski nevienlīdzīgākajām valstīm Eiropā, kur nabadzība dzīvo blakus bagātībai, īpaši tas ir novērojams valsts daļās, kur vidējais labklājības līmenis ir augstāks. Piemēram, Londonas Kensingtonas un Čelsijas priekšpilsēta (*borough*) ietver divas galējības, atspoguļojot dziļas plaisas iedzīvotāju ienākumos. Neskatoties uz pakāpenisku ienākumu nevienlīdzības līmeņa samazināšanos pēdējo 10 gadu laikā⁵, valsts

---

⁵ Office of National Statistics (2016). Household disposable income and inequality in the UK: financial year ending 2016. Izgūts (08.02.2018.) no: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/personalandhouseholdfinances/incomeandwealth/bulletins/household-disposableincomeandinequality/financialyearending2016#main-points>

AK ir labākā situācijā nekā citas ES dalībvalstis. Turklāt pats fakts par nevienlīdzības samazināšanu nenozīmē, ka paaugstinās vidējais iedzīvotāju dzīves līmenis, tas var nozīmēt kustību pretējā virzienā, ņemot vērā zemo algu pieaugumu, jo īpaši publiskajā sektorā, kas nespēj panākt pat līdz šim visai zemo inflācijas līmeni. Tāpēc prognozes par nākotni nav visai optimistiskas, paredzot lēcienu ienākumu nevienlīdzības līmeņa palielināšanā nākamo trīs četrus gadu laikā, jo īpaši iedzīvotājiem ar zemākiem ienākumiem.⁶

Jautājumu par nevienlīdzību var attiecināt uz novadiem un reģioniem, kur, kā tiks aplūkots šajā rakstā, tiek arī prognozēta attīstības palēnināšanās. Parlamenta Sociālās mobilitātes komisijas 2016. gada pārskatā atzīts, ka sociālās mobilitātes problēmas pastāv ne vien individuālajā vai sociālo grupu līmenī, bet arī pieaugušajā ģeogrāfiskajā plaīsā starp lielām pilsētām un daudzām mazākām pilsētām un novadiem visā valstī, kas “tika atstātas aiz muguras (*left behind*) ekonomiski un iztukšotas sociāli.”⁷ Skatoties uz referendumu par izstāšanos no ES rezultātiem pēc novadiem Anglijā un Velsā, ir skaidri redzama sakarība starp to ekonomiskās attīstības līmeni un balsošanas rezultātiem. Ekonomiski atpalikušie novadi, piemēram, Anglijas Ziemeļaustrumu vai Ziemeļrietumu reģioni, balsoja par izstāšanos.⁸ Ir arī redzama sakarība starp atpalicības līmeni un balsu skaitu par labu vienai vai otrai pusei. Jo lielāka ir atpalicība, jo lielāks balsu skaits tika nodots par izstāšanos, piemēram, Dārlingtonā, Hartlepūlā, Sanderlendā, Blekpūlā. Bostona un Stoka pie Trentas⁹ ir īpaši spilgti piemēri. Kopumā, izņemot tādas lielākās pilsētas kā Mančestra, Liverpūle vai Ņūkāsla, balsojums bija izteikti par labu ES pamešanai (*leave*). Dienvidrietumu reģions, kaut gan kopumā nobalsoja

⁶ Financial Times (01.02.2018.). How UK incomes are becoming more unequal – in six charts. Izgūts (25.01.2018.) no: <https://www.ft.com/content/fc4a3980-e86f-11e6-967b-c88452263daf>

⁷ Social Mobility Commission (16.11.2016.). State of the Nation report on social mobility in Great Britain. Izgūts (25.01.2018.) no: <https://www.gov.uk/government/news/state-of-the-nation-report-on-social-mobility-in-great-britain>

⁸ Ziemeļaustrumos par palikšanu ES sastāvā nobalsoja 562,595 balsstiesīgie iedzīvotāji, savukārt par izstāšanos 778,103. Ziemeļrietumos balsu sadalījums bija attiecīgi 1,966,925 pret 1,699,020. Avots: UK votes to leave the EU. Izgūts (28.01.2018.) no: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

⁹ Bostonā 22,974 nobalsoja par izstāšanos un 7,430 par palikšanu, Stokā pie Trentas balsu sadalījums bija attiecīgi 81,563 pret 36,027. Avots: UK votes to leave the EU. Izgūts (28.01.2018.) no: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

par izstāšanos¹⁰, ir izteikts piemērs tam, kā novadu un to iedzīvotāju ekonomiskā situācija spēlēja nozīmīgu lomu viņu izvēlē, kopumā mainot līdzsvaru visa reģiona balsojumā (salīdzinot ar ziemeļiem). Tā, salīdzinoši atpalikušās Kornvola (kas arī ir viena no lielākajām ES fondu saņēmējām¹¹) un Glos-tera balsoja par izstāšanos, kamēr ekonomiski labāk situētās Kotsvolda un Eksetera balsoja par palikšanu. Tik tiešām, kā rāda novadu dati, sociālekonomiskie faktori spēlēja nozīmīgu lomu balsošanas iznākumā. Tāpēc bieži vien pētījumos minēta saistība starp iedzīvotāju balsojumu par izstāšanos no ES un viņu protestu pret savu sociālekonomisko statusu un izaugsmes izredžu trūkumu. Līdz ar to arī paliek aktuāls jautājums, cik lielā mērā tas bija protesta balsojums pret valdību, kā tas mēdz būt referendumos. Svarīgi ir arī atzīmēt, ka ekonomiskie faktori nebūt nebija vienīgie, kas noteica vēlētāju izvēli. Daudzi vēlētāji saistīja savu izvēli ar migrācijas līmeni, identitāti, autonomiju un citiem jautājumiem, kuriem ne vienmēr ir tieša vai netieša saistība ar valsts ekonomisko situāciju.

Tomēr “izstāšanās” (*leave*) kampaņa aktīvi izmantoja ekonomiskos argumentus, saistot attīstības atpalcību ar valsts dalību ES. Šie argumenti spēlēja īpaši nozīmīgu lomu reģionos, kas ilgus gadus pieredzēja ekonomisko degradāciju un atpalcību no bagātākajiem reģioniem valsts dienvidos. Argumentu diapazons bija plašs – no AK veiktām iemaksām ES budžetā (kuras hipotētiski varētu tikt izmantotas vietējām vajadzībām, piemēram, Nacionālajam Veselības dienestam vai reģionālās attīstības līdzsvara panākšanai) līdz valsts un pašvaldību infrastruktūru nespējai tikt galā ar imigrācijas līmeņa pieaugumu (kas daudziem balsotājiem bija un aizvien paliek svarīgs arguments).¹² Tika aktīvi izmantots pieņēmums par imigrantu negatīvo ietekmi

---

¹⁰ Tomēr ar mazāku starpību, salīdzinot ar Ziemeļaustrumiem un Ziemeļrietumiem. Par izstāšanos nobalsoja 1,669,7111 un palikšanu 1,503,019. Avots: UK votes to leave the EU. Izgūts (28.01.2018.) no: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

¹¹ HM Treasury (2017). European Union Finances 2016. Izgūts (28.01.2018.) no: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/590488/PU2027_EU_finances_2016_print_final.pdf

¹² Piemēram, Kārdifas universitātes pētījuma ietvaros 2017. gada beigās Velsā tika rīkotas fokusgrupas, kuras parādīja, ka migrācijas līmeņa samazināšana aizvien paliek viens no svarīgākajiem argumentiem tiem, kas balsoja par izstāšanos no ES. Skatīt: Awan-Scully, R. (12.02.2018.). Have Welsh voters changed their view of Brexit? Izgūts (18.02.2018.) no: <http://ukandeu.ac.uk/have-welsh-voters-changed-their-view-of-brexite/>

uz valsts sociālo budžetu, kā arī bezdarba līmeni valstī,¹³ kas ptiesībā saglabājas salīdzinoši zemā līmenī vairāk nekā 40 gadus.¹⁴ Nav pārsteigums, ka ekonomiskās atpalicības kontekstā arguments par papildu līdzekļu izmantošanu vietējām vajadzībām (nevis iemaksām ES budžetā) spēlēja nozīmīgu lomu daudziem iedzīvotājiem, izdarot izvēli. Šī tendence apstiprinājās arī pēc Brexit balsojuma analīzes. Kā jau minēju, analīze skaidri parādīja sakarību starp ekonomiskās un sociālās lejupslīdes (*deprivation*) līmeni un rezultātiem par labu Brexit pēc reģioniem.¹⁵ Faktam, ka šie reģioni arī ir ES fondu saņēmēji, nebija īpaši lielas nozīmes. Piemēram, Kornvela un Kambrija saņem no ES vairāk, nekā iemaksā proporcionāli to iedzīvotāju skaitam. Tomēr šie un citi līdzīgā situācijā esoši reģioni tagad atrodas neskaidrā situācijā, jo pagaidām nav noteikts, vai centrālā valdība turpinās nodrošināt zaudēto maksājumu subsidēšanu tādā pašā līmenī (vai augtākā līmenī, lai veicinātu izlīdzināšanos starp reģioniem) arī pēc izstāšanās. Referenduma kampaņas laikā *izstāšanās* pusei bija tendence vienkāršot analīzi, argumentējot, ka pašreizējās AK iemaksas ES budžetā spēs nosegt visas no ES fondiem un programmām saņemtās iemaksas, veicot maksājumus tieši no valsts budžeta. Šim argumentam ir savs pamatojums, ņemot vērā, ka AK iemaksā ievērojami vairāk, nekā saņem atpakaļ. Tomēr tas ir atkarīgs no nozares, jo dažas piesaista lielākas iemaksas, nekā valsts iegulda, piemēram, zinātne, kā arī no prioritātēm, kam Vestminstera var nolemt izmantot "atbrīvotos" fondus, jo īpaši, ja sliktās ekonomiskās prognozes kļūš par realitāti. Paviršs arguments par iemaksām un izmaksām arī neņem vērā priekšrocības, ko valsts saņem no dalības kopējā tirgū un muitas savienībā, kas, visticamāk, beigsies

¹³ Neskatoties uz to, ka fakti runāja par migrantu labvēlīgu ietekmi uz valsts ekonomiku un salīdzinoši nelielu ES pilsoņu skaitu, kas saņem pabalstus AK. Piemēram, skatīt: Nacionālā Ekonomikas un sociālo pētījumu institūta dati. Migrants, benefits and the UK's renegotiation: questions and answers (UPDATED). Izgūts (24.01.2018.) no: <https://www.niesr.ac.uk/blog/migrants-benefits-and-uks-renegotiation-questions-and-answers-updated>

¹⁴ Saskaņā ar Nacionālā Statistikas biroja datiem kopš 2017. gada jūlija bezdarbs saglabājas 4,3% līmenī (pēdējie rezultāti ir pieejami par 2017. gada septembri-novembri) (Izgūts (25.01.2018.) no: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment>). Pēdējo divu gadu laikā bezdarba līmenis nokrities par aptuveni 0,7%. Tajā pašā laikā cilvēku skaits, kas pieprasa bezdarba (*out of work*) pabalstu (t.i., viņi aktīvi nemeklē darbu un neplāno sākt darbu nākam divu nedēļu laikā) par šo pašu laika periodu pieaudzis par aptuveni 76.000. Skaitliskā ziņā (un bez dziļākās analīzes) tā ir aptuveni trešdaļa no iepriekš minētajiem 0,7%.

¹⁵ Menon, A. (12.02.2018.). Brexit and Public Opinion report. Izgūts (20.02.2018.) no: <http://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Public-Opinion.pdf>

pēc izstāšanās, ņemot vērā Brexit sarunu virzību. Ja subsīdijas reģioniem, kas ir atkarīgas no ES fondiem, netiks garantētas, tas novedīs pie vēl lielākas nevienlīdzības starp zemēm un reģioniem, no kuriem daudzos padziļināsies ekonomiskā un sociālā atpalicība.

Brexit – dalītās valsts atspoguļojums

Ne vien referendumā iznākums, bet arī pašas debātes parādīja dziļas, bieži vien ideoloģiska rakstura plaisas ne tikai starp draugiem un ģimenēm, bet arī starp lielākām sociāldemogrāfiskām grupām, kā arī starp reģioniem un zemēm. Anglija, vislielākā AK zeme, nobalsoja par izstāšanos no ES ar 53,4% balsu, un Velsā par to nobalsoja 52,5% iedzīvotāju. Skotija un Ziemeļīrija pauda vēlēšanos palikt ES sastāvā ar attiecīgi 62% un 55,8% balsu.¹⁶ Tāpēc nebija pārsteigums, ka tūlīt pēc balsojuma Skotijas Nacionālā partija (SNP) Nikolā Stērdženas (*Nicole Sturgeon*) vadībā centās izmantot politisko situāciju (*momentum*) sava galvenā mērķa sasniegšanai – atgriezt dienaskārtībā jautājumu par Skotijas neatkarību. Tas bija atspoguļots formālajā pieprasījumā rīkot otro referendumu par Skotijas neatkarību pirms AK izstāšanās no ES, t.i., pirms 2019. gada marta beigām. Kaut gan SNP pozīcija likās legītīma, ņemot vērā Brexit balsojuma rezultātu Skotijā, saistīt neatkarības balsojumu ar Skotijas nenoteikto nākotnes pozīciju attiecībā ar ES (gadījumā, ja otrajā balsojumā vairākums nobalsotu par zemes neatkarību) bija kļūdaini un maksāja partijai trešdaļu no tās vietām Vestminsterā pēc ārkārtējam vispārējam vēlēšanām 2017. gada jūnijā. Racionālisms ātri nomierināja politiskās ambīcijas Edinburgā, un vismaz šobrīd uzsvārs tiek likts uz maksimāli pozitīva iznākuma panākšanu Skotijai Brexit rezultātā. Aprēķins balstās uz pārliecību, ka lielākas izredzes šāda iznākuma panākšanā ir tad, ja Skotija sadarbosies ar Velsu un Ziemeļīriju, kas arī ir ieinteresētas nostiprināt savas pozīcijas pēc Brexit. Ir grūti prognozēt, kad Skotijas neatkarības jautājums tiks atkal iekļauts dienaskārtībā. Izskan viedokļi, ka tas varētu notikt vai nu pēc tam, kad kļūs skaidrs Brexit sarunu iznākums, vai pirms izstāšanās, kas nozīmē, ka referendums varētu notikt mazāk nekā pēc gada. Bet tas var notikt tikai gadījumā, ja šis rezultāts ir uzskatāms par negatīvu Skotijai un tās ilgtermiņa ekonomiskajai attīstībai, un tikai tad, ja SNP spēs atgūt

---

¹⁶ Avots: UK votes to leave the EU. Izgūts (28.01.2018.) no: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

pietiekamu politiskā kapitāla līmeni, lai varētu pretendēt uz uzvaru otrajā referendumā. Laika tam ir ļoti maz, un šķiet apšaubāmi, ka politiskā griba būs pietiekami liela (jo īpaši pēc 2017. gada vispārējām vēlēšanām), lai riskētu virzīt neatkarības jautājumu pārāk strauji un saistīt to vienīgi ar Brexit un prognozēto tā negatīvo ietekmi. Jāpiebilst, ka, neskatoties uz virkni pētījumu rezultātu par Brexit negatīvo ietekmi, vēlētāji tomēr balsoja par izstāšanos. Tāpēc nav garantiju, ka, pamatojoties uz prognozēm vien, lai cik sliktas tās būtu, SNP spēs pārliecināt skotus par neatkarības priekšrocībām, salīdzinot ar palikšanu AK. Būtu racionālāk atlikt jautājumu par neatkarības balsojumu, lai varētu izjust reālo Brexit ietekmi un arī dot pietiekami daudz laika debatēm, kā demokrātiskās sabiedrībās mēdz būt vai būtu jābūt. Tā, piemēram, kā tas bija iepriekšējā Skotijas neatkarības referendumā gadījumā, taču nebija referendumā par izstāšanos no ES.

Ja balsojuma rezultātus Anglijā un Velsā var izskaidrot ar ekonomiskās attīstības līmeni, šo argumentu nevar izmantot Skotijas un Ziemeļīrijas gadījumā. Ne viena, ne otra nepieder pie AK ekonomiski attīstītākajām zemēm, gluži otrādi, daudzas no to daļām ir mazāk attīstītas salīdzinājumā ar tiem Anglijas reģioniem, kuri balsoja par izstāšanos. Neskatoties uz to, nevienā no Skotijas novadiem balsstiesīgo iedzīvotāju vairākums nenobalvoja par izstāšanos. Izskaidrojums ir meklējams ne vien iedzīvotāju attieksmē pret ES, bet arī abu zemju sarežģītajās vēsturiskajās attiecībās ar Angliju, kas joprojām spēlē nozīmīgu lomu. Gan Skotija, gan Ziemeļīrija, kaut arī atšķirīgos laikos un apstākļos, balsoja ne vien par lielāku varas decentralizāciju (*devolution*) no Londonas¹⁷, bet arī par neatkarību. Viens no SNP argumentiem Skotijas 2014. gada referendumā bija vēlme iestāties ES uzreiz pēc neatkarības atgūšanas.

Līdzīgi kā Anglijā un Velsā, arī Skotijā un Ziemeļīrijā svarīgu lomu spēlēja ekonomiskais arguments. Bet tas bija citāda rakstura, ņemot vērā

---

¹⁷ Runājot par varas decentralizāciju vai atdalīšanos, ir svarīgi raksturot Anglijā notiekošos procesus, jo šis jautājums nenozīmē vienīgi varas nodošanu no Anglijas pārējām trim AK zemēm. Arī Anglija izteica vēlēšanos atteikties no tā sauktā Rietumu Lotijas jautājuma (*West Lothian question*), saskaņā ar kuru parlamenta deputāti no Skotijas, Velsas un Ziemeļīrijas var balsot par likumiem, kas ir attiecināmi tikai uz Angliju (jo Anglijai nav sava atsevišķa parlamenta). Skotijas referendums jo īpaši saasināja debates par šīs iekārtas netaisnīgumu, un izmaiņas tajā kļuva par vienu no konservatīvās partijas 2015. gada priekšvēlēšanu kampaņas moto. Rezultātā tika ieviesta jauna kārtība ar nosaukumu 'angļu balsis par angļu likumiem', kas paredz papildu posmu parastajā likumdošanas procesā Vestminsterā. Tas atļauj deputātiem, kas tika ievēlēti no iecirkņiem Anglijā, pirmajiem balsot par jautājumiem, kas skar tikai Angliju, un bloķēt likumus, pirms tie nonāk pedējā lasījumā visa Parlamenta priekšā.

zemju, īpaši Ziemeļīrijas, ciešās tirdzniecības saites ar ES, kā arī investīciju apjomus, ko abas zemes saņem no ES valstīm. Ziemeļīrijā īpaši svarīgs arguments bija ne vien tās ekonomiskās attiecības ar ES kopumā, bet īpaši ar Īrijas Republiku, un bezrobežas statuss starp divām salas pusēm, ko iedzīvotāji un politiskie spēki, neskatoties uz attieksmi pret ES, vēlas saglabāt. Tas gan ir iespējams tikai tad, ja AK paliek vienotajā tirgū un muitas savienībā, ja vien Ziemeļīrijai netiks piešķirts īpašs statuss.¹⁸ Nākamās sadaļas detalizētāk ieskatisies atsevišķo zemju gadījumos, mēģinot izskaidrot balsošanas tendences un Brexit iespējamo ietekmi.

Ziemeļīrija

Ziemeļīrijā, atšķirībā no citām AK zemēm, politisko spēku sadalījums starp abām noietnēm bija lielāks, un demarkācijas līnija lielā mērā sakrita ar tradicionālo Ziemeļīrijas sabiedrības sašķelšanos protestantu unionistos (34% no iedzīvotājiem, kas sevi šādi identificē, balsoja par palikšanu ES) un katoļu nacionālistos (no kuriem 88% balsoja par palikšanu).¹⁹ Šeit jāpiebilst, ka pašreiz vienai no “izstāšanās” partijām, Demokrātijas vienotības partijai (*Democratic Unionist Party* – DUP), ir vienošanās ar Terēzes Mejas valdību par atbalsta sniegšanu svarīgos balsojumos Vestminsterā pēc valdošajai partijai visai traģiskajām vispārējām vēlēšanām 2017. gada jūnijā. Šī vienošanās ievērojami destabilizē politisko līdzsvaru Ziemeļīrijā, ņemot vērā, ka pēc 1998. gada “Lielās Piektdienas” vienošanās valdībai Londonā ir jāpaliek neitrālai, kas daudzu Ziemeļīrijas iedzīvotāju acīs (kas ne tikai sevi asociē ar pretējo politisko spēku, bet arī lielākoties balsoja par palikšanu ES) nav iespējams, ņemot vērā Mejas valdības atkarību no DUP.

Prognozes par Brexit ietekmi uz Ziemeļīrijas ekonomiku ir drūmas, jo īpaši ‘cietā’ Brexit gadījumā,²⁰ pamatojoties uz to, cik lielā mērā tā ir atkarīga no

---

¹⁸ Tas ir viens no aktuālākajiem jautājumiem Briseles un Londonas sarunu dienaskārtībā, un tā atrisināšana vēl aizvien nav skaidra.

¹⁹ Garry, J. (12.02.2018.). Public Opinion in Northern Ireland: Brexit and the border. Izgūts (13.02.2018) no: <http://ukandeu.ac.uk/public-opinion-in-northern-ireland-brexit-and-the-border/>

²⁰ T.i., izstāšanās no kopējā tirgus un muitas savienības. Ņemot vērā, ka vairāku apsvērumu dēļ nav politiskās gribas pēc ‘mikstā’ Brexit, ekonomiskās prognozes, uz kurām autore atsauca rakstā, balstās uz ‘cieto’ Brexit vai arī ‘bez vienošanās’ (*no deal*) Brexit, kas izraisa vēl liekas neskaidrības par attiecībām ar ES pēc izstāšanās procesa beigšanās.

tirdzniecības ar salas dienvidu daļu (25%) un arī pārējo ES (24%).²¹ Ja Londonas un Briseles sarunas beigsies ar tarifu noteikšanu AK eksportētajām precēm, Ziemeļīrija to sāks just visai drīz pēc izstāšanās. Jāņem vērā arī tas, ka lauksaimniecības subsīdijas un strukturālie granti, ko Ziemeļīrija saņem no ES 3,533 miljardu eiro apjomā (2014-2020), arī beigsies.²² Tas varētu arī nebūt tik traģiski, ja būtu noteikts, kādā veidā šis ES subsīdijas tiks aizstātas. Proporcioniāli Ziemeļīrijas iedzīvotāju skaitam (3% no visas valsts iedzīvotāju skaita) tā iemaksā aptuveni 374 miljonus mārciņu gadā, atpakaļ saņemot aptuveni 320 miljonus mārciņu gadā.²³ Tomēr, kā jau tika minēts, šie cipari piedāvā tikai daļēju ainu, jo beigsies arī priekšrocības, ko sniedz beztarifu tirdzniecība ar ES.

Interesanti ieskatīties, kā pēc balsojuma procesi un dienaskārtības jautājumi, jo īpaši robežas jautājums ar Īriju, ietekmēja uzskatu maiņu Ziemeļīrijā. Publisko aptauju dati liecina par līdzsvara maiņu par labu palikšanai ES; aptuveni 17% no tiem, kas balsoja par izstāšanos, tagad balsotu pretēji, kamēr savu viedokli mainīja 7% no tiem, kas balsoja par palikšanu. Abu grupu vairākums nemainīja uzskatus par nevēlēšanos redzēt robežu starp Ziemeļīriju un Īrijas Republiku.²⁴ Šo viedokli AK valdība nevar neņemt vērā, jo tas ir svarīgs vispārējās stabilitātes un politiskā līdzsvara saglabāšanai ne vien Ziemeļīrijā, bet arī valstī kopumā. Pastāv arī citi argumenti, ko centrālā valdība nedrīkstēs neņemt vērā, izskatot Brexit opcijas, kas var novest līdz fiziskai robežai starp ziemeļiem un dienvidiem. 2017. gada vasarā Lielbritānijas, Īrijas un ES amatpersonas pārskatīja visas jomas, kurās abas salas puses aktīvi sadarbojas un kuras ietekmēs Brexit, kā arī ar to saistītās juridiskās bāzes maiņu, kas pašreiz, pateicoties dalībai ES, ir vienāda salas ziemeļos un

---

²¹ Menon, A. (12.02.2018.). Brexit and Public Opinion report. Izgūts (20.02.2018.) no: <http://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Public-Opinion.pdf>

²² Proporcioniāli iedzīvotāju skaitam Ziemeļīrija saņem vislielāko subsīdiju apjomu no ES. Avots: Eiropas Komisija. European Co-Funded Programmes in Northern Ireland 2007-2013 and 2014-2020. Izgūts (02.02.2018.) no: https://ec.europa.eu/unitedkingdom/sites/unitedkingdom/files/eu_funding_in_ni_2007-2013_and_2014-2020_1.pdf; Skatīt arī: The Telegraph. How will Brexit affect Scotland and Northern Ireland. Izgūts (01.02.2018.) no: <http://www.telegraph.co.uk/news/0/how-would-brexit-affect-northern-ireland-and-scotland/>

²³ Campbell, J. (03.06.2016.). Q&A: The EU and Northern Ireland. Izgūts (05.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-36445164>

²⁴ Garry, J. (12.02.2018.). Public Opinion in Northern Ireland: Brexit and the border. Izgūts (13.02.2018) no: <http://ukandeu.ac.uk/public-opinion-in-northern-ireland-brexit-and-the-border/>

dienvidos. Tika identificētas vairāk nekā 140 šādas jomas.²⁵ Ja to neņemtu vērā, slēdzot vispārējo vienošanos, grūti prognozējamas sekas varētu piemēklēt visu AK, bet noteikti ietekmēs visas Īrijas salas iedzīvotāju ikdienu.

Skotija

Skotija, kaut gan saņem ievērojamas summas no ES budžeta, proporcionāli veic lielākas iemaksas, tāpat kā AK kopumā. Laika posmā starp 2007. un 2013. gadu tā saņēma 4,5 miljardus eiro no ES Kopējās Lauksaimniecības politikas fondiem, un bija paredzēts, ka tā saņems 4,6 miljardus eiro nākamajā posmā, kas beidzas 2020. gadā. Septiņu gadu laikā Skotija saņēma arī 800 miljonus eiro no strukturālajiem fondiem.²⁶ Pēc Sterlingas Universitātes pētnieku aprēķina²⁷ Skotijas iemaksas ES budžetā gadā ir aptuveni 1,4 miljardi mārciņu, bet atpakaļ tā saņem 1,1 miljardu mārciņu ar dažādu ES fondu starpniecību, ieskaitot atlaidi (*rabate*), ko panāca Mārgaretas Tečeres valdība 1980. gados.²⁸ Kaut gan katrs Skotijas iedzīvotājs maksā par aptuveni 64 mārciņām vairāk, nekā saņem no ES, tas ir mazāk nekā, piemēram, Norvēģijas iedzīvotājiem, kas pārmaksā par aptuveni 106 mārciņām.²⁹

Pēc prognozēm Skotija arī pieredzēs ekonomisko lejupslīdi, ja tiks ieviesti tirdzniecības tarifi. Aptuveni 42% no tās kopējā eksporta notiek uz ES valstīm.³⁰ Tomēr jāatzīmē, ka tas ir aptuveni četras reizes mazāks par tās

---

²⁵ Menon, A. (05.12.2018.). Why the Republic and Northern Ireland need shared regulatory framework. Izgūts (01.02.2018.) no: <http://ukandeu.ac.uk/why-the-republic-and-northern-ireland-need-shared-regulatory-frameworks/>

²⁶ What does leaving the EU mean for Scotland? Izgūts (06.02.2018.) no: <https://fullfact.org/europe/uk-leaving-eu-scotland/>

²⁷ The Telegraph. Scots pay £64 net each to the EU but English pay £140 each. Izgūts (27.01.2018.) no: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/02/scots-pay-64-net-each-to-the-eu-but-english-pay-140-each/>

²⁸ Saskaņā ar valdības datiem, 2016. gadā AK iemaksāja ES budžetā 13,1 miljardu mārciņu, kamēr saņēma atpakaļ ar dažādu fondu un programmu starpniecību 4,5 miljardus. Līdz ar to ieguldījums bija aptuveni 8,6 miljardi. Jāatzīmē, ka bez atlaides, kas ir aptuveni 4 miljardi, starpība starp iemaksām un izmaksām no ES budžeta būtu vēl lielāka. The UK's membership fee. Izgūts (26.01.2018.) no: <https://fullfact.org/europe/our-eu-membership-fee-55-million/>

²⁹ The Telegraph. Scots pay £64 net each to the EU but English pay £140 each. Izgūts (27.01.2018.) no: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/02/scots-pay-64-net-each-to-the-eu-but-english-pay-140-each/>

³⁰ BBC (26.06.2016.). Nicola Sturgeon says MSPs at Holyrood could refuse Brexit consent. Izgūts (06.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-36633244>; Skatīt arī: BBC (25.02.2017.). Scotland's trade with UK rises to £50bn. Izgūts (08.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-38743532>

tirdzniecības līmeni ar pārējo AK. Tas sasniedz 63% no kopējās Skotijas tirdzniecības, kamēr tirdzniecība ar ES veido 16%.³¹ Šeit, protams, ir jāņem vērā ne tikai pašreizējā situācija un īstermiņa perspektīva, bet arī fakts, ka ES tirgus ir aptuveni astoņas reizes lielāks par AK, un ar to saistītās ilgtermiņa perspektīvas. Zem 'cietā' Brexit scenārija tirdzniecība ar ES varētu samazināties par 35%. Tiek prognozēts, ka ietekme būs jūtama visos sektoros, jo īpaši tajos, kas ir atkarīgi no ātras starprobežu preču un materiālu apgrozības.³² Tāpat kā Ziemeļrijā, tas, visticamāk, novedīs pie investīciju samazināšanās no citām ES valstīm. Līdz šim Skotija saņēma proporcionāli lielākās investīcijas savā ekonomikā no Eiropas uzņēmumiem, salīdzinot ar citām AK daļām. Tā, piemēram, laika periodā starp 2009. un 2013. gadu zeme saņēma aptuveni 15,8 miljardus mārciņu (jeb 15,6% no pievienotās vērtības).³³ Šie argumenti tika ņemti vērā, iedzīvotājiem balsojot par palikšanu ES, un joprojām ir aktuāli iedzīvotāju vairākumam. Līdzīgi, kā tas ir novērojams Ziemeļrijā, arī Skotijā viedokļi par palikšanu ES palielinājās kopš referenduma.

Velsa un Anglija

Ņemot vērā ES investīciju apjomu, kas nonāk Velsas rīcībā, arī tai būtu jābalso par palikšanu ES. Pēc aptuveniem aprēķiniem Velsa no ES fondiem un programmām saņem vairāk, nekā proporcionāli iemaksā ES budžetā. Vienotu datu par precīzām summām nav, jo visi maksājumi AK un no AK tiek veikti centralizēti. Tāpēc Velsas ikgadējās iemaksas tiek aprēķinātas proporcionāli tās iedzīvotāju skaitam, tāpat kā Skotijas un Ziemeļrijas gadījumā. Eiropas Parlamenta deputātes Džilas Evansas (*Jill Evans*) veiktie aprēķini, ņemot vērā investīcijas Velsā ar, piemēram, lauksaimniecības fondu, strukturālo fondu, zivsaimniecības fondu, Erasmus un citu izglītības programmu starpniecību, kopējo summu lēš 747 miljonu eiro apjomā gadā. Tomēr Velsas valdības aprēķini ir pieticīgāki – 653 miljonu eiro apmērā, bet

³¹ BBC (26.06.2016.). Nicola Sturgeon says MSPs at Holyrood could refuse Brexit consent. Izgūts (06.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-36633244>; Skatīt arī: BBC (25.02.2017.). Scotland's trade with UK rises to £50bn. Izgūts (08.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-38743532>

³² Hughes, K. (13.10.2017.). Brexit Uncertainty, Scotland and the UK in 2018. Four scenarios. Izgūts: (06.02.2018.) no: <https://www.scer.scot/database/ident-3545>

³³ What does leaving the EU mean for Scotland? Izgūts (06.02.2018.) no: <https://fullfact.org/europe/uk-leaving-eu-scotland/>

tas joprojām ir vairāk nekā aptuvenās iemaksas.³⁴ Vienīgie divi reģioni, kas pēc ES definīcijas (IKP ir mazāks par 75% no ES vidējā) kvalificējas uz ES reģionālās palīdzības saņemšanu, atrodas Velsā. Bet, kā jau tika minēts, balsošanas rezultāts bija pārsteidzošs un kopumā atspoguļoja balsu sadalījumu visā valstī. Saskaņā ar pēdējo Velsas iedzīvotāju aptauju datiem, šī nostāja nav īpaši mainījusies, un sadalījums starp divām grupām paliek nemainīgs kopš 2016. gada jūnija. Nozīmīgi, ka tikai 24% no tiem, kas balsoja par izstāšanos, uzskata, ka Velsas ekonomiskās pozīcijas pasliktināsies (salīdzinot ar 82% no tiem, kas balsoja par palikšanu).³⁵ Atšķirībā no daudzu iedzīvotāju optimisma, ekonomiskās prognozes Velsā, līdzīgi, kā citās valsts daļās, nav īpaši pozitīvas.

Salīdzinoši ar citām AK zemēm, Anglija no ES budžeta saņem vismazāk, bet tās maksājumi ir proporcionāli daudz lielāki. Ņemot vērā, ka kopumā valsts iemaksā ap 13 miljardiem gadā, no kuriem aptuveni 2,4 miljardi mārciņu nāk no Skotijas, Velsas un Ziemeļīrijas, Anglijas daļa ir vairāk nekā 10 miljardi mārciņu gadā. Atpakaļ tā saņem aptuveni 2,3 miljardus mārciņu gadā.³⁶ Tādējādi ir likumsakarīgi, ka *izstāšanās* kampaņa izmantoja šo argumentu, bieži vien pārspilējot (piemēram, neiekļaujot iepriekšminēto atlaidi). Daudziem vēlētājiem no ES saņemto subsīdiju zaudēšana nebija svarīgs arguments, un šķiet, ka Anglijas reģionu atkarība no tirdzniecības ar ES arī netika ņemta vērā. Piemēram, kā viens no iemesliem, kāpēc Brexit turpinās padziļināt plaisu starp Anglijas Dienvidiem un Ziemeļiem, tika minēts fakts, ka Ziemeļanglijas un Viduszemes (*Midlands*) reģioni ir daudz atkarīgāki no ES tirgiem nekā, piemēram, Londona, Dienvidaustrumi vai Skotija.

Birmingemas universitātes pētījums par Brexit potenciālo ietekmi uz Lielbritānijas reģionu ekonomiku secināja, ka gandrīz visi reģioni ir pakļauti lielākam ekonomiskam riskam, salīdzinot ar reģioniem citās ES valstīs. Jāpiezīmē, ka pētījums norāda, ka risks valstij kopumā ir 4,6 reizes lielāks

³⁴ Is Wales is getting the best deal out of the EU? Izgūts (06.02.2018.) no: <https://fullfact.org/europe/wales-getting-best-deal-out-eu/>

³⁵ Awan-Scully, R. (12.02.2018.). Have Welsh voters changed their view of Brexit. Izgūts (12.02.2018.) no: <http://ukandeu.ac.uk/have-welsh-voters-changed-their-view-of-brexite/>

³⁶ Jāakcentē, ka aprēķini ir aptuveni, jo summas mainās katru gadu, kaut gan ne radikāli, un līdz ar to ir iespējams iegūt vispārējo ainu. Nozīmīgi, ka aprēķinos nav iekļauti netiešie ienākumi no dalības kopējā tirgū un muitas savienībā.

nekā vidēji citās ES valstīs.³⁷ Tikai Īrijas reģioni abu valstu ilgstošu tirdzniecības sakaru dēļ ir salīdzināmi ar dažiem reģioniem AK, kuros pēc prognozēm Brexit ietekme būs viszemākā, kā, piemēram, Londona un Skotijas ziemeļu daļas.³⁸ Tiek prognozēts, ka vislielākā negatīvā ietekme būs vērojama reģionos, kas jau ir ekonomiski vājāki, piemēram, Velsā, un kuriem ir ciešas ekonomiskās saites ar ES valstīm. Arguments par to, ka šiem reģioniem un to pārstāvētajiem sektoriem jo īpaši jābūt sadzirdētiem sarunu procesā, ir pamatots. Bet, kā apgalvo vairāki analītiķi, realitātē tas vai nu nenotiek nemaz vai arī notiek ierobežotā veidā.³⁹ Lielākām pilsētām un reģioniem ar attīstītu industriju ir daudz lielākas iespējas ietekmēt, kas potenciāli paplašina ekonomiskās plaisas, kas valstī jau pastāv.

Kā nākotnē attīstīsies attiecības starp AK zemēm un centrālo valdību?

Pastāv vairāki scenāriji, kādā veidā var attīstīties attiecības starp Skotiju, Ziemeļīriju, Velsu un Angliju pēc Brexit. Vispārīnājumi nav iespējami atšķirīgas attiecību dinamikas dēļ, tāpēc iespējamo notikumu attīstības diapazons ir starp neatkarību (Skotija), autonomiju (Ziemeļīrija) un, iespējams, lielāku decentralizāciju (Velsa). Pašā Anglijā jau kādu laiku tiek runāts par lielāku reģionu decentralizāciju, kas jo īpaši aktualizējās Devida Kamerona (*David Cameron*) valdības laikā un ko nodēvēja par “*devolution revolution*”.

Kamēr varas un attiecību dinamika starp Londonu un dažādām AK daļām mainīsies, ir grūti prognozēt, tieši kādā veidā tas notiks. Skotijas neatkarības jautājums turpinās parādīties dienaskārtībā, bet, iespējams, pats balsojums vēl ilgi nenotiks. Ziemeļīrijas autonomijas jautājums arī varētu iekļūt politiskajā dienaskārtībā kā robežas problēmas risināšana starp Ziemeļīriju un Īrijas Republiku. Autonomija atļautu Ziemeļīrijai kļūt par Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsti un asociēties ar Eiropas Ekonomikas

---

³⁷ Šis aprēķins ir attiecināms uz scenārijiem, kuros sarunas beidzas bez vienošanās vai ar tā dēvēto sliktu vienošanos, kuras gadījumā pieeja Vienotajam tirgum un Muitas savienībai ir stipri ierobežota.

³⁸ Chen W. et.al. (12.12.2017.). The continental divide? Economic exposure to Brexiti in regions and countries on both sides of The Chanel. *Regional Science*, vol. 97, no 1, pp. 25-54.

³⁹ The Conversation. (09.02.2018.). How Brexit will hit different UK regions and industries. Izgūts (10.02.2018). no: <https://theconversation.com/how-brexit-will-hit-different-uk-regions-and-industries-91287>

kopieni. Saskaņā ar Pasaules Tirdzniecības Organizācijas noteikto regulējumu tai varētu tikt piešķirts muitas zonas statuss, kas attiecīgi ļautu tai iegūt asociētās valsts statusu ES Muitas savienībā.⁴⁰ Tas noteikti atvieglotu robežjautājuma risināšanu, bet būtu pret *de jure* unitārās valsts iekārtas būtību un aizvien dziļāk sadalītu AK politiski un ekonomiski. Tāpēc, racionāli spriežot, šis variants nemaz nešķiet kaut kas vairāk kā viens no iespējamajiem risinājumu piedāvājumiem pie sarunu galda. Nevar izslēgt arī iespēju, ka darba kārtībā parādīsies jautājums par Ziemeļīrijas neatkarību (vai drīzāk atdalīšanos no Lielbritānijas un apvienošanos ar Īrijas Republiku). Precedents tam ir⁴¹ un “Lielās piektdienas” vienošanās arī runā par tiesībām uz pašnoteikšanos, ja tai ir Ziemeļīrijas iedzīvotāju vairākuma atbalsts, kā arī atbalsts no salas dienvidu daļas. Šis princips ir atspoguļots 1998. gada Ziemeļīrijas aktā, kuram ir likuma statuss. Bet šis jautājums ir politiski īpaši jutīgs un, ņemot vērā drošības apsvērumus, pastāv iespēja, ka balsojums par atdalīšanos varētu netikt pacelts nekad. Kaut arī juridiskā bāze šādai iespējai ir, jautājums par to, vai kādreiz būs pietiekami liela politiskā griba to izmantot, ir vēl viens mēģinājums “ieskatīties kristāla bumbā”.

Pēc Brexit attiecības ar Velsu arī, visticamāk, mainīsies lielākas decentralizācijas virzienā, Kārdifai uzņemoties atbildību par aizvien vairākām jomām, un, iespējams, eventuāli sasniedzot Skotijas līmeni. Kā noteikts Velssas valdības politiskajā dokumentā par Brexit un decentralizāciju, pašreizējā iekārta, kā norisinās sadarbība starp četrām valdībām, nav piemērota mūsdienu situācijai.⁴² Kāda tieši būs šī iekārta, lielā mērā atkarīgs no pašām zemēm un no to savstarpējās sadarbības, gan ietekmējot Brexit sarunu rezultātu, gan arī attiecību veidošanos ar Londonu pēc izstāšanās. Viņu interešu iekļaušana sarunu procesā ir viennozīmīgi svarīgs faktors AK vienotības saglabāšanai pēc Brexit. Bet tikpat svarīgi ir tas, cik lielā mērā zemju intereses ir atspoguļotas jaunajā tiesiskajā ietvarā, kas aizstās pastāvošo ES jurisdikciju. Šāds vienots tiesisks ietvars ir ļoti nozīmīgs, jo bez tā pastāv lielu

---

⁴⁰ Schiek, D. (07.02.2018.). Will the Irish question be solved? Izgūts (01.02.2018.) no: <http://ukandeu.ac.uk/will-the-irish-question-be-solved/>

⁴¹ Ziemeļīrija jau vienu reizi balsoja par atdalīšanos no AK. Tomēr 1973. gada referenduma jautājums nebija par neatkarību, bet par palikšanu AK sastāvā vai pievienošanos Īrijas Republikai. Toreiz 99% nobalsoja par status quo saglabāšanu, kaut gan tikai 58,7% balsstiesīgie iedzīvotāju ieradās izpaust savu politisko gribu referenduma ietvaros.

⁴² Brexit and devolution. Securing Wales' Future. Izgūts (27.11.2017.) no: <https://beta.gov.wales/sites/default/files/2017-06/170615-brexit%20and%20devolution%20%28en%29.pdf>

atšķirību izveidošanās risks likumdošanas jomā.⁴³ Jāņem vērā, ka daudzās jomās tiesiskais ietvars būs ne vien jāpārveido, bet jāveido no jauna, piemēram, vides aizsardzības vai zivsaimniecības jomās, un prasīs labu koordināciju starp visām AK zemēm (abas jomas atrodas zemju jurisdikcijās). Saskaņā ar valdības veikto analīzi, kopumā pastāv 142 atsevišķas politikas jomas, kurās ES likumdošana ir iesakņota zemju pilnvarās – vismaz vienā no trim zemēm. Garākais šādu jomu saraksts ir Ziemeļīrijai – 141 (pēc citiem aprēķiniem 142), un tas iekļauj gandrīz visas Skotijas jomas (111) un vēl papildu jomas, kas saistītas ar enerģiju un transportu. Velsai šādas jomas ir 64, jo daudzās no jomām Kārdifai nav likumdevēja varas atšķirībā no Edinburgas vai Belfāstas.⁴⁴

Politisko dokumentu līmenī piedāvātā pieeja tiesiskās bāzes neregulēšanai izklausās optimistiski. Saskaņā ar sākotnēji noteiktajiem principiem, kas ir ierakstīti valdības Baltajā grāmatā, tā strādās kopā ar zemju valdībām, lai izveidotu tiesisko ietvaru, kas strādātu visas AK un tās atsevišķu zemju interesēs. Ir noteikts, ka Brexit nesamazinās elastību decentralizētās politikas veidošanas jomās, kurās šis ietvars ir izveidotas. Saskaņā ar dokumentu vispārējais iznākums būs “ievērojama varas palielināšana lēmumu pieņemšanā katrā no decentralizētajām administrācijām”.⁴⁵ Tas izklausās pozitīvi, un idejiski Baltā grāmata tik tiešām atsaucas uz vēlēšanos pietuvināt lēmumu pieņemšanu valsts iedzīvotājiem. Tomēr drīz pēc Baltās grāmatas pieņemtais “ES Izstāšanās likums” neradīja lielu pārliecību zemēs. Skotija un Velsa ar kopēju paziņojumu izteica dziļu neapmierinātību ar likumu, uzskatot to par varas sagrābšanu, un piedāvāja to grozīt, iekļaujot pilnu jomu sarakstu, kuras būs decentralizētas pēc Brexit.⁴⁶ Saskaņā ar likumu parlamentam Vestminsterā tiek piešķirtas pilnvaras mainīt likumus, kas pāries no ES likumdošanas pēc izstāšanās. Tas nozīmē, ka tiktu potenciāli ierobežotas AK zemju pilnvaras tajās jomās, kuras pašreiz ir decentralizētas, deleģējot visu lēmumu

⁴³ Institute for Government. Brexit, devolution and common frameworks. Izgūts (13.02.2018.) no: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/brexit-devolution-and-common-frameworks>

⁴⁴ Turpat.

⁴⁵ Department of Exiting the European Union. (2017). Legislating for the United Kingdom's withdrawal from the European Union. Izgūts (29.01.2018.) no: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/604516/Great_repeal_bill_white_paper_accessible.pdf

⁴⁶ Legislative Consent Memorandum. European Union (Withdrawal) Bill. <http://www.assembly.wales/laid%20documents/lcm-ld11177/lcm-ld11177-e.pdf> <http://www.parliament.scot/S5ChamberOffice/SPLCM-S05-10-2017.pdf> Izgūts 08.02.2018.

pieņemšanu parlamentam Londonā. Šī neapmierinātība ir saprotama, ņemot vērā, ka likums ir pretrunā ar daudzu gadu garumā notikušo lielākas varas nodošanas procesu zemju rīcībā, kas ir nostiprināts to likumdošanā. Tas ne tikai aktualizē jautājumu par to, cik lielā mērā likums ir pretrunā ar esošo praksi, bet var arī novest pie tālākās attiecību saasināšanās starp zemēm un valdību Londonā. Pastāv arī iespēja, ka tiks rīkoti zemju referendumi par varas decentralizāciju, kā tas jau ir noticis iepriekš. Papildus virknei strīdīgu politisko jautājumu par to, kurā līmenī būtu jāpieņem likumi, kas aizstās pārņemtos ES likumus, būs jārisina arī vēl fundamentālāki jautājumi, kuros ne centrālajai valdībai, ne zemju valdībām nav pieredzes vienkārša iemesla dēļ – vairāk nekā 40 gadus tie tika risināti ES līmenī. Piemēram, cik liela noteikšana būs zemēm par migrācijas, tirdzniecības un konkurētspējas jomām, kas tiks repatriētas no ES pēc izstāšanās? Diskusiju dinamika par šiem jautājumiem var potenciāli vēl dziļāk palielināt saspringumu attiecībās starp Vestminsteru un zemju valdībām, ja varas bilance būs izteikti Londonas labā.

Detāļas un process, ar kuru tiks noteikts, kādos līmeņos ir piemērotāk pieņemt noteiktus lēmumus, vēl ir priekšā. Tie ir ļoti būtiski, pragmatiski jautājumi, kas skar iedzīvotāju ikdienu un kuri būs jārisina ļoti ātri. Tas jau ir izraisījis lielas nesaskaņas un potenciāli var tās padziļināt. Spēkā esošā zemju likumdošana nosaka, ka zemju likumiem ir jābūt saskaņotiem ar ES likumdošanu. Tas, protams, būs jāmaina, un arī tas var izraisīt saspilējumu attiecībās starp Londonu un zemju valdībām. Jau tagad ir redzams, ka politiski process nebūs no vienkāršākajiem. Piemēram, kamēr Vestminstera saka, ka tā negrozīs decentralizēto likumdošanu bez Skotijas Parlamenta apstiprinājuma, Skotijas valdošās partijas priekšsēdētāja Nikola Stērdžena uzreiz pēc referenduma paziņoja, ka pieprasis Skotijas Parlamentu noraidīt grozījumus un Brexit kā tādu.⁴⁷ Realitātē tas, visticamāk, būs atkarīgs no tā, kādu rezultātu AK valdība panāks sarunās ar ES un cik lielā mērā Skotijas valdība uzskatīs, ka šī vienošanās atspoguļo zemes intereses.⁴⁸

Papildus zemju jautājumam centrālajai valdībai būs jārisina arī decentralizācijas jautājums Anglijas ietvaros, kaut gan pastāv šaubas par to, cik

---

⁴⁷ Taču Skotijas Parlamentam šādu pilnvaru nav. Skatīt: BBC (26.06.2016.). Nicola Sturgeon says MSPs at Holyrood could refuse Brexit consent. IZGŪTS (06.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-36633244>

⁴⁸ Piemēram, skatīt: BBC (25.02.2017.). Scotland's trade with UK rises to £50bn. IZGŪTS (08.02.2018.) no: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-38743532>

lielā mērā pie varas esošajai valdībai ir vēlme (vai arī laiks un iespēja, ņemot vērā ar Brexit saistītos izaicinājumus) turpināt iepriekšējās valdības iesākto *devolution revolution*.⁴⁹ Pastāv arī jautājums par to, cik lielā mērā pašiem novadiem ir vēlme uzņemties lielākas pilnvaras un pašorganizēties, jo pagaidām ir panāktas tikai sešas vienošanās par apvienotām (*consolidated*) pašvaldībām. Decentralizācijas process, ja arī turpināsies, notiks pēc dažādiem scenārijiem. Tas pats ir attiecināms uz reģionu varas un resursu konsolidāciju savstarpējās sadarbības ceļā.⁵⁰ Cik lielā mērā tas notiks, būs atkarīgs ne tikai no iekšpolitiskajiem procesiem, bet arī no Brexit ietekmes uz reģionu ekonomisko attīstību. Tas varētu dod papildu stimulu resursu apvienošanai un koordinētai pieejai infrastruktūras plānošanā. Tas arī varētu nodrošināt kopējo lēmumu pieņemšanu novadu konsolidācijas ceļā, rezultātā veicinot ekonomisko izaugsmi un reģionu nevienlīdzības līmeņa samazināšanu, jo īpaši – atpalikušajiem reģioniem iestājoties savienībās ar attīstītākajiem.

Secinājumi

Brexit ietekmes prognozēšana ir nepateicīgs uzdevums. Pirmkārt, tas vēl nav noticis un tā sekas nav zināmas. Otrkārt, izstāšanās noteikumi, kas būtu pieņemami abām sarunu pusēm (t.i., Londonai un Briselei), paliek nenoteikti, procesā izpaužot dziļas nesaskaņas par vēlamo rezultātu dažādos līmeņos, ieskaitot Lielbritānijas valdībā. Treškārt, vēsturē nav precedentu, uz kuriem varētu atsaukties un vilkt kaut vai attālas paralēles. Valdībai priekšā stāv titānisks uzdevums – stratēģiskā līmenī sarunu rezultātā panākt vienošanos, kas pēc iespējas mazinātu jebkādu negatīvu ietekmi uz valsti ekonomiski un politiski un kas tajā pašā laikā ņemtu vērā balsojuma rezultātu (pēc spēkā esošā pieņēmuma tas nozīmē izstāšanos no kopējā tirgus). Operacionālajā līmenī valdībai jānoslēdz jauni tirdzniecības un sadarbības līgumi ar trešajām valstīm. Pēc dažiem aprēķiniem runa var būt par aptuveni

⁴⁹ The Economist (04.03.2017.). Reaching a dead end. Izgūts (20.01.2018.) no: <https://www.economist.com/news/britain/21717833-whole-process-devolving-more-powers-local-authorities-england-seems-have>

⁵⁰ Piemēram, Liverpūles, lielākās Mančesteras un citu četru pašvaldības mēra posteņa izveidošana. Pirmās tiešās vēlēšanas notika 2017. gada maijā. Kaut gan ir arī citi piemēri, kad apvienību, piemēram, izveidoja Norfolkā ar Safolku.

760 šādiem līgumiem, no kuriem liela daļa skar tirdzniecību.⁵¹ Lai mazinātu potenciāli negatīvo ietekmi uz valsts ekonomiku, tas būs jāveic maksimāli īsā laika periodā.

To, ka Brexit būs ilgstoša ietekme uz visu AK, neapstrīd neviens. Protais, pastāv dažādi viedokļi par to, vai tā ietekme būs pozitīva vai negatīva, atkarībā, no kuras puses šis viedoklis tiek pausts. Ir ekonomiskās prognozes, kuras ir pamatotākas nekā viedokļi, un tās lielākoties nav optimistiskas. Tās paredz, ka ietekme uz atsevišķām AK zemēm un reģioniem kopumā būs negatīva. Paradoksāli, bet tiek arī prognozēts, ka novadi, kas balsoja par izstāšanos, saskarsies ar lielākām ekonomiskām grūtībām. Viens no šādiem novadiem ir, piemēram, Kambrija, kur 56,4% procenti balsoja par izstāšanos. Kambrijas gadījums arī ilustrē, ka balsošanu par izstāšanos nevar izskaidrot ar vienu pamatojumu, tie ir daudzdimensionāli. Reģionam, kas salīdzinoši daudz saņem no ES fondiem (vairāk nekā tas proporcionāli iemaksā) un kas pieredzēja salīdzinoši zemu imigrācijas līmeni, būtu jābalso par labu palīkšanai. Bet, līdzīgi kā citos salīdzinātajos gadījumos, tā nenotika, un iedzīvotāju izvēli ietekmēja citi faktori.

Pastāv arī nopietni izaicinājumi AK vienotībai. Tas atspoguļojās ne tikai balsojumā, bet arī iekārtas veidošanā pēc Brexit, jo īpaši skarot likumdošanas jomu, kas tieši saistīta ar decentralizācijas jautājumu. Tāpēc nav pārsteigums, ka Brexit rada jautājumu par iespējamo AK sašķelšanos. Kaut gan jautājums par Skotijas neatkarības balsojumu tika noņemts no tūlītējas dienaskārtības, tā atgriešanās ātrums būs atkarīgs no vienošanās, kas eventuāli tiks panākta starp Londonu un Briseli. Ja vienošanās nozīmēs 'cietos' Brexit, SNP būs lielāks arguments par vēl vienu neatkarības balsojumu.⁵² Ziemeļīrijai 'cietais' Brexit, visticamāk, nozīmēs robežu ar Īrijas Republiku. Tas noteikti nebūs populāri iedzīvotāju vidū un, iespējams, var arī aktualizēt jautājumu par atšķelšanos. Velsa, kaut gan salīdzinoši mazāk decentralizēta no Anglijas, arī izteikusi lielu neapmierinātību par piedāvāto pieeju ES likumu aizstāšanā, kas dod lielākas pilnvaras Vestminsterai. Tas ar laiku var novest pie vēl viena referenduma par lielākas varas nodošanu zemes valdības

---

⁵¹ McClean, P. (30.05.2017.). After Brexit: the UK will need to renegotiate at least 759 treaties. *Financial times*. Izgūts (20.01.2018.) no: <https://www.ft.com/content/f1435a8e-372b-11e7-bce4-9023f8c0fd2e>

⁵² Hughes, K. (13.10.2017.). Brexit Uncertainty, Scotland and the UK in 2018. Four scenarios. Izgūts (06.02.2018.) no: <https://www.scer.scot/database/ident-3545>

rīcībā. Šajos jautājumos, tāpat kā citos ar Brexit saistītos jautājumos, pastāv liela notikumu savstarpējā atkarība, un tik tiešām katru otro argumentu var sākt ar 'ja'. Tomēr gribētos pabeigt ar pozitīvu domu. Kamēr Brexit process ir izaicinājums, tas arī varētu piedāvāt iespēju pārskatīt pastāvošo varas decentralizācijas sistēmu AK un attiecības starp centrālo valdību un zemēm, kas būtu piemērotākas apstākļiem pēc Brexit un tajā pašā laikā veicinātu ne vien savienības saglabāšanu, bet arī stiprināšanu.

Eiropas Savienības Stratēģija Baltijas jūras reģionam – sasniegumi un izaicinājumi

Renāte Bula,

Ārlietu ministrijas Baltijas valstu, Ziemeļvalstu un reģionālās sadarbības nodaļas trešā sekretāre ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam nacionālais koordinators

Makroreģionālās stratēģijas ir ES līmeņa sadarbības modelis, kas vienlaikus risina arī reģionālās, nacionālās un pat vietēja līmeņa problēmas un vajadzības. Tas ir efektīvs un finansiāli izdevīgs mehānisms, lai sasniegtu vēlamā rezultātu ekonomiskās, sociālās un teritoriālās kohēzijas kontekstā. Šī raksta mērķis ir sniegt ieskatu par sasniegto ES Stratēģijā Baltijas jūras reģionam deviņu gadu laikā kopš tās izveides, kā arī identificēt esošos izaicinājumus un to iespējamās risinājumus.

Atslēgvārdi: Baltijas jūras reģions, makroreģionālās stratēģijas, pārvaldība, reģionālā sadarbība.

Macro-regional strategies is a model for EU-level cooperation, which in addition also addresses regional, national and local problems and needs. Macro-regional strategies serve as an effective and financially beneficial mechanism for achieving the desired outcomes of economic, social and territorial cohesion of the EU region. The aim of this article is to present the achievements of the EU Strategy for the Baltic Sea Region, to identify the existing challenges and their possible solutions.

Keywords: Baltic Sea region, governance, macro-regional strategies, regional cooperation.

Eiropas Savienības Stratēģija Baltijas jūras reģionam (turpmāk – Stratēģija) tika apstiprināta pirms deviņiem gadiem, bet idejas pirmsākumi meklējami jau 2005. gadā. Šis laika posms ir pietiekams, lai varētu runāt par

konkrētiem Stratēģijas rezultātiem, izaicinājumiem un tālākiem mērķiem. Laika gaitā makroreģionālo stratēģiju koncepts ir izrādījies gana pievilcīgs, lai rastos vēl trīs stratēģijas citiem Eiropas Savienības (ES) reģioniem – Donavas, Adrijas-Jonijas un Alpu reģioniem. Tomēr jāņem vērā, ka visas makroreģionālās stratēģijas vienmēr tiks salīdzinātas ar pirmo – Baltijas jūras reģiona stratēģiju, no kuras tiek sagaidīti arī būtiskākie rezultāti, lai tā kalpotu par piemēru citiem reģioniem.

Jau kopš izveidošanas Stratēģijas īstenošana balstās uz Rīcības plānu, kas regulāri tiek pārskatīts un atjaunots. Rīcības plāns ir sava veida ceļa karte, kas parāda reģiona prioritāros attīstības virzienus, kā arī ļauj novērtēt paveikto. Pastāvot pieejai, ka Rīcības plāns tiek regulāri atjaunots, ir iespējams attīstīt dokumentu, kas vienkopus parāda reģiona aktuālo stāvokli un nosprauž nākotnes mērķus. Kopš 2012. gada Rīcības plānā ir definēti trīs vispārējie mērķi – “Glābt jūru”, “Apvienot reģionu” un “Celt labklājību”, bet kopš 2015. gada ir noteiktas 13 politikas jomas un 4 horizontālās darbības, kuras koordinē Stratēģijas dalībvalstis vai reģionālās organizācijas. Latvija (Ekonomikas ministrija) kopā ar Lietuvu (Enerģētikas ministrija un Ārlietu ministrija) un Eiropas Komisiju koordinē Enerģētikas politikas jomu, veicinot šīs jomas attīstību un Baltijas enerģētikas tirgus starpsavienojumu plāna (BEMIP) ieviešanu.

Runājot par Stratēģijas īstenošanu, jāņem vērā fakts, ka tā jau sākotnēji balstās uz “3 nē principu” – nē jaunām institūcijām, nē jauniem finanšu instrumentiem un nē jaunai likumdošanai. Bez šī principa, iespējams, nebūtu radušās pārējās makroreģionālās stratēģijas, jo tas ir veids, kā dalībvalstis ar Eiropas Komisijas atbalstu uzņemas atbildību par konkrēto iniciatīvu un nodrošina tās īstenošanu. Laika gaitā princips gan ir kļuvis mazāk kategorisks, jo, piemēram, Interreg Baltijas jūras reģiona programma aizvien vairāk tiek piesaistīta Stratēģijas finansēšanai, piešķirot līdzekļus politikas jomu un horizontālo darbību koordinātoriem, ikgadējo forumu rīkošanai, komunikācijas aktivitāšu veikšanai u.c. ar makroreģionālo stratēģiju ieviešanu saistītiem mērķiem. Makroreģionālās stratēģijas ir iestrādātas arī 2014.-2020. gada Eiropas strukturālo un investīciju fondu (ESIF) tiesiskajā regulējumā, ar kuru valstis tiek aicinātas saskaņot plānošanas prioritātes ar makroreģionālo stratēģiju prioritātēm, bet vadošās iestādes tiek aicinātas nostiprināt saiknes starp programmas vadītājiem un makroreģionālo stratēģiju

galvenajiem īstenotājiem.¹ Aizvien biežāk makroreģionālo stratēģiju koncepts tiek iestrādāts arī citos nacionālos, reģionālos un ES līmeņa dokumentos.

Stratēģijas nozīmīgākie sasniegumi

Atskatoties uz deviņu gadu laikā paveikto, Stratēģijas sasniegumi var tikt iedalīti vairākās kategorijās. Pirmkārt, kā viens no būtiskākajiem ieguldījumiem būtu jāmin **darbs pie politikas plānošanas, tās attīstības un īstenošanas**. Ja ne vienmēr varam teikt, ka bez Stratēģijas kāda iniciatīva vai projekts netiktu īstenots, tad noteikti nevaram noliegt, ka Stratēģija sekmē ideju, labo piemēru un viedokļu apmaiņu, plānojot un īstenojot ilgtermiņa politikas gan ES, gan reģionālā un nacionālā līmenī. Diskusijās par ES politiku un pārvaldību aizvien biežāk tiek minētas makroreģionālās stratēģijas, savukārt Stratēģijas politikas jomu un horizontālo darbību koordinatori aizvien aktīvāk iesaistās nozaru politikas plānošanā. Stratēģija atvieglo un veicina esošo ES politiku un tiesību aktu īstenošanu reģionā, piemēram, transporta (Eiropas transporta tīkls TEN-T), klimata (ES stratēģijas par pieļāgošanos klimata pārmaiņām), ūdens kvalitātes (Jūras stratēģijas pamatdirektīva, Ūdens pamatdirektīva, Nitrātu direktīva) un citās jomās. Svarīgi ir saskaņot Stratēģiju ar šīm plašākajām ES politikas stratēģijām un plāniem, lai nodrošinātu vienotu pieeju konkrētiem mērķiem, kas savukārt palielina iespējas gūt rezultātus. Jāatzīmē, ka Stratēģijas mērķi ir saistīti arī ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam, kā arī Nacionālo attīstības plānu 2014.-2020. gadam.

Latvijas nozaru ministrijas ir iesaistītas politikas jomu un horizontālo darbību vadību komitejās (*steering committees*), tādējādi piedaloties katras jomas mērķu un programmas izstrādē. Lai arī Latvija ir tikai vienas politikas jomas koordinators, varam būt gandarīti par mūsu nozaru aktīvo iesaisti arī citu jomu vadības komitejās, tādējādi virzot šo politiku attīstību arī Latvijai vēlamā virzienā. Lai koordinētu nozaru ministriju, kā arī sociālo partneru un nevalstisko organizāciju sadarbību Stratēģijas Ricības plāna īstenošanā Latvijā, ir izveidota darba grupa, kurā pārstāvētas visas nozaru ministrijas, Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Pašvaldību savienība un Pārresoru koordinācijas centrs. Darba grupas ietvaros notiek regulāra viedokļu

¹ Eiropas Komisija (16.12.2016.). Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par ES makroreģionālo stratēģiju īstenošanu, 2016. Brisele, COM(2016) 805 final.

apmaiņa, kas ļauj pozicionēties jautājumos, kas saistīti ar Stratēģijas īstenošanu, un ļauj sekot līdzi Stratēģijas attīstībai Latvijā.

Otrkārt, neatsverams ir **Stratēģijas ieguldījums sadarbības tīklu izveidē un nostiprināšanā**. Stratēģijas politikas jomas un horizontālās darbības savu aktivitāšu ietvaros ir izveidojušas jaunas, iepriekš nebijušas sadarbības platformas, kā arī nostiprinājušas jau esošos forumus un iniciatīvas. Ieinteresētās puses no dažādām valstīm, nozarēm un līmeņiem var satikties, tādējādi atbalstot arī daudzlīmeņu pārvaldības pieeju. Šādā veidā ir iespējams satikties ne tikai zināmiem spēlētājiem, bet arī jauniem partneriem. Ir izveidoti vairāki sadarbības tīkli, kas sniedz ieguldījumu reģiona problēmu risināšanā un jaunu ideju radīšanā. Labs progress sadarbības tīklu veidošanā un nostiprināšanā ir vērojams vides jomā, piemēram, izveidotā sadarbības platforma farmaceitisko vielu klātbūtnes vidē samazināšanai (*Pharmaceuticals in the environment, PIE*). Tāpat būtu jāmin daudzi citi izveidotie sadarbības tīkli tādās jomās kā jūras telpiskā plānošana (projekts “Baltic Scope”), enerģētikā (BEMIP), zinātnē (“Baltijas zinātnes tīkls”), nodarbinātībā (“Baltijas jūras reģiona darba forums”), inovācijās (sadarbības tīkls “SUBMARINER”, projekts “BSR Stars”) transportā (Ziemeļjūras–Baltijas koridora izstrāde “NSB CoRe”) un klimata jautājumos (Baltijas jūras reģiona klimata pārmaiņu dialoga platforma).

Treškārt, viens no būtiskākajiem Stratēģijas sasniegumiem ir **reģionam nozīmīgu projektu iniciēšana un īstenošana**. Šeit svarīgs aspekts ir ne tikai kopīgu starpvalstu projektu attīstīšana, bet arī tas, ka tiek pilnveidota dalībvalstu kapacitāte un zināšanas, lai šādus projektus īstenotu. Katrā politikas jomā un horizontālajā darbībā ir iekļauti konkrēti paraugprojekti (*flagships*), kas parāda Stratēģijas ieviešanas progresu un ir kā izmēģinājuma piemēri labām pārmaiņām. 2017. gada novembra Stratēģijas pielikuma redakcijā apkopoti 168 projekti, ietverot gan vēl īstenošanas stadijā esošos, gan jau pabeigtos projektus. No 93 aktīvajiem projektiem 59 ir iesaistīti Latvijas partneri. Latvijas partneri aktīvi piedalās projektos bioekonomikas, enerģētikas, kultūras, izglītības, vides, sauszemes un jūras drošības jomās. Latvija ir vadošais partneris projektā “*iWater*” par pilsētu pielāgošanos klimata pārmaiņu radītajiem riskiem. Savukārt starp 75 jau pabeigtajiem projektiem Latvijas partneri piedalījās 32, turklāt divos no tiem Latvija bija vadošais partneris. Paraugprojektu saraksts regulāri tiek atjaunots, dodot iespēju tajā iekļaut aizvien jaunus projektus.

Runājot par Stratēģijas attīstību, būtu jāpiemin darbs pie tās **pārvaldības uzlabošanas**. Tikai pavisam nesen, 2017. gadā, tika pieņemts Stratēģijas nacionālo koordinatoru reglaments (*Rules of Procedure*)², ar kuru tiek noteikts nacionālo koordinatoru grupas sastāvs, grupas pienākumi un uzdevumi, koordinējošās valsts loma nacionālo koordinatoru darba organizēšanā, lēmumu pieņemšanas procedūra un ziņošana par sanāksmju rezultātiem, padarot nacionālo koordinatoru sanāksmes un lēmumus caurskatāmākus. Reglaments paredz arī rotācijas kārtību koordinējošās valsts un ikgadējo forumu organizēšanā. Šobrīd ir noteikts, ka Latvijai ikgadējais forums būs jāorganizē 2023. gadā, savukārt nacionālo koordinatoru darbu Latvija vadīs no 2023. gada 1. jūlija līdz 2024. gada 30. jūnijam.

Pārskatot Stratēģijas Rīcības plānu 2015. gadā, tika nolemts pievērst uzmanību Stratēģijā **iesaistīto pušu spēju palielināšanai un stiprināšanai**. Rezultātā tika izveidota tam speciāli paredzēta horizontālā darbība kapacitātes palielināšanai (*HA Capacity*), kas šobrīd spēlē nozīmīgu lomu atbalsta sniegšanā visdažādākajām Stratēģijā iesaistītajām pusēm, organizējot apmācības un seminārus, kā arī sekmējot pieredzes apmaiņu starp dažādu jomu koordinatoriem. Ņemot vērā, ka Stratēģijas koordinatoru mainība ir samērā bieža, īpaši svarīga ir sistemātiska politikas jomu un horizontālo darbību koordinatoru apmācība, lai nodrošinātu katras politikas kontinuitāti.

Vienlīdz svarīga ir attīstība **Stratēģijas komunikācijas jomā**. 2015. gadā tika pieņemta Komunikācijas stratēģija³, bet 2016. gadā tika sākts tieši komunikācijai paredzēts projekts “*Let’s communicate!*”. Apvienojot deviņus partnerus no visa reģiona, projekts ir mērķēts uz Stratēģijas komunikācijas aktivitāšu īstenošanu (mājaslapas un sociālo tīklu uzturēšana, komunikācijas vadlīniju izveide) un veiksmes stāstu popularizēšanu. Tiek strādāts arī ar reģionālā komunikatoru tīkla izveidi un atbalstu Stratēģijā iesaistītajām pusēm efektīvākai komunikācijai. Projekta pārstāvji regulāri piedalās ar Stratēģiju saistītajos pasākumos, tajā skaitā Stratēģijas forumos, kas katru gadu notiek kādā no reģiona valstīm. Būtiski, ka šīs komunikācijas aktivitātes palielina Stratēģijas redzamību arī plašākā sabiedrībā.

---

² EUSBSR (15.06.2017.). Rules of Procedure for the Group of National Coordinators of the EU Strategy for the Baltic Sea Region. Izgūts (03.03.2018.) no: <http://www.balticsea-region.eu/news-room/documents-materials?task=document.viewdoc&id=49>

³ EUSBSR (2015). Communication Strategy for the European Union Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR). Izgūts (03.03.2018.) no: https://www.balticsea-region-strategy.eu/attachments/article/590733/EUSBSR_Communication_Strategy_final_Dec2015.pdf

Jāuzsver, ka tieši Stratēģijas forums ir redzamākais šī formāta pasākums, kurā satiekas ne tikai tradicionāli iesaistītās puses, bet arī augsta līmeņa reģiona un ES politiķi. Arī Latvija savas prezidentūras ES Padomē laikā izmantoja izdevību aktualizēt Stratēģijas jautājumu un 2015. gada 15.-16. jūnijā Jūrmalā organizēja 6. ikgadējo Stratēģijas forumu. Forumu atklāja Zviedrijas kronprincese Viktorija, bet dažādās sesijās piedalījās Latvijas un Lietuvas premjerministri, Eiropas Komisijas viceprezidents Valdis Dombrovskis, pētniecības komisārs Karlušs Muedešs (*Carlos Moedas*), kā arī Eiropas Parlamenta deputāti Artis Pabriks un Urmas Paets.

Pastāvīgi notiek darbs arī pie **Stratēģijas finansēšanas efektīvizācijas jautājumiem**. Līdz šim liela daļa Stratēģijas projektu un aktivitāšu tikusi finansēta no Interreg Baltijas jūras reģiona programmas, kā arī dažādām reģiona pārrobežu sadarbības programmām. Tāpat dažas politikas jomas strādā ar Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) un Eiropas Sociālā fonda (ESF) finansējumu vai citām ES fondu programmām, piemēram, “Apvārsnis 2020” (*Horizon2020*) vai vides un klimata pasākumu programma “LIFE”. Lai uzlabotu saikni starp Stratēģiju un dažādām finansējuma programmām un meklētu veidus, kā efektīvāk iesaistīties un atbalstīt Stratēģijas īstenošanu, izmantojot ERAF finansētās darbības programmas, kopš 2016. gada ir izveidots sadarbības tīkls starp reģiona ERAF Vadošajām iestādēm. Iniciatīvā piedalās gandrīz visas reģiona valstis, tajā skaitā Latvija. 2016. gada rudenī tika nolemts uzsākt kopīgu pilotiniciatīvu Inovāciju politikas jomā par tīro tehnoloģiju attīstību (*Cleantech*). Vienlaikus ir uzsākta jauna prakse organizēt tikšanās starp Stratēģijas nacionālajiem koordinatoriem un Interreg Baltijas jūras reģiona programmas Monitoringa komiteju. Šāda iniciatīva radās, jo programma laikā gaitā ir kļuvusi par neatņemamu Stratēģijas atbalstu, piešķirot finansējumu dažādiem projektiem, ikgadējiem forumiem, kā arī nodrošinot tehnisko palīdzību politikas jomu un horizontālo darbību koordinatoriem.

Stratēģijas ieviešanas izaicinājumi

Lai arī ir panākts zināms progress, tomēr finansēšana joprojām saglabājas kā viens no lielākajiem Stratēģijas īstenošanas izaicinājumiem. 2017. gada novembrī publicētajā Eiropas Komisijas pētījumā par makroreģionālajām

stratēģijām un to saikni ar kohēzijas politiku⁴ tiek minēts, ka finansēšanas jautājums ir aktuāls visās četrās makroreģionālajās stratēģijās. Pētījums parāda, ka makroreģionālo stratēģiju saikne ar ESIF finansējumu ir vāja vai nepastāv, kas skaidrojams ar to, ka ESIF ir ļoti nacionāli orientēts – tikai dažas valstis ir paredzējušas finansējumu starptautiskiem projektiem, neskatoties uz to, ka daudzas ESIF operacionālās programmas darbojas saskaņā ar makroreģionālo stratēģiju mērķiem. Turklāt konkurence uz citu ES programmu finansējumu ir ļoti liela, bet pievienotā vērtība, ja projekts pārstāv makroreģionālās stratēģijas – salīdzinoši maza. Šī iemesla dēļ visām makroreģionālajām stratēģijām **nepārtraukti ir nepieciešams politiskais atbalsts un dalībvalstu atbildība** (*ownership*). Arī 2017. gada 25. aprīļa Padomes secinājumi par makroreģionālo stratēģiju pārvaldību⁵ aicina dalībvalstis nodrošināt, ka nepieciešamais finansējums makroreģionālo mērķu īstenošanai tiek piešķirts no ES, reģionāliem, nacionāliem vai privātiem finanšu instrumentiem, savukārt Eiropas Komisija tiek aicināta iespēju robežās veicināt finansējuma piešķiršanu makroreģionāliem projektiem.

Ņemot vērā Stratēģijas Rīcības plāna kā ilgtermiņa dokumenta būtību, viens no izaicinājumiem Stratēģijas veiksmīgai īstenošanai ir tas, ka **Stratēģija izteikti koncentrējas uz īstermiņa projektiem**. Šis fakts nekādā gadījumā neizslēdz politiku īstenošanu ilgtermiņā, taču bieži vien to apgrūtina. Šī iemesla dēļ viens no būtiskākajiem jautājumiem nākotnē būs – kā Stratēģijai virzīties no atsevišķu īstermiņa projektu ieviešanas uz ilgtermiņa procesu nodrošināšanu, kam nav konkrēta sākuma un beigu termiņa.

Jau raksta sākumā minēju, ka Stratēģijas iesaiste ES ilgtermiņa politiku īstenošanā ir būtisks sasniegums, tomēr šī spēja būtu aizvien jāstiprina nākotnē. Nevar noliegt, ka sadarbība vislabāk attīstās tajās jomās, kur makroreģionālā sadarbība ir patiešām nepieciešama, piemēram, Baltijas jūras vides stāvokļa uzlabošanā. Jomās, kur mēs vēlamies redzēt makroreģionālo sadarbību, bet tā nav nepieciešamība, tā drīzāk papildina citas iniciatīvas un, iespējams, nesniedz tik straujus rezultātus. Būtisks ir arī faktors, vai konkrētajās jomās pirms Stratēģijas jau ir pastāvējusi sadarbība, kas nosaka, cik liela pieredze un savstarpēja uzticība būs to ieviesējiem.

---

⁴ European Commission Directorate-General Regional and Urban Policy (08.12.2017.). Study on Macro-Regional Strategies and their Links with Cohesion Policy. Final Report.

⁵ Council of the European Union (27.04.2017.). Conclusions on Implementation of EU Macro-Regional Strategies.

Stratēģijas veiksmīga īstenošana šobrīd tiešā veidā balstās uz politikas jomu un horizontālo darbību koordinatoriem, projektu vadītājiem un ieviesējiem, līdz ar to – jo koordinatoriem lielāka kapacitāte un resursi, jo veiksmīgāk šīs jomas tiek ieviestas. Tāpat ir vērojams, ka visbiežāk lielākais progress ir tajās jomās, kuru mērķi ir konkrēti definēti un ceļš uz to īstenošanu ir monitorējams un izvērtējams. Turpretī jomas, kuru mērķi ir formulēti pārāk plaši un vispārināti bez izmērāmiem indikatoriem, šķiet nemainīgas un nespēj sasniegt nospraustos mērķus. Jāņem vērā arī tas, ka reģiona mazākajās dalībvalstīs arī dalībnieku skaits, kuri iesaistās Stratēģijas īstenošanā, ir mazāks. Pārskatot paraugprojektu vadošos partnerus, redzam, ka visvairāk partneru nāk no Zviedrijas, Somijas un Vācijas. Tajā pašā laikā, ja salīdzinām Latviju ar Igauniju un Lietuvu, redzam, ka atpaliēkam vadošo partneru skaita ziņā – Igaunija ir vadošais partneris 6 projektos, Lietuva – 3, savukārt Latvija tikai vienā projektā. Atšķirība gan nav liela, un tas arī nebūt nenozīmē, ka Latvijas partneri nevada dažādus reģionālos projektus, saņemot ES finansējumu – visticamāk, informācija par makroreģionālo stratēģiju konceptu līdz viņiem vienkārši nav nonākusi. Šī iemesla dēļ nākotnē būtu jāapsver lielāka nacionālo iesaistīto pušu **informēšana par Stratēģijas pievienoto vērtību.**

Nobeigums

Reģionālā sadarbība starp Baltijas jūras valstīm jau vēsturiski ir ļoti cieša. Bieži tiek uzdots jautājums, vai Stratēģijas mērķi un aktivitātes tiktu īstenotas arī tad, ja tā faktiski nepastāvētu? Iespējams. Tomēr nevaram noliegt faktu, ka daudzās jomās makroreģionālā sadarbība raisa pozitīvas politiskas diskusijas, palielina to kvalitāti, veicina labo piemēru apmaiņu ar citām valstīm un visbeidzot – nodrošina dažādu jomu ekspertu, politiķu, viedokļu līderu, pētnieku un citu spēlētāju satikšanos. Galu galā makroreģionālā sadarbība balstās uz brīvprātības principu, un valstis tajās piedalās, jo redz no tā ieguvumu.

Lai efektīvāk iesaistītos Stratēģijas īstenošanā nākotnē, būtu svarīgi skaidrāk apzināties, kādas ir Latvijas prioritātes. Esam enerģētikas politikas jomas koordinatori, bet bez tās pastāv vēl daudzas citas politikas jomas un horizontālās darbības. Būt aktīviem it visā ir neiespējami, un tas nebūt nesniedz pievienoto vērtību. Tādēļ nākotnē, izstrādājot nacionālās pozīcijas,

būtu vērtīgi atkārtoti noorientēties uz Latvijai prioritārām jomām Stratēģijas ietvaros un nodrošināt resursus to īstenošanai.

Visbeidzot jāpiemin, ka šobrīd, kad norit sarunas par jauno ES daudzgadu budžetu, tiek aktīvi spriests arī par Stratēģijas Rīcības plāna pārskatu, kurā tiktu ņemtas vērā jaunā budžeta prioritātes. Tāpat šī gada beigās Eiropas Komisija plāno publicēt jau otro ziņojumu par makroreģionālo stratēģiju īstenošanu, kurā tiks apskatīts paveiktais katrā no stratēģijām, kā arī sniegti ieteikumi to īstenošanai nākotnē. Šis viennozīmīgi ir labs brīdis, lai Eiropas Komisija kopā ar dalībvalstīm pārskatītu un pilnveidotu Stratēģijas politikas jomas un horizontālās darbības, savukārt Latvija – atrastu sev piemērotākos veidus un jomas, lai vēl vairāk iesaistītos Stratēģijas īstenošanā.

Research and Higher Education Cooperation in the Baltic Sea Region

Zane Šime,

Communication & Research Coordinator at the Council of the Baltic
Sea States Secretariat

Mārtiņš Legzdīņš,

Project Assistant for Regional Identity Portfolio at the Council of
the Baltic Sea States Secretariat¹

Raksts ir veltīts Baltijas jūras valstu padomes (BJVP) atbalstītajiem pētniecības un augstākās izglītības projektiem, kuru aktualitāte izceļama gaidāmās trešās Baltijas jūras zinātnes dienas kontekstā. Minēto sarīkojumu 2019. gada pirmajā pusē uzņems Latvijas Universitāte tās simtgades svinību laikā. Sniegts īss vēsturisks atskats uz Baltijas jūras valstu padomes dialogu, kā arī daudzpusējo iniciatīvu saiknes ar vairāku pārvaldības līmeņu saistošajām vadlīnijām. Raksta struktūra ir veidota, lai sniegtu izsmeltošāku ieskatu BJVP Vasaras skolas attīstībā, Baltijas Zinātnes tīkla un Baltic TRAM pirmajos panākumos, kā arī, lai skaidrotu to nozīmi plašākā Baltijas jūras reģiona procesu kontekstā.

Atslēgvārdi: Baltijas jūras valstu padome, ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam, Baltijas jūras reģions, pētniecība, augstākā izglītība, zinātne.

The article is dedicated to research and higher education projects supported by the Council of the Baltic Sea States' which are worth highlighting in the context of the upcoming third Baltic Sea Science Day. In 2019, on the occasion of the centenary celebrations, this gathering will be hosted

---

¹ The content of this article does not reflect the official opinion of the Council of the Baltic Sea States. Responsibility for the information and views expressed therein lies entirely with the authors.

by the University of Latvia. A short outline of the dialogue facilitated by the Council of the Baltic Sea States is offered. This will be combined with concise remarks on the ties of multilateral initiatives endorsed by the Council with guidelines adopted on various governance levels. The overall structure of the article is tailored to provide an explicit insight in the development of the CBSS Summer University programme, the first achievements of the Baltic Science Network and Baltic TRAM, as well as to explain their relevance in a wider context of macro-regional developments.

Key words: Council of the Baltic Sea States, EU Strategy for the Baltic Sea Region, Baltic Sea Region, research, higher education, science.

Due to several reasons, the first half of 2018 is perfect timing to introduce Latvian and others readers interested in the Baltic Sea Region cooperation to the latest developments in the domains of research and higher education. Firstly, after a few months Sweden will hand over to Latvia the Chairmanship of the Council of the Baltic Sea States (CBSS). Thus, hopefully, this article will serve as a brief and compelling introduction to the subject of CBSS supported higher education and research cooperation for those who are not familiar with the day-to-day work of this specific intergovernmental forum. Secondly, 2018 is an important year for concluding discussions among the stakeholders of the CBSS endorsed and Interreg Vb Baltic Sea Region Programme funded projects, Baltic Science Network and Baltic TRAM (Transnational research Access in the Macroregion), on what should be the way forward in facilitating the multilateral collaboration in research and higher education in order to further advance one of the three CBSS long-term priorities “Sustainable & Prosperous Region”². Such an agreement is of importance also in terms of ensuring that the higher education and research strands would be well equipped to bring to life the high level guidance enshrined in the Declaration on the Occasion of the 25th Anniversary of the Council of the Baltic Sea States³ and Realizing the Vision: The Baltic

---

² In order to find out more about the CBSS long-term priority Sustainable & Prosperous Region, please see: <http://www.cbss.org/sustainable-prosperous-region/> Retrieved 15.03.2018.

³ CBSS (2107). Declaration on the Occasion of the 25th Anniversary of the Council of Baltic Sea States. Reykjavík. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www.cbss.org/wp-content/uploads/2017/06/The-Reykjavik-Declaration.pdf>

2030 Action Plan.⁴ Both were endorsed last summer during the CBSS Reikjavík Ministerial.

For those readers of the journal “Latvia’s Interests in the EU” who come across the CBSS for the first time, a brief outline of the basic facts might come in handy. The CBSS consists of 11 Member States (and the European Union), stretching from Iceland in the Atlantic Ocean to Germany in Central Europe, Russia to the East and Norway to the North. CBSS operates on behalf of governments and in various fields ranging from sustainable development to higher education. The goal is to find joint solutions on common challenges and to make life better for people in the region. CBSS facilitates cooperation and supports dialogue across the macro-region on the political level and the people-to-people level.

CBSS operates according to three long term-priorities, namely – Regional Identity, Sustainable and Prosperous Region, Safe and Secure Region. Regional Identity is a very central and constitutive part of the cooperation; the Baltic Sea Region consists of communities with shared values and attitudes, built upon its diverse cultural heritage that are joining forces for a common peaceful future. Education is essential and a highly valued theme under the Regional Identity priority. Equipping people in the Region with the relevant skills to realise their potential and to meet the needs of society is key in order to find a common path despite all political differences. Exchange of knowledge, building networks, raising the level of competences are important prerequisites for jointly tackling the challenges that Europe and the Baltic Sea Region are facing today. Therefore, higher education is prioritised on the CBSS agenda.

The article is structured in three main parts dedicated to each of the initiatives, starting with the oldest one – the CBSS Summer University programme – proceeding with more recently endorsed projects – Baltic Science Network and Baltic Transnational Research Access in the Macro-region. In order to avoid repetitiveness and instead showcase the notable public outreach which has been exerted in relation to the discussed projects, readers less familiar with the CBSS Science, Research and Innovation Agenda and the CBSS Summer University are invited to consult the reference

---

⁴ CBSS Secretariat (2017). Endorsement of the Baltic 2030 Action Plan: Realising the Vision. Retrieved (13.07.2017) from: <http://www.cbss.org/endorsement-baltic-2030-action-plan-realising-vision/>

materials published in a number of leading macro-regional online platforms which are referenced in the subsequent paragraphs. Before proceeding with a more nuanced elaboration on each of the projects, it is worth noting that both Baltic Science Network and Baltic TRAM are anchored in the CBSS Science, Research and Innovation Agenda⁵. The stated agenda ensures a comprehensive overview of the implementation of the 2016 CBSS Polish Chair's Conclusions "Baltic Science: Renewing the Commitment to Science / Research Joint Actions in the Baltic Sea Region"⁶ and other relevant CBSS guidance. It is worth noting that the CBSS Science, Research and Innovation Agenda has already been praised for serving as "an additional platform for further capacity building and advancement of expertise among research institutions"⁷. The CBSS Secretariat is grateful for such recognition. Therefore, following such an acknowledgement, it is a good time to present the developments of its supported projects in the subsequent paragraphs.

CBSS Summer University

Latvia will be holding the Presidency of the CBSS from July 2018 until July 2019. The exact Latvian Presidency priorities are still being defined, but at this point it can already be said that the Latvian Presidency will also focus on cooperation in higher education. A component in the cooperation on higher education is the format named CBSS Summer University. It is a concept aiming to create mobility among students, creating networks among universities, increasing the numbers of courses with content oriented at the Baltic Sea Region and capacity building for lecturers.⁸

---

⁵ In order to find out more about the CBSS dialogue and supported cooperation in research domain, please see: <http://www.cbss.org/sustainable-prosperous-region/science-cooperation/> Retrieved 15.03.2018.

⁶ CBSS (2016). Baltic Science: Renewing the Commitment to Science / Research Joint Actions in the Baltic Sea Region. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www.cbss.org/wp-content/uploads/2016/07/FINAL-CBSS-Science-Ministers-Meeting-Chairs-Conclusions.pdf>

⁷ Baltic Science Network. (2017). Baltic Science Network Transnational Seminar New Tools for Spreading Excellence and Widening Participation in Research and Innovation Programmes: Conclusions, p. 4. Retrieved (25.03.2018) from: <http://www.baltic-science.org/index.php/downloads/public/programs-forms-flyers-etc/204-new-tools-for-spreading-excellence-and-widening-participation>

⁸ A brief overview about the CBSS Summer University is available: <http://www.cbss.org/regional-identity/cbss-summer-university/> Retrieved 15.03.2017.

Planning of the first CBSS Summer University began in 2013 as a part of the former CBSS long-term priority titled “Education and Culture”. When the Council renewed the long-term priorities in 2014, it continued under the long-term priority “Regional Identity”.⁹ The idea was to facilitate inclusion of students in CBSS activities by academic mobility in the Baltic Sea Region, as well as to upgrade the capacity of academic networks in the activities of the CBSS Summer University. The first CBSS Summer University, when it was launched in 2014, was a CBSS Project Support Facility co-financed project. It also received a flagship project status under the action “Fostering cross-border cooperation through youth exchange and exchange in higher education” in the framework of the Horizontal Action Neighbours of the European Union Strategy for the Baltic Sea Region.¹⁰

In general, the project at its beginning had three goals: (1) developing a programme for Summer University that would include a network, modules and teachers; (2) developing a training programme for civil servants; and (3) finding a follow-up sustainable funding to support the Summer University in future years.

The first Summer University was held in Stockholm in the Centre of Baltic and East European Studies of Södertörn University. The rationale for choosing this site for a pilot programme was that there was the opportunity for many on-site visits (as many practitioners and the CBSS Secretariat are present in the area). The number of participants in 2014 was kept at 20 students. The students came from a variety of disciplines and countries, and were all motivated and interested in Baltic Sea cooperation. The selected students came from Estonia, Finland, Germany, Latvia, Poland and Russia. It was apparent that other channels were needed to reach Nordic students in the future. At the end of the Summer University the students and teaching staff were asked to evaluate the event, and the overall feedback was very positive.

Afterwards, the CBSS Summer Universities were held at Humboldt University in Berlin (2015), Södertörn University, University of Agder, Saint-Petersburg State University of Economics (all in 2016) and Södertörn

---

⁹ CBSS (2014). Decision by the Council of the Baltic Sea States on a Review of the CBSS Long Term Priorities, pp. 1–9. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www.cbss.org/wp-content/uploads/2012/11/Decision-by-the-Council-of-the-Baltic-Sea-States-on-a-review-of-the-CBSS-long-term-priorities.pdf>

¹⁰ EUSBSR. (2017). Annex to the Action Plan for the EU Strategy for the Baltic Sea Region: Ongoing and Completed Flagships of the EUSBSR. Retrieved (29.01.2018) from: <https://www.balticsea-region-strategy.eu/action-plan?task=document.viewdoc&id=25>

University again in 2017. During all Summer Universities the target group has been either MA or PhD level students.

During the concluded Summer Universities, the students from across the region and beyond were able to touch upon and discuss themes such as “Baltic Energy in Changing Energy Landscape”, “Cultural Memory in Europe: East and West” and “European Integration”. By presenting various opinions existing throughout the region, it was highly evident that after the summer school programmes the students were able to better understand their neighbour’s opinions. Therefore, it can also be said that mutual understanding and trust is fostered.

Feedback from partner universities showed that all of the student participants were satisfied with the content of the programme and lectures/seminars from the academic staff. As reported by the students, the academic credibility and quality was high, but the greatest and most valued experience has been the proper mix of different nationalities across the programmes. It is quite common that the students meet with an attitude of thinking the Baltic Sea Region as a peripheral area where nothing worth studying has happened since the age of the Vikings. Instead, after a week or two the students expressed that this area is everything but peripheral and they are now capable of defining their opinions far more since they have been acquainted with their neighbours.

It can also be noted that the partner universities were able to maintain the same regional diversity of students. Rarely did the universities succeed in attracting students from Nordic countries, therefore that issue was and still is evident.

When it comes to the project application procedure for the status of a CBSS Summer University, in general, it is quite simple. The application form is not very detailed, and the manual is quite clear for applying universities. In addition to the application procedure, the university and its offered Summer University programme had to meet the following criteria: (1) it has to be in line with CBSS long-term priorities; (2) the programme must result in European academic credits and lists of publications about Baltic Sea Region issues; (3) to a significant degree the programme must be self-financed, meaning that the lead partner should be able to present financing on its own rather than expecting CBSS to finance the programme.¹¹

---

¹¹ More details about the application procedure under “call for 2018”: <http://www.cbss.org/regional-identity/cbss-summer-university/> Retrieved 15.03.2018.

Following the first Summer University held in 2014, the CBSS Project Support Facility funding was no longer a possibility, despite that there has always been an evident interest in organising Summer University programmes coming from universities in the CBSS Member States. The CBSS Secretariat has also been happy to endorse funding applications to various sources that the partner universities were aiming at.

The main issue has been that CBSS Summer University is not eligible for many other optional funding. For example, Erasmus+ can be used to cover the costs of teacher mobility, but it is unsuitable for the students due to the time constraints (it requires a stay for three months). German Academic Exchange Service (DAAD) funding was not suitable for organising international summer schools as it requires large share of German teaching staff. The Swedish Institute was another interesting funding opportunity, but because the Institute was starting its own Summer School there was only limited interest in any other options. For other Nordic funding options (e.g., Nordic Summer Universities programme, NordForsk, Joint Committee for Nordic Research councils for Humanities and Social Sciences) the CBSS Summer University was not eligible because these sources fund research-oriented activities. The Nordic-Russian cooperation Programme in Higher Education and Research was not suitable because the share of Russian participants was too small. The Nordic-Baltic mobility programme for public administration does not support student mobility. More foundations were considered by the partner universities but at the end they turned out to be unsuitable. Therefore, in several cases the CBSS Summer Universities were self-financed by universities.

Looking back at this overview, it is necessary to refer again to the initial goals of the CBSS Summer University when the project was launched in order to sum up what has been done, and to describe the current situation of the project. The three noted goals were: (1) developing a programme for Summer University that would include network, modules and teachers; (2) developing a training programme for civil servants; and (3) finding a follow-up sustainable funding to support the Summer University in future years.

The first goal was achieved. It can be said that the main outcome of the project is an already developed programme for the Summer University, which can be run in the future. Also, the programme was implemented in five Summer Universities with high satisfaction from the partner universities,

student participants and invited lecturers. The second goal was not achieved, as it was decided to move the activity of developing a training programme for civil servants to the Horizontal Action Capacity of the EU Strategy for the Baltic Sea Region. Finally, the last goal has not yet been attained, and the search for sustainable funding continues.

The Summer Universities are regarded as a successful form of academic cooperation with CBSS involvement by all partner universities that have taken part in the project. The students who took part in Summer Universities gained additional knowledge about various problems and opportunities facing the Baltic Sea Region and regarded the additional academic experience as a valuable asset for their future.

Baltic Science Network

Baltic Science Network serves as a forum for higher education, science and research cooperation in the Baltic Sea Region. Thus, Baltic Science Network assembles the relevant transnational, national and regional policy actors with a rather impressive to-do-list. In more specific terms, it comprises the preparation of targeted multilateral activities aimed at enhancing brain circulation within the macro-region, widening participation measures, ensuring better access to the research infrastructures housed by the Baltic Sea Region, as well as enhancing the overall research excellence by analysing the existing and developing new concepts for mobility. The extensive reflections on researchers' mobility (showcased by the wealth of Baltic Science Network's publications¹²) testify to the notable role that an increased research excellence plays in supporting the competitiveness and welfare of the macro-region. Although in the latest analysis dedicated to the macro-regional governance, covering also the EU Strategy for the Baltic Sea Region, Baltic Science Network has been coined solely as an "emerging flagship"¹³, it

---

¹² In order to access the full list of Baltic Science Network Working Papers and Studies, please see: <http://www.baltic-science.org/index.php/publications> Retrieved 15.03.2018.

¹³ Rafaelsen, B. et.al. (2017). *Macro Regional Strategies and Their Links With Cohesion Policy: Data & Analytical Report for the EUSBSR*, p. 188. (Retrieved 29.01.2018) from: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/studies/2017/macro-regional-strategies-and-their-links-with-cohesion-policy

is worth pointing out the valuable strands which the project, being also one of the driving forces behind the advancement of the Policy Area Education, Research and Employability of the EU Strategy for the Baltic Sea Region, has developed in close ties with the CBSS Secretariat.

First and foremost, Baltic Science Network shows the path how to conduct a content-rich and exceptionally multi-faceted exploratory and analytical work ahead of the drafting of its recommendations for further actions aimed at enhanced brain circulation. Throughout its first half of implementation Baltic Science Network has offered the wider public an analysis of researchers' mobility patterns by going through an exceptionally rich layer of relevant supporting schemes, spanning from regional and up to national, macro-regional and European-level funded and administered ones. Such titles as Kristjan Jaak Scholarship programme offered in Estonia, Nordplus covering the Nordic and Baltic States, and Horizon 2020 funded Marie Skłodowska-Curie actions serve just as some preliminary indications on the considerable scope of researchers' support measures analysed by the Network. Therefore, Baltic Science Network is aligned with the overall macro-regional departure from any attempts to 'reinvent the wheel'. In further alignment with the latest academic thinking¹⁴, it must be pointed out that the notable scope of the Network's members, their reviewed mobility schemes as well as examined widening measures and research areas showcases an exemplary readiness to avoid siloed discussions. Moreover, throughout the implementation stages of the project, Baltic Science Network has offered its publications to the public, thus ensuring that also a wider audience can follow the Network's line of thinking and engage in its facilitated discussions with thorough understanding on what are the focus areas of the Network.

Further, Baltic Science Network is one of those macro-regionally implemented projects which represent state-of-the-art in terms of its full awareness of the complementarities it brings to the overall advancement of European integration and cooperative ties among the CBSS Member States designed in view of strengthening the macro-region's overall competitiveness and visibility. The Network is an Interreg Vb Baltic Sea Region Programme

---

¹⁴ Gänzle, S. (2017). Macro-Regional Strategies of the European Union, Russia and Multilevel Governance in Northern Europe. *Journal of Baltic Studies*, 48, p. 399.

funded initiative, which has been endorsed by the CBSS¹⁵, EU Strategy for the Baltic Sea Region, Baltic Council and Baltic Assembly¹⁶, as well as the Baltic Sea Parliamentary Conference¹⁷. Moreover, Baltic Science Network strives to contribute to the implementation of the European Research Area¹⁸ and the EU Global Strategy¹⁹. Thus, Baltic Science Network serves as one of the clear examples of how macro-regional initiatives are avoiding short-sightedness, in terms of mere focus on the Baltic Sea Region. It instead seeks to reach its full potential by exploiting multi-level policy complementarities. Such broad horizons are built not only on the perspectives of Baltic Science Network project partners but also a wider community of universities. For example, the latest survey of the Baltic University Programme, also a member of the Baltic Science Network, testifies to the further need of promoting research opportunities offered by the Baltic Sea Region to the promising minds located in other parts of the world: “Students and researchers have numerous opportunities for academic mobility around the world. Therefore, Baltic Sea region is definitely a region that needs strong internal promotion program.”²⁰ Although Baltic Science Network does not envisage to prepare a promotion programme, its recent efforts in offering wider insights in the role research cooperation plays in advancing a wider set of goals might entail a

---

¹⁵ Olupe, E. (2016). Pirmajā Baltijas jūras valstu padomes zinātnes ministru konferencē nosaka reģiona mērķus un prioritātes. *Latvijas Vēstneša Portāls “Par Likumu Un Valsti”*. Retrieved (22.01.2017.) from: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=279997>; CBSS (2016). The First CBSS Science Ministerial. Retrieved (22.01.2017) from: <http://www.cbss.org/first-cbss-science-ministerial/>

¹⁶ Baltic Science Network. Baltic Science Network Discussed at the Latvian Parliament. Retrieved (21.02.2018) from: <http://www.baltic-science.org/index.php/news-and-press-releases/bsn-press-releases/20-baltic-science-network-discussed-at-the-latvian-parliament>; Baltic Science Network. Baltic Assembly and Baltic Council Provides Guidance to the BSN. Retrieved (21.02.2018) from: <http://www.baltic-science.org/index.php/news-and-press-releases/bsn-press-releases/73-baltic-assembly-and-baltic-council-provides-guidance-to-the-baltic-science-network>

¹⁷ Baltic Sea Parliamentary Conference. (2017). Conference Resolution Adopted by the 26th Baltic Sea Parliamentary Conference. Hamburg, Germany. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www.bspc.net/wp-content/uploads/2017/09/final-version4adopted.pdf>

¹⁸ Baltic Science Network (2016). Baltic Science Network Steering Committee and Partner Meeting. Retrieved (29.01.2018) from: <http://www.baltic-science.org/index.php/news-and-press-releases/bsn-press-releases/18-baltic-science-network-steering-committee-and-partner-meeting>

¹⁹ Šime, Z. (2016). CBSS Science, Innovation and Research Agenda: A Promising Start for Accelerated Cooperation. *Baltic Rim Economies*, 26. Retrieved (15.03.2018.) from: https://www.utu.fi/en/units/tse/units/PEI/BRE/Documents/BRE_4_2016.pdf

²⁰ Lindroos, P. (2017). Research Cooperation and Mobility in the BSR: The BSN-Project Looks Closer at These Issues. *Baltic University Programme Newsletter*, p. 7. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/7-newsletter-50/file>

positive impact on such wishes expressed by the universities primarily based in the Baltic Sea Region.

Then, Baltic Science Network is keen to advance solutions in areas of notable relevance to the Baltic Sea Region, namely, welfare state, photon and neutron science as well as life sciences.²¹ Three expert groups are in process of being established, each dedicated to one of the three stated thematic areas. These are the topics of common interest where there is still opportunity to draw inspiration from best practices.

For example, the latest findings offered by well-known research initiatives testify to the opportunity of the Baltic Science Network to reflect on potential joint actions how to overcome the existing performance gaps, so that the Baltic Sea Region as a whole could project a strong image of a model welfare macro-region. Once taking a broader look at the measurements of welfare state performance, the *Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2017* highlights Norway, Sweden, Finland, Denmark and Germany among the top 10 global leading soft powers in the sub-indices of government.²² Thus, it can be concluded that the Nordic States and Germany already hold an outstanding reputation for their adopted governance models.

Furthermore, a similar exemplary position is testified by the Nordic countries in the recently published *Inclusive Development Index 2018* released by the World Economic Forum, where Norway, Iceland, Denmark, Sweden are among the top ten performers in the grouping of the advanced economies.²³ A potential to further build a macro-region-wide welfare image which would be renowned for being based on economic growth coupled with “wider social participation in the process”²⁴ is testified by the promising trends among a wider set of the CBSS Member States. Namely, Estonia scores as 22th among the advanced economies, while Lithuania, Latvia as well as Poland are among the top-five performers in the grouping of emerging economies.²⁵ Thus, hopefully, this brief outline on one of the three

---

²¹ Baltic Science Network (2017). *BSN Rests Committed to Spreading Excellence*. Retrieved (15.01.2018) from: <http://www.baltic-science.org/index.php/news-and-press-releases/bsn-press-releases/67-baltic-science-network-rests-committed-to-spreading-excellence>

²² McClory, J. (2017). *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2017*, Portland, p. 53.

²³ World Economic Forum (2018). *The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights*, p. 3. Retrieved (15.03.2018) from: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>

²⁴ *Ibid*, p. 1.

²⁵ *Ibid*, p. 3.

central themes demonstrate that the Baltic Science Network expert groups hold a potential to draft conclusions of relevance not solely to the Network members but also a wider community of transnational actors working along the lines of the CBSS long-term priority “Sustainable and Prosperous Region”.

Last but not least, Baltic Science Network has already made a significant contribution in building wider awareness about the role of science excellence and research cooperation in the Baltic Sea Region. Consequently, Baltic Science Network serves as one of the nodal transnational platforms advocating for adequate allocation of resources to research in the next EU Multi-annual Financial Framework. For example, it addresses the expert community by explaining how its reflections on the previous and forthcoming EU Framework Programmes fit in a wider debate revolving around the future of the European Research Area.²⁶ Likewise, Baltic Science Network’s findings and public gatherings have been continuously promoted not solely among the researchers strictly tied to the Baltic Sea Region, such as the Baltic University Programme²⁷, but also well beyond the macro-region’s borders by addressing the readers of Northern Notes, published by the International

²⁶ Šime, Z. (2017). Baltic Science Network Makes Science and Citizens Talk. *EU Strategy for the Baltic Sea Region*. Retrieved (29.01.2018) from: <https://www.balticsea-region-strategy.eu/news-room/news/590926-baltic-science-network-makes-science-and-citizens-talk>; Baltic Science Network. (2017) Baltic Science Network Transnational Seminar New Tools for Spreading Excellence and Widening Participation in Research and Innovation Programmes Conclusions.

²⁷ Lindroos, P. (2017). Research Cooperation and Mobility in the BSR: The BSN-Project Looks Closer at These Issues. *Baltic University Programme Newsletter*, p. 8. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/7-newsletter-50/file>; Lindroos, P. (2016). Baltic Science Network - Setting the Scene. *Baltic University Programme Newsletter*, p. 4. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/385-newsletter-48/file>; Lindroos, P. (2017). Baltic Science Network Survey Among BUP University Leaders. *Baltic University Programme Newsletter*, pp. 6–7. Retrieved (25.03.2018) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/589-bup-newsletter-no-53-dec-2017/file>; Suomalainen, S., Lindroos, P., Lundberg, C. (2017). Welcome to the 5th BUP Rectors’ Conference! 24-26 January 2018 in Turku, Finland. *Baltic University Programme Newsletter*, p. 3. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/408-bup-newsletter-no-52/file>; Šime, Z. (2016). Baltic Science Network Brings Researcher Mobility on the Macroregional Agenda. *Baltic University Programme Newsletter*, p. 6. Retrieved (15.03.2018) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/386-newsletter-49b/file>; Šime, Z. (2017). BSN Takes a Look-Back at a Successful Year. *Baltic University Programme Newsletter*, p. 13. Retrieved (15.03.2018.) from: <http://www2.balticuniv.uu.se/bup-3/index.php/public/newsletter/394-51-bup-newsletter-no-51-jun-2017/file>

Arctic Social Sciences Association²⁸, and inviting for further engagement the Association of Polar Early Career Scientists.²⁹ Moreover, the importance of Baltic Science Network's discussed topics has gained support not solely among the experts but also political leadership. Most recently, the Network has benefited from the guidance of Ms Mailis Reps, Estonian Minister for Education and Research,³⁰ and Ms Katharina Fegebank, Second Mayor and Minister for Science, Research and Equalities of the Free and Hanseatic City of Hamburg.³¹ In addition, bearing in mind that Baltic Science Network has been endorsed by the CBSS and has been promoted also during the EU Strategy for the Baltic Sea Region during its 7th & 8th Forums and supported by the Estonian Presidency of the Council of the EU since the Tallinn seminar "New Tools for Spreading Excellence and Widening Participation in Research and Innovation Programmes" was included in the Presidency's calendar, the Network has proven itself as a considerable reference point for the Baltic Sea Region and even geographically broader discussions on science, research and higher education cooperation.

---

²⁸ Šime, Z. (2016). CBSS Science, Research & Innovation Agenda: Beyond the Baltic Sea Region-Wide Cooperation. *Northern Notes*, p. 44. Retrieved (15.03.2018) from: <https://iassa.org/images/newsletters/Northern-Notes-Issue-46-Autumn-Winter-2016.pdf>; Šime, Z. (2017). The Role of the CBSS Baltic Sea Science Day in Advancing the Regional and Global Dialogue on Research and Innovation. *Northern Notes*, p. 45. Retrieved (15.03.2018) from: <https://iassa.org/images/newsletters/Northern-Notes-Issue-47-Spring-Summer-2017.pdf>; Šime, Z. (2017). CBSS Science, Research and Innovation Agenda in the Context of the CBSS 25th Anniversary. *Northern Notes*. Retrieved (15.03.2018) from: https://iassa.org/images/newsletters/Northern-Notes_48.pdf

²⁹ Šime, Z. (2017). Survey to Map Academic and Researchers' Mobility Trends in Baltic Sea Region. *EUSBSR Website*. Retrieved (15.03.2018) from: <https://www.balticsea-region-strategy.eu/newsroom/news/590794-survey-to-map-academic-and-researchers-mobility-trends-in-baltic-sea-region>; APECS (2017). A Baltic Sea Region-Wide Survey of Academic and Researchers' Mobility Trends. *APECS Newsletter*. Retrieved (15.03.2018) from: <https://us4.campaign-archive.com/?u=a03dfaf87d90eac4c7d5c5b95&id=e111bbef07&e=efb8e94843>

³⁰ Baltic Science Network (2017). BSN Rests Committed to Spreading Excellence.

³¹ Fegebank, K. (2017). Hamburg's Baltic Sea Region Strategy for Science and Research Turn into Practical Cooperation Through Baltic Science Network. *Baltic Rim Economies*, p. 12. Retrieved 15.03.2018) from: https://www.utu.fi/en/units/tse/units/PEI/BRE/Documents/BRE_4_2017.pdf; Baltic Science Network (2017). Creating the Future of the Baltic Sea Region Through Macro-Regional Advancement of Excellence in Science. Retrieved (29.01.2018) from: <http://www.baltic-science.org/index.php/news-and-press-releases/bsn-press-releases/43-creating-the-future-of-the-baltic-sea-region-through-macro-regional-advancement-of-excellence-in-science>

Baltic TRAM

Baltic TRAM (Transnational Research Access in the Macroregion)³² runs a macro-regional network of Industrial Research Centres in order to offer companies free access to state-of-the-art analytical research facilities across the Baltic Sea Region. The network helps to boost innovation, explores smart specialisation trends and encourages entrepreneurship by supporting small and medium-sized enterprises (SMEs) based in EU Member States. Due to the kind support of the University of Latvia³³ and the European Commission³⁴, last year the Latvian speaking audiences were already introduced to the project and its inception. This section of the article will elaborate on the novel character of the project from the Sustainable Development Goals (SDGs) perspective, which will serve as a complementary note to the already published analysis captured in the “Multi-Level Governance of Innovation and Smart Specialisation”.³⁵

Baltic TRAM can be praised not solely for showcasing the implementation of the Vilnius Vision for the Baltic Sea Region by 2020 adopted during the 8th Baltic Sea States Summit in 2010.³⁶ In an exemplary way the project also addresses the modalities of SDGs’ implementation. The valuable approach of Baltic TRAM towards SDGs’ implementation should be elaborated by outlining in further detail how it embodies the rather recent recommendations presented by Clingendael (Netherlands Institute of International Relations).

In the publication titled “SDG Partnerships with Private Sector” Ries Kamphof, Ernst Kuneman and Jan Melissen note that along the lines of the overall evolution of diplomacy from state-to-state ties towards multi-stakeholder model, the SDGs represent a “test case for new forms of

---

³² Project website: https://www.baltic-tram.eu/index_eng.html

³³ Muižniece, L., Šime, Z. (2017). Starptautiskā sadarbība un tās nozīme zināšanu un tehnoloģiju pārneses veicināšanā. Retrieved (29.01.2017) from: <https://www.lu.lv/zinas/t/46952/>.

³⁴ Eiropas Komisija (2017). Baltijas jūras reģions panāk progresu ar veiksmīgām saitēm zinātnes jomā. Retrieved 28.02.2018) from: http://ec.europa.eu/regional_policy/lv/projects/germany/baltic-sea-region-sails-ahead-with-successful-science-links

³⁵ Šime, Z. (2017). Multi-Level Governance of Innovation and Smart Specialisation. Retrieved (15.03.2018) from: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/multi-level-governance-of-innovation-and-smart-specialisation?inheritRedirect=true&redirect=%2F3-in-baltic-sea-region>

³⁶ Šime, Z. (2017). Delivering Vilnius Vision for the Baltic Sea Region by 2020. *Baltic Rim Economies*, p. 18. Retrieved 15.03.2017) from: https://www.utu.fi/en/units/tse/units/PEI/BRE/Documents/BRE_3_2017.pdf

diplomacy”.³⁷ Baltic TRAM, being one of the driving forces behind the CBSS Baltic 2030 Action Plan’s priority focus area “Transition to a Sustainable Economy” implementation³⁸, serves as a good example how the perspectives endorsed by the leadership of the CBSS Foreign Ministries and the European External Action Service are being implemented in a transnationally coordinated fashion by several countries of the Baltic Sea Region. Namely, Baltic TRAM’s created macro-regional network of Industrial Research Centres serves as a transnational pool of standardised science-business interfaces offering analytical services to the businesses based in the macro-region. Moreover, it should be pointed out that Baltic TRAM’s implementation also benefits from annual follow-up consultations and policy guidance provided by the line ministries, agencies and distinguished experts of analytical facilities from several CBSS Member States. These annual gatherings with experts are organised in the Baltic TRAM High Level Group format.³⁹

The CBSS Baltic 2030 Action Plan also serves as a multilateral recognition of the importance of SDGs and outlines the umbrella format for further implementation steps tailored for a specific geographic area. Clingendael points out the ambitious character of SDGs stating with a reference to the current chairing CBSS Member State that “even in a country such as Sweden more than 75 per cent of the non-development cooperation targets require ‘considerable work’”. While other macro-regions across the world might be still in a consultation process on what should be the best partnerships which would help to advance SDGs, in 2016, the CBSS Member States, including Sweden, supported an establishment of the science-business partnership facilitated by a transnational network of standardised entities titled Industrial Research Centres. The institutions housing the Industrial Research

---

³⁷ Kamphof, R., Kuneman, E. and Melissen, J. (2017). SDG Partnerships With the Private Sector. *Clingendael*. Retrieved (29.01.2018) from: https://www.clingendael.org/publication/sdg-partnerships-private-sector?utm_source=Clingendael+Newsletter&utm_campaign=8b93be03fb-EMAIL_CAMPAIGN_2017_11_01&utm_medium=email&utm_term=0_ec8de12e45-8b93be03fb-75658525

³⁸ Šime, Z. (2017) Multi-Level Governance of Innovation and Smart Specialisation. Retrieved (25.03.2018) from: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/multi-level-governance-of-innovation-and-smart-specialisation?inheritRedirect=true&redirect=%2Fs3-in-baltic-sea-region>

³⁹ CBSS. (2017). Baltic TRAM Mid-Term Discussions. Retrieved (29.10.2018.) from: <http://www.cbss.org/baltic-tram-mid-term-discussions/>; CBSS. (2016). The First Baltic TRAM High Level Group Meeting. Retrieved (22.01.2017) from: <http://www.cbss.org/first-baltic-tram-high-level-group-meeting/>

Centres, including Innovation Skåne, are currently undergoing thorough analysis on what long-term criteria should guide the network's operational model.

Going back to the Clingendael's analysis, it stresses the importance of close partnership between Ministries of Foreign Affairs and the private sector. Clingendael's consultations with selected experts from the United States, China, Germany, Italy and Brazil led to the conclusions that "foreign ministries have not yet sufficiently adapted to the new requirements for implementing the 2030 Agenda". While Clingendael invites "diplomats to invest in relations with the business community beyond the traditional" public-private partnerships, it is worth highlighting that the CBSS Member States, including Germany, in 2016, endorsed Baltic TRAM's development of the transnational network of Industrial Research Centres which would help to explore the smart specialisation potential of the Baltic Sea Region. The departure from a traditional mindset about building closer ties with the business sector is showcased by the readiness of the CBSS foreign ministries to support the launch of a transnational network of research sector intermediaries. Consequently, 2017 was devoted to map the innovation and smart specialisation policy landscape, which resulted in Baltic TRAM's publications "National Innovation and Smart Specialisation Governance in the Baltic Sea Region: Laying Grounds for an Enhanced Macro-Regional Science-Business Cooperation"⁴⁰, "Swedish Innovation and Smart Specialisation Governance in the Baltic Sea Region's Context: Towards an Enhanced Macro-Regional Science-Business Cooperation"⁴¹ and "Multi-Level Governance of Innovation and Smart Specialisation"⁴². Furthermore, this year is devoted to examining which domain specific science-business cooperation dynamics the Baltic TRAM open calls for businesses are supporting, thus which smart specialisation areas the project will highlight as benefiting most

---

⁴⁰ Mickus, A. et al. (2017). *National Innovation and Smart Specialisation Governance in the Baltic Sea Region: Laying Grounds for an Enhanced Macro-Regional Science-Business Cooperation*, 4/2017. Centrum Balticum Foundation. Retrieved (15.03.2018) from: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/data-infrastructures-in-support-of-macro-regional-development?inheritRedirect=true>

⁴¹ Šime, Z. (2017). *Swedish Innovation and Smart Specialisation Governance in the Baltic Sea Region's Context: Towards an Enhanced Macro-Regional Science-Business Cooperation*. Retrieved (15.03.2018) from: https://www.baltic-tram.eu/newsroom/news/baltic_tram_latest_findings_on_the_bsr_wide_smart_specialisation_trends/index_eng.html

⁴² Šime, Z. (2017). *Multi-Level Governance of Innovation and Smart Specialisation*.

of research intensive assistance. Likewise, the exploratory work related to the 60 business enquiries processed by the network of Industrial Research Centres will help to advance further thinking on whether such a format of science-business cooperation holds leverage in advancing also the emerging industries⁴³ in the Baltic Sea Region.

Clingendael outlines the importance of keeping the interaction between foreign ministries and business sector light and pragmatic. Here again the value of Baltic TRAM's network of Industrial Research Centres must be pointed out, since it is based not on creation of a completely new institutional model but instead is deeply rooted in the existing regional, national and transnational forums. Industrial Research Centres are housed by institutions with a zest in advancing closer cooperation with SMEs. The policy level advice to the project implementers is provided by the Baltic TRAM High Level Group which is an ad-hoc advisory body. Its work is also overseen by the key forum of the day-to-day work of the CBSS – the Committee of Senior Officials. Thus, this working model also showcased a good example of Clingendael's suggested new modality of multi-stakeholder partnership, since Baltic TRAM is being delivered on the basis of a shared responsibility and collegial collaboration among the three forums (namely, the earlier stated CBSS Committee of Senior Officials, Baltic TRAM High Level Group, Baltic TRAM network of Industrial Research Centres) with needs based interaction which is action rather than hierarchy or status driven. In order to provide a better understanding on the relation between the three discussed forums, the annex highlights in more nuances the core functions of each coordination format.

The commercialization aspect hasn't been forgotten in the Clingendael analysis, which it highlights as a crucial factor to be addressed after modelling new responses to overcome the public-private divide. Baltic TRAM offered a free call for SMEs based in the EU Member States is not designed primarily for commercialisation's purposes but more towards promoting the

---

⁴³ Baltic TRAM's understanding of the term "emerging industries" stems from the latest European thinking showcased in the reports commissioned by the European Commission – Vezzani, A. et.al. (2017). *Smart Specialisation, seizing new industrial opportunities*; European Cluster Panorama 2016. In: *Smart Specialisation, Seizing New Industrial Opportunities, JRC Technical Report*. Seville: European Commission. Retrieved (29.01.2018) from: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/smart-specialisation-seizing-industrial-opportunities?inheritRedirect=true>

business sector's awareness about analytical facilities. These specific facilities would be used for basic research and raise their potential relevance for the private sector research & development needs. Thus, if a long-term view is taken on the transnational network of Industrial Research Centres, the commercialisation aspect is a subject matter. It bears also importance once reflecting on Baltic TRAM's facilitated science-business cooperation in a wider framework of the growth hubs in the Baltic Sea Region and their required supportive services from other neighbouring areas. The CBSS Secretariat sees plenty of opportunities to elaborate on this topic in greater detail, since the vibrant development of the Baltic Sea Region areas is recognized not only by the findings related to the CBSS endorsed projects, but in other research papers enjoying wide readership. As one of the most recent examples the ESPON European Territorial Review "Territorial Cooperation for the future Europe" should be pointed out. It outlines that striving "centres of excellence towards global recognition in the economy of knowledge are limited to a few major, more urbanized areas in Europe, such as [...] the Norwegian coast, the Swedish west coast. These places are, however, highly interlinked with other places in Europe, through different forms of cooperation, sub-contracting or staff flows. To compete globally links with other places in Europe are crucial".⁴⁴ Once a longer-term perspective is taken the cooperation spirit promoted by the CBSS in general and Baltic TRAM in particular offers opportunities to strengthen such ties among various parts of the Baltic Sea Region. It also recognises the positive spill-over effects that such magnetism of the stated emerging global hubs offer to the overall welfare of the macro-region.

Conclusions

The CBSS Summer University can be called a success throughout the years it has been implemented. However, as almost every project, it has not been without its own challenges. As it has been stated, there have been difficulties to attract participating students from certain CBSS Member States

---

⁴⁴ Böhme, K. et.al. (2017). Maria Toptsidou, Frank Holstein, Derek Martin, and Spatial Foresight. *Territorial Cooperation for the Future of Europe: ESPON Contribution to the Debate on Cohesion Policy Post-2020*. Luxembourg, pp. 99-100. Retrieved (15.01.2018) from: <https://www.espon.eu/european-territorial-review>

and the issue of well-grounded and sustainable funding to run the programmes has not yet been identified. The goal of developing a training programme for civil servants within the Summer University programmes was also never achieved. However, it must be pointed out that already from the first year it was evident that the CBSS Summer University should focus solely on the mobility of students and exchange of academic staff in the Baltic Sea Region by implementing its programmes in partner universities. Despite the identified issues the political support for the CBSS Member States to organise Summer Universities has never been as strong as it is at the moment. Perhaps now it is the right time to lay a more solid foundation for the CBSS Summer University programme, which could have sustainable and increasingly beneficial impact in the field of higher education in the Baltic Sea Region.

The concept and results of the CBSS Summer University programme overall is promising. CBSS is building bridges across the macro-region and includes countries that might not be actively engaged in other forums. There is an enormous potential to develop and upscale this concept by enhancing the cooperation in student mobility and academic exchange among the participating universities and other organisational bodies. It is only a question of sustainable funding and the capacity to implement this conceptual framework. CBSS can serve as a guarantee of the political backing and setting the stage for bringing academic partners together across the macro-region, and even beyond it. The year 2018 already looks very positive for the CBSS Summer University. At this point, it seems that there can be as many as five Summer Universities held. CBSS is keen on taking an active part in the courses – either as a partner in the dialogue dedicated to the planning process or ‘onstage’ giving lectures on the political and project-level cooperation in the macro-region. Summer university is also a way for the CBSS to show that macro-regional cooperation carries a notable weight and is of relevance to the youth and students.

As it has been outlined in the earlier paragraphs, the 2016 Polish CBSS Chair’s Conclusions “Baltic Science” have served as a promising point of departure for exploring the latest trends and reflecting on existing collaboration patterns in the domains of higher education, research, science and innovation. All in all, the latest developments of the more than a decade-long CBSS domain-specific dialogue, launched by the 2007 Latvian CBSS Chair’s Conclusions of the CBSS High-Level Meeting of Education and Science

“Higher Education and Science for Sustainable Development and Competitiveness of the Baltic Sea Region”, the organisation proves suggests expert consultation formats and offers overall guidance which is of substantial benefit to a number of stakeholders across the macro-region and beyond it. Bearing in mind the earlier reference to 2018 being a crucial year for fine-tuning the recommendations offered by Baltic Science Network and Baltic TRAM, it is a pleasure to outline the progress of the implementation of both projects also in the context of the upcoming CBSS Baltic Sea Science Day 2019. The gathering will be hosted during the first half of the next year by the University of Latvia on the occasion of its centenary’s celebrations. All readers of this article who are interested in acquiring more insight in the latest developments and publications of both Baltic Science Network and Baltic TRAM are welcome to keep in mind the upcoming event and look up the registration details during the upcoming months on the CBSS website.

To conclude, a quick remark should be added on the overall body of literature generated by the CBSS supported projects. The notable character of produced analysis, for example, by Baltic TRAM is mirrored in the inclusion of its publications in the leading repositories of the Baltic Sea Region and European Union, such as, the Data Bank of Centrum Balticum and Smart Specialisation Platform’s Knowledge Repository. Thus, the CBSS Secretariat is delighted to witness that the thinking revolving around the CBSS test beds for enhanced macro-regional cooperation in research is made accessible to the wider audiences and holds the potential to shape broader discussions on a number of related subject matters for the overall benefit and welfare of the Baltic Sea Region and its neighbouring areas. This contribution to the journal “Latvia’s Interests in the European Union” mirrors the commitment of the CBSS Science, Research and Innovation Agenda to build upon this good practice and extend its outreach to the readers of other notable hubs specialising in the European affairs.

Annex

Table 1

Coordination and Consultative Forums Affiliated to the Baltic TRAM Implementation

Coordination Forum	Role in the Baltic TRAM Project
<p align="center">CBSS Committee of Senior Officials</p>	<p>“The Committee of Senior Officials (CSO) consists of high ranking representatives of the Ministries of Foreign Affairs of the 11 CBSS Member States as well as of the European Union. The CSO serves as the main discussion forum and decision-making body for matters related to the work of the Council between Ministerial Sessions. The CSO monitors, facilitates and aims to coordinate the work of all CBSS structures”¹ including the Baltic TRAM High Level Group which operates not solely in alignment with the Baltic TRAM project plan, but also the 2007 Latvian CBSS Chair’s Conclusions of the CBSS High-Level Meeting of Education and Science “Higher Education and Science for Sustainable Development and Competitiveness of the Baltic Sea Region”.</p>
<p align="center">Baltic TRAM High Level Group</p>	<p>Serves as the envisaged CBSS ad-hoc Task Force on Science Infrastructure in the Baltic Sea Region. The consultative body is assembled annually by the CBSS Secretariat but its day-to-day work is sustained on the basis of a geographically dispersed network. The group is comprised of representatives from the national line ministries, agencies and distinguished experts of analytical facilities, which offer guidance to the development of the transnational network of Industrial Research Centres, as well as reviews a selected set of Baltic TRAM reports which outline the project implementation progress and main findings.</p>
<p align="center">Transnational Network of Industrial Research Centres</p>	<p>Industrial Research Centre is a functional cross-discipline interface which facilitates collaboration between the analytical research infrastructures or analytical research facilities and businesses. In the current project set-up most of the Baltic TRAM project partners host an Industrial Research Centre. This standardised intermediary entity offers research services during the Baltic TRAM open call to support business development and create innovations, as well as foster macro-regional collaboration through the Network of Industrial Research Centres. Both each entity of the network, and the network in its totality, is designed to offer competitive set of services and to enhance research, development and innovation specialisation of the regions in the Baltic Sea area during the project period. The on-going consultation process is dedicated to fine-tuning the suggested sustainable operational model of the network, which would be further discussed among the Baltic TRAM High Level Group and holds a potential to be noted by the CBSS Committee of Senior Officials.</p>

Latvijas prezidentūra Baltijas Asamblejā 2016. gadā: sasniegtais un nepārvarētais

Dr. Marika Laizāne-Jurkāne,

LU vieslektore

2016. gadā Latvija uzņēmās prezidentūru Baltijas valstu parlamentu sadarbības organizācijā Baltijas Asamblejā un izpildvaru sadarbības organizācijā Baltijas Ministru Padomē. Latvijas prezidentūra Baltijas valstu sadarbības organizācijās bija orientēta uz visaptverošu darba kārtību un iepriekšējās prezidentūrās aizsākto iniciatīvu un pieņemto rekomendāciju īstenošanu, kā arī ciešu savstarpējo darbības koordināciju. Baltijas valstu parlamentārās sadarbības dienaskārtībā tika iekļauta sadarbība aizsardzības un drošības jomā, kopīgie transporta un infrastruktūras projekti, Baltijas valstu pozīciju saskaņošana Eiropas Savienībā, izglītība un pētniecība, kopīgie enerģētikas projekti un citi jautājumi. Daudzās jomās Latvijas prezidentūra sasniedza praktiskus rezultātus un progresu noteiktu sadarbības jautājumu risināšanā, tomēr ir identificējamas vairākas jomas, kurās Latvijas prezidentūra nesasniedza iecerētos rezultātus, ko var izskaidrot ar nepietiekamu politisko atbalstu un ierobežoto prezidentūras laiku.

Atslēgvārdi: Baltijas Asambleja, Baltijas Ministru padome, Eiropas Savienība, prezidentūra, prioritātes, reģionālā sadarbība.

In 2016, Latvia assumed the Presidency of the Baltic Assembly, the Baltic legislative cooperation platform, and the Baltic Council of Ministers, the executive cooperation platform. The agenda of the Latvian Presidency focused on a wide range of issues, including the implementation of the initiatives launched by the previous presidencies and their adopted recommendations as well as close coordination of their work. The following topics were included in the parliamentary cooperation agenda of the Baltic States: cooperation in defence and security, joint transport and

infrastructure projects, harmonisation of the Baltic States' positions in the European Union, research and education, joint energy projects, and other matters of common interest. The Latvian Presidency managed to attain tangible results and progress in several areas of the Baltic cooperation, however some of the set goals remain partly reached due to the lack of political support and time restraints.

Keywords: Baltic Assembly, Baltic Council of Ministers, presidency, European Union, priorities, regional cooperation.

2016. gadā Latvija uzņēmās prezidentūru Baltijas valstu parlamentu un izpildvaru sadarbības organizācijās Baltijas Asamblejā un Baltijas Ministru padomē. Valsts prezidentūras Baltijas Asamblejā uzdevums ir noteikt sadarbības mērķus, prioritātes un darba kārtību. 2015. gada pavasarī Baltijas Asamblejas Latvijas delegācija uzsāka prezidentūras programmas un darba plāna izstrādi. Latvijas delegācijas locekļi tikās ar Latvijas premjerministri, ministriem un dažādu nozaru pārstāvjiem un izvērtēja iepriekšējo prezidentūru lēmumu īstenošanu, lai noteiktu tās jomas, kurās Baltijas valstīm ir jāapvieno spēki un resursi kopīgo interešu un mērķu sasniegšanai. 2015. gada 20. novembrī, iepazīstinot ar Latvijas prezidentūras programmu, Latvijas delegācija uzsvēra, ka Latvijas prezidentūras mērķis – panākt aizvien iekļaujošāku un saskaņotāku politiku starp Baltijas valstu parlamentiem un izpildvarām.¹

Prezidentūras Baltijas Asamblejā 2016. gadā darba programma “Baltijas reģions – vienots, drošs un atvērts” tika balstīta uz trijām prioritātēm: pirmkārt, drošs Baltijas reģions (drošības stiprināšana reģionā, stratēģiskās komunikācijas pilnveide, kibernetdrošība, valstu robežu stiprināšana, migrācija); otrkārt, vienots Baltijas reģions (sadarbība izglītībā un pētniecībā); treškārt, atvērts Baltijas reģions (uzņēmējdarbības vide, enerģētikas tirgu un infrastruktūras integrācija Eiropas Savienībā, *RailBaltica* projekts).² Jau kopš sadarbības pirmsākumiem Latvija ir vienojošais spēks Baltijas valstu sadarbības formātā, spējot darba kārtībā atrisināt jautājumus, par kuriem citās

¹ Speech by the Vice President of the Baltic Assembly Jānis Vucāns at the 34th Session of the Baltic Assembly. Report of the 34th Session of the Baltic Assembly and 21st Baltic Council. 20 November 2015, p. 58

² Baltic Assembly. (2015). Final document of the 34th Session of the Baltic Assembly. Retrieved (07.03.2018) from: http://www.baltasam.org/images/2015/Session/FinalDocument_2015.pdf

prezidentūrās valstis nav spējušas vienoties, kā arī iekļaujot jautājumus, ko valstis sākotnēji vēlas atstāt nacionālās atbildības kompetencē. 2010. gadā Latvijas prezidentūra iekļāva Baltijas valstu sadarbības darba kārtībā kopīgos medicīnas projektus, 2013. gadā Latvijas prezidentūrai izdevās iekļaut darba kārtībā jautājumu par kopīgiem pasākumiem cīņā pret nodokļu krāpniecību un ciešāku sadarbību tūrisma tirgus un tūrisma mārketinga jomā. 2016. gadā Latvijas prezidentūra Baltijas Asamblejā nenāca klajā ar jaunām, spožām iniciatīvām, bet mērķtiecīgi virzīja iepriekšējo prezidentūru aizsāktu iniciatīvu īstenošanu.

Latvijas prezidentūra: ko izdevās īstenot?

Vienas prezidentūras laikā nav iespējams īstenot visas uzsāktās iniciatīvas, tomēr prezidentūras darba kārtība sniedz iespēju sasniegt kompromisu par politiskajām rekomendācijām, kuras nākamās prezidentūras ietvaros tiek nodotas izpildei Baltijas Ministru padomei. Latvijas prezidentūras ietvaros Baltijas Asamblejas komiteju darba kārtībā tika iekļauts plašs jautājumu loks – ciešāka robežapsardzes dienestu sadarbība, ārvalstīs dzīvojošo Baltijas valstu pilsoņu bērnu tiesību aizsardzība, pierobežas reģionu darba tirgus un nodarbinātības veicināšana, demogrāfiskā situācija reģionā, migrācija un bēgļi, augstākās izglītības iestāžu un zinātnisko institūtu sadarbība, digitālā ekonomika, reģionālā autotransporta infrastruktūra u.c.

Izvērtējot Baltijas valstu sadarbību Latvijas prezidentūras ietvaros Baltijas Asamblejā un Baltijas Ministru padomē, var secināt, ka sadarbība 2016. gada pirmajā pusē īpaši aktīvi tika koordinēta aizsardzības un drošības jomā, gatavojoties NATO Varšavas samitam. Baltijas valstu ārlietu ministri organizēja kopīgas tikšanās ar NATO dalībvalstu pārstāvjiem, Baltijas valstis savstarpēji saskaņoja pozīcijas.³ 2016. gada maijā Baltijas Asambleja un Baltijas Ministru padome rīkoja kopīgo starptautisko apspriedi par Baltijas reģiona drošību, mediju stiprināšanu reģionā, hibrīdapdraudējuma novēršanu, NATO un ES stratēģiskā kursa maiņu Baltijas skatījumā ar mērķi apspriest Baltijas valstu kopīgo pozīciju un sekmēt dialogu ar starptautiskajiem partneriem pirms NATO Varšavas samita. 2016. gadā Baltijas

---

³ Minutes of the meeting of the Presidium of the Baltic Assembly with Edgars Rinkēvičs, Chairman of the Cooperation Council of the Baltic Council of Ministers and Minister of Foreign Affairs of Latvia. 10 June 2016, p.2

Asambleja organizēja vairākas tikšanās ar Baltijas Ministru padomes pārstāvjiem, lai apspriestu jautājumus par reģionālā gāzes tirgus izveidi, elektrotīklu sinhronizācijas projektu un citus ar kopīgā enerģētikas tirgu saistītiem jautājumiem. Ņemot vērā plašo iniciatīvu, lēmumu un projektu skaitu dažādos sektoros šajā laika posmā, Latvijas prezidentūras sasniegtais tiks raksturots piecās jomās – kopīgie veselības aprūpes projekti, RailBaltica projekts, kopīgie lēmumi cīņai pret organizēto noziedzību, neatliekamās palīdzības sniegšanu pierobežas teritorijā un sadarbība izglītībā un pētniecībā.

Pirmā joma, kurā Latvijas prezidentūrai izdevās virzīt uz priekšu Baltijas valstu sadarbību, ir saistīta ar “Partnerības līguma par vienotiem zāļu un medicīnas ierīču iepirkumiem un centralizēti iepērkamo zāļu un medicīnas ierīču aizdošanu” īstenošanu. Lai arī kopīgie medicīnas projekti un medikamentu iepirkumi sadarbības darba kārtībā tika iekļauti 2010. gadā un Partnerības līgums noslēgts 2012. gadā, tomēr šī jautājuma iedzīvināšana aizkavējās. 2016. gadā Baltijas Asambleja organizēja vairākas tikšanās ar Baltijas valstu Veselības ministriju pārstāvjiem, kuru laikā tika izskatīti aizkavēšanās iemesli un rasti risinājumi šķēršļu likvidēšanai. 2016. gadā īstenotie soļi šīs Vienošanās īstenošanā praktiski realizējās 2017. gadā, kad Latvija un Igaunija veica kopējo rotavīrusa vakcīnas iepirkumu, samazinot izdevumus Latvijai par 11%, bet Igaunijai par 25%, savukārt Latvija un Lietuva veica pneimokoka infekcijas vakcīnas kopējo iepirkumu, abām pusēm ietaupot vairāk nekā 1,4 miljonus eiro.⁴

Otrā joma, kas nepazuda un vēl nākamo prezidentūru laikā nepazudīs no Baltijas valstu sadarbības darba kārtības, ir kopīgais *RailBaltica* projekts. Lai arī Baltijas valstis ir vienotas viedoklī par nepieciešamību attīstīt kopīgo dzelzceļa līniju, 2016. gadā izskanēja ziņas par Baltijas valstu izpildvaru nespēju vienoties par *RailBaltica* projekta līguma parakstīšanu. Baltijas Asamblejas Prezidijs iesaistījās, lai panāktu, ka puses rod kopsaucēju un paraksta līgumu. 2016. gada otrajā pusē Baltijas Asamblejas vairākas reizes sasauca sanāksmes ar izpildvaru pārstāvjiem, sūtīja rakstiskus pieprasījumus valdībām un komunicēja ar Eiropas Komisiju, kā rezultātā 2016. gada 7. septembrī Briselē trīs Baltijas valstu kopuzņēmuma Padome apstiprināja *RailBaltica* projekta publisko iepirkumu modeli, kā arī 2017. gada 31. janvārī

---

⁴ Baltic Assembly (2017). Overview of the implementation of the recommendations of the Baltic Assembly for a period of 2016 – 2017, p.2

Baltijas valstu premjerministri parakstīja Starpvaldību līgumu par projekta *RailBaltica* realizāciju.⁵

Trešā joma, kuru aktīvi virzīja Latvijas prezidentūra, bija saistīta ar tiesībsargājošo iestāžu sadarbību cīņai pret krāpniecību nodokļu jomā. Latvijas prezidentūras mērķis bija izvērtēt 2013. gadā pieņemto rekomendāciju par cīņu pret organizēto noziedzību un nodokļu krāpniecību īstenošanu un izstrādāt rekomendācijas sadarbības intensificēšanai šajā jomā. Prezidentūras laikā izdevās vienoties par jaunām rekomendācijām Baltijas valstu tiesībsargājošo iestāžu sadarbības stiprināšanai ēnu ekonomikas apkarošanas jomā.

Ceturtā joma ir saistīta ar neatliekamās palīdzības sniegšanu pierobežas teritorijā. 2014. gadā tika uzsākts darbs pie "Vienošanās par savstarpējo sadarbību neatliekamās medicīnas palīdzības sniegšanā Lietuvas un Latvijas pierobežas teritorijā", tomēr 2016. gadā šī vienošanās joprojām atradās sarunu stadijā. Baltijas Asambleja organizēja vairākas tikšanās ar Baltijas Ministru padomes Latvijas un Lietuvas pārstāvjiem, tomēr jau 2016. gada beigās tika secināts, ka šis jautājums pāries uz nākamās prezidentūras darba kārtību. Tikai 2017. gada otrajā pusē Baltijas Asamblejas Latvijas delegācija pēc kārtējā sarunu etapa ar Baltijas Ministru padomes Latvijas pārstāvjiem nonāca pie risinājuma birokrātisko šķēršļu pārvarēšanai, lai šī vienošanās tiktu noslēgta, tādējādi nodrošinot neatliekamās palīdzības sniegšanu pierobežā.

Piektā joma ir saistīta ar Baltijas valstu sadarbību izglītības un pētniecības jomā. 2016. gadā Baltijas Asambleja aktīvi iesaistījās jautājumā par Baltijas valstu valdību līgumu par automātisku augstākās izglītības kvalifikāciju akadēmisku atzīšanu. Baltijas Asamblejas īstenoja "sargsuņa" funkcijas, sasaucot izpildvaru pārstāvjus pie sarunu galda un neļaujot šiem sadarbības jautājumiem nogult arhīvu plauktos. Kopā ar Baltijas Ministru padomes pārstāvjiem tika turpināts darbs pie sadarbības stiprināšanas izglītības un pētniecības jomā, īpaši fokusējoties uz *Baltic Bonus* programmu un uz kopīgām izglītības mārketinga stratēģijām.

Papildus šīm jomām ir daudzi Baltijas valstu parlamentārās sadarbības jautājumi, kurus nevar izmērīt ar praktiskiem rezultātiem īstermiņā. Latvijas prezidentūras ietvaros Baltijas Asambleja kopā ar partneriem no Ziemeļvalstīm un Beniluksa valstīm sadarbojās, sniedzot atbalstu Eiropas Savienības

---

⁵ Baltic Assembly (2017). Overview of the implementation of the recommendations of the Baltic Assembly for a period of 2016 – 2017, p. 11

Austrumu partnerības valstīm, kā arī kopīgi pārstāvot reģiona intereses Eiropas Savienībā un citās starptautiskajās organizācijās. Baltijas valstis savstarpēji koordinēja ar Eiropas Savienības darba kārtību saistītos jautājumus. 2016. gadā Baltijas Asamblejai izdevās aktualizēt vairākus būtiskus pārrobežu sadarbības jautājumus, piemēram, jautājumu par Igaunijas un Latvijas vilcienu kustības sarakstu saskaņošanu, kas tiks sinhronizēts 2018. gadā, maza un vidēja apjoma ceļu un pārrobežu infrastruktūras projektiem, vienotu un vienādu veidu transporta satiksmes informācijas sistēmu ieviešanu u.c. Latvijas prezidentūra noslēdzās ar 46 rekomendācijām, kuru izpilde gan nonāca jau tālāk Igaunijas prezidentūras uzraudzībā.

Latvijas prezidentūra: kas palika ārpus īstenotā?

Kopumā ir vairākas jomas, kurās Latvijas prezidentūra nerasniedza iecerētos rezultātu, ko var izskaidrot ar nepietiekamu politisko atbalstu un ierobežoto prezidentūras laiku. Baltijas valstīm joprojām ir grūti apjaust, ka sadarbība ekonomikā, ārvalstu investīciju piesaistē un kopīga eksporta veicināšana ir jomas, kurās Baltijas valstīm būtu nepieciešams sadarboties. 2016. gadā vienā no Baltijas Asamblejas komitejas sēdēm Latvijas-Lietuvas-Baltkrievijas pārrobežu sadarbības programmas pārstāvis Giedrius Surplis atzina, ka, dodoties uz Šanhaju un pārstāvot tikai Lietuvas ekonomiskās intereses, neviens neieklausās. Baltijas valstis ar nepilniem 7 miljoniem iedzīvotāju arī ir neliels, tomēr jau reālāks sarunu limenis ar globālo tirgu pārstāvjiem.⁶ Tomēr pagaidām Baltijas Asamblejas rekomendāciju izpilde par vienotiem pieteikumiem ES veicināšanas pasākumu programmai, lai ievestu ES un trešo valstu tirgos lauksaimniecības produktus, saskaņotiem pasākumiem Baltijas valstu eksporta veicināšanai ārvalstu tirgos un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumiem ir ārpus Baltijas valstu sadarbības darba kārtības.

Kopīgie militārie iepirkumi, kopīgas maģistra programmas Baltijas tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem izveidošana, kopīgi specializētie medicīnas centri, kopīgās laboratorijas pārtikas pārbaudēm ir jomas, kurās sadarbojoties, Baltijas valstis ne tikai apvienotu resursus, bet arī sekmētu izmaksu samazināšanu, tomēr šie jautājumi palika ārpus praktiskajiem rezultātiem Latvijas prezidentūras ietvaros.

---

⁶ Report of the meeting of the Welfare Committee of the Baltic Assembly. 8 April 2016, p.3.

Noslēgums

Pēc Baltijas valstu sadarbības pārstartēšanas 2009.-2010. gadā Baltijas Asamblejas darbība ir aizvirzījies no politiskajām deklarācijām, pārorientējot darbību uz Baltijas valstu resursu apvienošanu, izmaksu samazināšanu, ciešāku integrāciju Eiropas kopējā telpā un interešu pārstāvēšanu. Salīdzinot Baltijas valstu sadarbību pirms vairāk nekā 25 gadiem, kad Baltijas Asambleja un Baltijas Ministru Padomes regulāri nāca klajā ar skaļiem paziņojumiem, un pašreizējo brīdi, kad sadarbība ir vērsta uz praktiskiem sadarbības projektiem un iniciatīvām, var rasties maldīgs iespaids, ka Baltijas Asamblejas darbība ir klusāka, mierīgāka un – daži pat varētu apgalvot – garlaicīga. Šobrīd Baltijas valstu sadarbība ir ļoti praktiska, balstīta uz kopīgu projektu īstenošanu, kopīgu problēmu risināšanu. Izvērtējot Latvijas prezidentūru Baltijas Asamblejā, var secināt, ka ir jomas, kurās Baltijas valstu pārstāvjiem ir bijusi ļoti asa savstarpējā retorika, ir jomas, kur katra valsts pirmām kārtām domā par savām interesēm, un tikai pēc tam par kopīgajām interesēm. Attiecībā uz Baltijas valstu sadarbību ir jāatmet stereotipiskais skatījums par Baltijas unisonu caur Baltijas ceļa emocionālo vienotību, orientējot sadarbību uz spēju sabalansēt vienojošās un konkurējošās intereses, kā arī pārvarot dažādu dalībvalstu “ātrumu” attieksmi attiecībā uz projektu īstenošanu. Atskatoties uz 2016. gada Latvijas prezidentūru Baltijas valstu sadarbībā, var secināt, ka Baltijas valstīm izdevās izmantot Baltijas valstu sadarbības organizāciju – Baltijas Asamblejas un Baltijas Ministru padomes – resursus un ietekmes kanālus reģiona mērķu sasniegšanā.

Iemesli un formāti Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbībai aizsardzības jomā

Ruta Ceple,

LU Politikas zinātnes nodaļas doktorante

Rakstā tiek apskatīti galvenie iemesli, kas veicinājuši Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbību aizsardzības jomā trīs dažādos periodos kopš neatkarības atgūšanas 20. gadsimta 90. gadu sākumā un pastāvīgu aizsardzības struktūru izveides. Raksta otrajā daļā tiks apskatīti konkrēti aizsardzības sadarbības formāti, kas jau pastāvējuši vai no jauna radīti un aktivizēti kopš 2014. gada: NORDEFECO (NBAP), Northern Group, PFP (EOP) un JEF. Šo sadarbības formātu ietvaros tiks apskatīti tieši Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbības veidi un virzieni. Īpaša uzmanība tiek veltīta Somijas un Zviedrijas tuvināšanās NATO valstīm reģionā un integrēšanās jautājumam aizsardzības struktūrās kopš 2014. gada, kad par noteicošo saliedējošo faktoru kļuva Krievijas agresīvā ārpolitika Ukrainā.

Atslēgvārdi: aizsardzība, ekonomika, formāti, ģeostratēģija, JEF, NORDEFECO, Northern Group, politika, projekti, sadarbība, visaptveroša valsts aizsardzība.

The article describes and analyses the main reasons and formats which promoted Nordic-Baltic defence cooperation after the re-establishment of independent defence structures in the Baltic States in the beginning of 90-ties. Moreover, the article focuses on different periods of cooperation and its intensity, where the latest period of intensity started in 2014. A detailed analysis of the influence and impact of Russia's aggressive foreign policy and its projection on regional security through economic and infrastructure projects will be provided. The second part of the article reviews the re-established or founded concrete defence cooperation frameworks and the formats which were launched after 2014: NORDEFECO (NBAP), Northern Group, PFP (EOP) and JEF. An important focus is on

the ways and the direction of Nordic-Baltic cooperation within the listed formats. Another core element is Swedish and Finnish integration and interoperability efforts with other regional NATO members since 2014, when Russia's aggressive foreign policy promoted closer and more intense cooperation among countries of the Baltic Sea region

Keywords: comprehensive security concept, cooperation, defence, economic interests, formats, geo-strategy, human security, JEF, NORDEFECO, Northern Group, policy, projects, security.

Ievads

Pēc aukstā kara beigām Padomju Savienības sabrukuma un trīs Baltijas valstu neatkarības atjaunošanas tās sāka atgriezties Eiroatlantiskajā, bet vispirms – Baltijas jūras reģiona ģeopolitiskajā telpā. Pirmie “jaunie” Baltijas valstu kaimiņi un sadarbības partneri, kā arī mentori demokrātiskajām pārmaiņām bijušajās Padomju republikās pie Baltijas jūras bija Ziemeļvalstis – Somija, Zviedrija, Dānija, Norvēģija un pastarpināti arī Islande. Nākamo 10 gadu laikā kopš 1992. gada Ziemeļvalstis sniedza neatsveramu palīdzību ar padomiem un arī materiāli tehniskiem līdzekļiem Igaunijas, Latvijas un Lietuvas aizsardzības struktūru izveidē. Pēc 2001. gada, kad Latvija un pārējās Baltijas valstis saņēma konkrētu plānu dalībai NATO – *Membership Action Plan* – Rīcības plānu dalībai NATO, sadarbība aizsardzības jomā ar Zviedriju un Somiju mazinājās, jo tās NATO partneru sadarbības programmu *Partner-attiecības mieram* nesaistīja ar iestāšanos NATO un dalībvalsts statusa iegūšanu, turklāt NATO neietilpstošo valstu palīdzība topošajām NATO dalībvalstīm nebija vairs tik aktuāla. Ceļā uz dalību NATO un pirmos 10 gadus NATO dalībvalstu sastāvā no 2004. līdz 2014. gadam trijām Baltijas valstīm izteikta sadarbība turpinājās ar Baltijas jūras reģiona NATO dalībvalstīm – Dāniju un Norvēģiju, taču ar Zviedriju un Somiju daudz mazākā mērā. Kopš 2014. gada, kad zuda pat labticīgāko Rietumu vērtības pārstāvošo Ziemeļvalstu politiku šaubas par Krievijas patiesajiem nodomiem un politikas agresiju – Krimas aneksiju un militāra konflikta uzturēšanu Austrumukrainā, Zviedrija un Somija atgriezās Baltijas jūras reģiona aizsardzības un drošības stiprināšanas diskursā. Kopš 2014. gada Zviedrija un Somija dod pienesumu dažādiem reģiona un NATO valstu ierosinātiem aizsardzības un drošības formātiem.

Raksta mērķis ir parādīt saistību starp Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbības veidiem un formām aizsardzības jomā kā reakciju uz Krievijas īstenoto politiku reģionā, tajā skaitā ar ekonomisko projektu radītajiem draudiem dažādos periodos kopš aukstā kara beigām. Rakstā parādīts, kā sadarbības formāti un konkrētu militāro spēju attīstība valstīm ap Baltijas jūru saistīta ar Krievijas realizētajām stratēģiski militārām un “tīri ekonomiskām” aktivitātēm. Savukārt cits reģionā realizēts transporta infrastruktūras projekts – *Rail Baltica* – kā iespējams pozitīvs faktors Baltijas valstu iekļaušanā un ciešākas integrēšanās reģionā ar Ziemeļvalstīm (Somiju) un Centrālo un Rietumeiropu (caur Varšavu un Berlīni). Ziemeļu – Dienvidu (faktiski Rietumu) savienojums dzelzeļa infrastruktūrā ir arī ar militāri stratēģisku nozīmi aizsardzības jomā kopumā. Rakstā parādīts, kā kopš 2014. gada militārā sadarbība no divpusējas sadarbības pārveidojas un institucionalizējas dažādos daudzpusējos formātos pēc reģionālā principa.

No aukstā kara beigām līdz triju Baltijas valstu dalībai NATO

Kopš aukstā kara beigām Ziemeļvalstis cieši vēroja Baltijas valstu neatkarības ceļu un sabiedrības politiskās un ekonomiskās sistēmas maiņas procesus. Jau atmodas laikā un izšķirīgajos 1991. gada notikumos Zviedrijas un Somijas plašsaziņas līdzekļi un žurnālisti baltiešiem bija tilts uz Rietumeiropas un Amerikas Savienoto Valstu valdībām. Notikumi Baltijas valstīs radīja bažas, jo režīma maiņa pastiprināja nedrošību, kas bija saistīta ar dzīves līmeņa pazemināšanos, un noziedzības pieaugumu. Lai jauno Baltijas valstu demokratizācijas procesus varētu cieši uzraudzīt, un, ja nepieciešams – ietekmēt, Ziemeļvalstis vienojās, ka ar dažādu nevalstisku organizāciju un sadarbības formātu palīdzību Somija novēros procesus Igaunijā, Zviedrija – Latvijā un Dānija – Lietuvā. Norvēģija jau sākotnēji veltīja uzmanību visām trijām Baltijas valstīm vienlīdzīgi, koncentrējoties uz finansējuma piesaisti praktiskiem izglītību veicinošiem formātiem, tajā skaitā aizsardzības jomā. Šajā laika posmā sadarbība galvenokārt bija balstīta uz divpusēju vienošanos. Tā kā Zviedrijā bija un ir spēcīga aizsardzības industrija, kā arī aukstā kara laikā tā bija izteikti militarizēta, tā ziedoja Baltijas valstu bruņotajiem spēkiem daudz transporta vienību (no smagajām automašīnām līdz divriteņiem), krasta apsardzes kuterus, individuālo ekipējumu karavīriem, municiju un ieročus. Jāatzīst, ka jau tolaik šie ziedojumi nebija nesavtīgi. Bieži vien

ekipējums bija novecojis, motorizētā tehnika tuvu dzīves cikla izskaņai – pragmatiski domājošie zviedri aplēsa, ka minēto lietu utilizācija tuvākajā nākotnē varētu izmaksāt vairāk, nekā to ziedošana jauno Baltijas valstu bruņotajiem spēkiem. Neatsverama bija Zviedrijas palīdzība Baltijas valstu bruņoto spēku virsnieku sagatavošanā, uzņemot savās militārajās akadēmijās Latvijas un Igaunijas jūras un sauszemes spēku karavīrus. Šajā laikā Lietuvas karavīriem bija iespēja izglītoties un kļūt par komandējošā sastāva virsniekiem Dānijas Karaliskajā Militārajā akadēmijā. Norvēģija savukārt investēja militāro mācību iestāžu izveides procesā. Latvijā ar Norvēģijas ekspertu zināšanu un materiālo atbalstu tika izveidoti 2 militāro speciālistu mācību centri – Baltijas valstu Ūdenslīdzēju skola Liepājā un Nesprāgušas munīcijas neitralizēšanas skola Ādažos. Norvēģija par nelielu samaksu visām Baltijas valstīm pārdeva pa vienam atbalsta kuģim un vairākus ātrgaitas patruļkuģus, tiesa, ar ierobežotu apbruņojumu. Norvēģijas eksperti, šajā laikā palīdzot noteikt bruņoto spēku attīstības virzienus, pārliecināja visas Baltijas valstis investēt jūras mīnu meklēšanas līdzekļos (kuģos) un aprīkojumā, jo jūras dzelmē joprojām atrodas simtiem tūkstošu nesprāgušas munīcijas un mīnu kopš Pirmā un Otrā pasaules kara, kā arī padomju armijas darbošanās valstu teritoriālajos ūdeņos.

Somijā faktiski jau kopš neatkarības nodibināšanas 1917. gadā pastāvējis totālās (vispārējās) aizsardzības modelis (*Total Defence*), kas mūsdienā hibrīdo un netradicionālo/nekonvencionālo izaicinājumu un draudu dēļ pārveidots un pārdēvēts par Valsts visaptverošo drošības koncepciju valsts aizsardzībai. Somija šajā laikā, apzinoties savu ģeopolitisko situāciju, saglabāja gan esošās militārās spējas, gan attīstīja jaunas, un totālās aizsardzības sistēmu pielāgoja jauniem izaicinājumiem un riskiem. Arī Zviedrija uz šo principu balstīja savu aizsardzību līdz pat 90. gadu vidum, kad aukstā kara izbeigšanās eiforijā savas aizsardzības spējas noplicināja. Jāatzīst, ka šajā laikā Zviedrija apzināti samazināja bruņoto spēku arsenālu un spējas un likvidēja totālās aizsardzības sistēmu, kas bija izveidota un nevainojami funkcionēja aukstā kara laikā. Draudu analizē Somijā periodā pēc aukstā kara beigām un neatkarīgo Baltijas valstu izveidošanās nekas būtiski nemainījās, katrā gadījumā aizsardzības budžeta samazinājums 90. gados netika saistīts ar apdraudējuma mazināšanos, bet gan ar ekonomisko krīzi, kurā Somija cieta visvairāk no Baltijas reģiona valstīm.

Laikā kopš trīs Baltijas valstu neatkarības atgūšanas sadarbība ar Ziemeļvalstīm aizsardzības jomā bija intensīva un atbalstoša. Ziemeļvalstu ekspertu veiktā draudu un riska analīze liecināja, ka Krievija nav drauds. Savukārt jaunajām Baltijas valstīm sniegtā palīdzība veicināja to personāla izglītību un attīstību, bet materiāltehniskie ziedojumi būtiski militārās aizsardzības spējas neattīstīja. Ziedotās automašīnas un kuģi pārsvarā veica civilajai sabiedrībai nepieciešamās funkcijas – cilvēku meklēšanu un glābšanu, jūras attīrīšanu no sprādzienbīstamiem priekšmetiem, kas apdraud zvejniecību un kuģošanas drošību jūrā. Šajā periodā Ziemeļvalstis pārlicinājās, ka Baltijas valstis virzās pa demokrātiskas valsts pārvaldes izveides ceļu, ka praktiski nepastāv risks iekšējam valsts militāram konfliktam (pilsoņu karam) un bruņojums un veidojamās bruņotās struktūras netiks izmantotas agresīvā karadarbībā vienai pret otru vai pret kādu citu trešo valsti.

Šajā periodā vienojošais visam Baltijas jūras reģionam, pat Krievijai, ir 1994. gadā NATO izveidotā programma Partnerattiecības mieram (*Partnership for Peace – Pfp*), kas tika izveidota, lai veicinātu NATO divpusējās attiecības ar katru *Pfp* programmai pievienojušos valsti. Līdz ar to var secināt, ka šajā periodā nenotiek valstu grupēšanās un sadarbošanās aizsardzības jomā pret kopēju apdraudējumu.

Redzama skaidra robežšķirtne laikā no 1991. līdz 2004. gadam. Visā Baltijas jūras reģionā notika aizsardzības spēju mazināšanās un totālās aizsardzības sistēmas likvidācija Zviedrijā. Trijām Baltijas valstīm šajā laikā bija jātiek galā ar padomju militāro “mantojumu” – gan neapgūstamo un drupās esošo Padomju armijas un Kara flotes infrastruktūru, gan sabiedrības noskaņojumu, kas bija vērsti pret pārmantotajām vardarbīgajām Padomju armijas tradīcijām, ko lielā mērā simbolizēja obligātais militārais dienests.

Pēc Polijas un triju Baltijas valstu apņemšanās iestāties NATO un Eiropas Savienībā loģisks šķita risinājums neattīstīt savus bruņotos spēkus un neinvestēt visaptverošā (tajā skaitā civilās sabiedrības) aizsardzībā, bet gan paļauties uz NATO, tajā skaitā lielā mērā ASV, atbalstu un finansējumu.

Ceļā uz NATO un kļūstot par dalībvalstīm

Baltijas valstis 1999. gadā pievienojās “Plānam dalībai NATO” (*Membership Action Plan – MAP*). Taču reālais ceļš uz dalību NATO sākās 2002. gada aprīlī, kad tika uzsāktas iestāšanās sarunas, kuras 2004. gada aprīlī vainagojās

ar trīs Baltijas valstu pievienošanās Ziemeļatlantijas līguma organizācijai pilntiesīgas dalībvalsts statusā. Faktiski, jau drīz pēc neatkarības atjaunošanas, kad nebija izveidotas valsts pašaizsardzības spējas, nemaz nerunājot par teritoriālu totālu aizsardzību, Baltijas valstis nolēma pievienoties kolektīvās aizsardzības aliansei. Tas izskaidro, kādēļ gan pirms iestāšanās NATO, gan pirmajos 10 gados nebija stratēģiska, budžeta izdevumos plānota un pamatota bruņoto spēku spēju attīstība individuālu valstu pašaizsardzībai. Viss tika likts uz kolektīvās aizsardzības kārts un šķīta, ka NATO 5. pants būs tas, kas nodrošinās visu veidu aizsardzību pret jebkuriem draudiem jebkurā brīdī. Pēc 2001. gada 11. septembra galvenie draudi bija asimetriski (terorisms), un karadarbība no NATO un arī partneru viedokļa iespējama tikai tuksnesī vai citā Eiropas un Ziemeļamerikas valstīm netipiskā apvidū. Zviedrija Bruņoto spēku Starptautisko misiju mācību centrā sagatavoja karavīrus un civilos ekspertus gandrīz visām ANO humanitārajām palīdzības misijām visos kontinentos. Ņemot vērā, ka gan Zviedrijai, gan Somijai stratēģiskais partneris ir ASV, neliels pienesums tika arī NATO operācijai Afganistānā. Savukārt Norvēģijas karavīri kopā ar latviešiem veidoja Provincas atjaunošanas komandu (*Provincial Reconstruction Team – PRT*) Maimanā, Afganistānas ziemeļos. Dāņu kontingentā Afganistānā darbojās igauņi. Šī sadarbība starp Baltijas un Ziemeļvalstīm militārajās operācijās Irākā un Afganistānā notika uz divpusējas vienošanās pamata un nav uzskatāma par reģionālu projektu, kaut arī kopēju vērtību un darba ētikas izpratne nenoliedzami spēlēja lomu lēmumu pieņemšanas brīdī.

Laikā no 2002. gada Latvija un Igaunija pārvērtēja Zviedrijas sniegto virsnieku izglītības iespēju, un pēc iestāšanās NATO neturpināja virsnieku izglītošanu Zviedrijas kara skolās. Gadsimtu mijā nedaudzus karavīrus nosūtīja studēt Dānijas militārajās augstskolās un tālākajā karjeras izglītībā uz Norvēģijas militāro akadēmiju.

Baltijas valstu pirmajos NATO dalības gados sadarbība ar Norvēģiju un Dāniju notika galvenokārt daudzpusējā NATO formātā. Sadarbība ar Zviedriju un Somiju – galvenokārt divpusējos projektos. Zviedrija aktīvi piedalījās ikgadējās jūras spēku operācijās jūras attīrīšanai no nesprāgušiem priekšmetiem. Somija iniciēja un vēlāk iesaistījās arī citu valstu aizsāktos projektos saistībā ar piesārņojuma likvidēšanu un ekoloģisko uzraudzību jūrā. Nenoliedzami, ka abas NATO neietilpstošās Ziemeļvalstis deva pienesumu darba grupās un kopējās militārās mācībās kā NATO partnervalsts *PfP* ietvaros.

Laika posmā no 2002.–2004. gada līdz 2014. gadam kopumā Baltijas valstu sadarbība ar Zviedriju un Somiju aizsardzības jomā samazinājās, bet ar Dāniju un Norvēģiju turpinājās NATO formātā. Divpusējās Igaunijas-Somijas attiecības kopš 90. gadu sākuma šajā laikā vājinājās, taču Igaunija bruņoto spēku struktūru īpaši nepārveidoja. Pēc somu ieteikuma igauņi aizsardzībā turpināja teritoriālo pašaizsardzības spēju saglabāšanu, militārās rezerves pamatus nodrošinot ar obligāto militāro dienestu.

Pēc iestāšanās NATO vairākas Baltijas jūras reģiona jaunās NATO dalībvalstis vairāk vai mazāk paļāvās uz NATO kolektīvās aizsardzības principu, atstājot novārtā totālās un teritoriālās aizsardzības principu, kas attiecas uz katras valsts spēju sevi aizsargāt un nodrošināt drošību, ne tikai pret militāriem draudiem un uzbrukumiem.

Baltijas valstu un Ziemeļvalstu sadarbības formāti kopš 2014. gada

Īpaši pēc 2014. gada Krievijas realizētā agresīvā ārpolitika pārējām ap Baltijas jūru esošajām valstīm ir likusi pārdomāt savu aizsardzības politiku un spējas rīkoties kritiskās situācijās un krīzēs. Pēc 2014. gada pavasara visām Baltijas valstīm un Ziemeļvalstīm risku un draudu analīze ir līdzīga. Arī secinājumi ir izdarīti par labu ciešākai, vienai otru papildinošai sadarbībai aizsardzības jomā. Draudu analīze uzrāda – galveno bīstamību izraisa galvenokārt nekonvencionāli ieroči. Baltijas jūras valstis, kas visas, izņemot vienu, pārstāv Eiropas Savienības un Rietumu vērtības, kopš 2015. gada sāka intensīvi diskutēt un institucionalizēt dažādus savstarpējās sadarbības formātus, lai, pirmkārt, veidotu ekspertīzi (izcilības centros) un pilnveidotu militārās spējas, otrkārt, pretdarbotos hibrīdajiem ieročiem, treškārt, savstarpēji koordinējot, papildinātu viena otras spējas un mazinātu pārrāvumus un iztrūkumus kādā no aizsardzības jomām un karadarbības veidiem, un, ceturtkārt, lai veidot pilnīgāku un vienotu aizsardzības izpratni kā vairogu. Netiešie faktori reģionā, kas liek fokusēties uz konkrētu militāru spēju (piemēram, zemūdeņu pret darbība, pretgaisa aizsardzība utt.) attīstību, ir ekonomiskie projekti ar neviennozīmīgu ģeopolitisko nozīmi. Piemēram, *Nord Stream 2* projekts netiešā veidā Zviedrijā un Dānijā ir izraisījis diskusiju un izmaiņas likumos, kas liktu lēmumu pieņēmējiem atbildīgāk attiekties pret savas valsts teritorijas iznomāšanu “tīri komerciāliem” projektiem. *Nord Stream* ir arī veicinājis valstu savstarpējās konsultācijas par informācijas apmaiņas

uzlabošanu ar mērķi dalīties ar aktuālu informāciju, ja tiktu novērots vai atklāts kas aizdomīgs vai apsvēršanas vērts. Turklāt notikušas arī izmaiņas militāra rakstura palīdzības pieprasīšanas un sniegšanas kārtībā, proti, ja vienai no valstīm nav pieejamo resursu un aprīkojuma, piemēram, zemūdens mērķa (zemūdenes) atpazīšanai, tā var lūgt citas valsts palīdzību. Var secināt, ka tieši ar *Nord Stream 2* projekta realizāciju saistītie potenciālie riski ir veicinājuši vairākus reģiona valstu sadarbības aspektus – sākot no politiski stratēģiskām sarunām un konsultācijām, līdz konkrētiem, praktiskiem pasākumiem ar mērķi uzlabot informācijas apmaiņu drošos sakaru kanālos, par militārām spējām un to kompensācijas mehānismiem dažādos līmeņos un režīmos.

Savukārt *Rail Baltica* viennozīmīgi uzskatāms par politisku projektu ar ģeostatēģisku nozīmi. No ekonomiskā izdevīguma aspekta šis projekts ir mazāk izvērtēts un prognozējams – gan pasažieru, gan kravu apgrozījuma ziņā.¹ Savukārt lielāko lomu spēlē atkalapvienošanās ideja ar Centrālo un Rietumeiropu. Konkrētiem projektiem vadošais uzstādījums ir mazināt Krievijas ekonomisko un politisko negatīvo ietekmi un ģeopolitiskos draudus Baltijas jūras reģionā.

Pēc 2014. gada Zviedrija intensīvi plāno atjaunot militārās spējas. Iekšpolitiski Zviedrijā tiek diskutēts, kuri Somijas Valsts visaptverošās drošības koncepcijas modeļa elementi varētu tikt pārņemti. Papildus tā ņem vērā arī NATO kaimiņvalstu spējas un sistēmas, cenšoties tajās ciešāk integrēties gan aizsardzības plānu, gan tīri militāru aizsardzības spēju un sistēmu ziņā. Šo ciešāko NATO un Zviedrijas un Somijas sadarbību nosaka 2014. gada nogalē NATO klajā laistā Paplašināto iespēju partnerības programma (*Enhanced Opportunity Partnership* – turpmāk: EOP)², kas tika paredzēta tieši šīm divām NATO partnervalstīm Eiropas ziemeļos, kā arī Gruzijai, kura šīs programmas dotās iespējas izmanto mazāk intensīvi. NATO EOP attiecas arī uz Jordāniju un Austrāliju, kurām ar NATO ir cita veida un virziena sadarbība ārpus Baltijas valstu reģiona. Zviedrijas politiķi un diplomāti uzsver – šī NATO EOP nodrošina to, ka Zviedrija ir tik tuvu NATO, kā nekad agrāk.

---

¹ The Rail Baltica Global Project Cost-Benefit Analysis. (24.04.2017.). Executive Summary. Izgūts (12.02.2018.) no: http://www.railbaltica.org/wp-content/uploads/2017/04/RB_CBA_EXECUTIVE_SUMMARY_0405.pdf

² NATO. (30.03.2017.). Relations with Finland. Izgūts (12.02.2018.) no: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm?selectedLocale=en

Bet tas nenozīmē, ka Zviedrija šo sadarbības formātu izmantos kā atslēgu dalībai NATO, līdzīgi kā pirms gandrīz 20 gadiem Pfp programmu izmantoja Baltijas valstis. Skaidri un gaiši intervijā saka Zviedrijas vēstniece Latvijā Annika Jegandere³ attiecībā uz Zviedrijas dalību NATO – “sadarbībai “jā”, dalībai – “nē””.

Pēc desmit “paļaušanās uz kolektīvo aizsardzību” gadiem NATO sastāvā no 2004. līdz 2014. gadam NATO Austrumu ārējās robežas valstis sāka konceptualizēt un ieviest modeli – kolektīvā aizsardzība ar spēcīgu nacionālo visaptverošo drošības un aizsardzības sistēmu. Savukārt neitrālās jeb, kā pašiem zviedriem un somiem labpatīk teikt – *non-allied*, “militārās aliansēs nesastāvošās” Zviedrija un Somija savu uzturēto vai arī atjaunojamo totālās aizsardzības sistēmu redz kopskatā ar reģiona kaimiņvalstu kolektīvo NATO un katras valsts individuālo visaptverošo aizsardzību.

Vispirms lai veicinātu politisko dialogu un meklētu veidus, kā uzlabot operatīvas informācijas apmaiņu, Ziemeļvalstis un vēlāk Baltijas valstis Ziemeļvalstu Aizsardzības sadarbības grupā nolēma sadarboties *Nordic Defence Cooperation* (turpmāk – NORDEFECO) formātā. Šajā formātā darbojas visas piecas Ziemeļvalstis: Dānija, Islande, Somija, Zviedrija un Norvēģija. Jau kopš 2014. gada, kad šīs grupas valstis noslēdza saprašanās memorandu un sāka regulāras tikšanās aizsardzības ministru un aizsardzības nozares politikas direktoru līmenī, uz tikšanos tika uzaicinātas arī trīs Baltijas valstu aizsardzības nozares amatpersonas. Baltijas valstīm ar NORDEFECO nav formāla līguma jeb vispārēja saprašanās memoranda, tātad attiecības starp 5 Ziemeļvalstīm un 3 Baltijas valstīm šajā grupā nav institucionalizētas. Šī sadarbības formāta potenciāls tiek vērtēts pozitīvi no visām dalībvalstīm, jo NORDEFECO valstis bez politiskā dialoga meklētu veidus, kā papildināt viena otras militārās spējas, mazinot iztrūkumus.

Ziemeļu Grupa (*Northern Group*⁴, turpmāk – NG) ir 11 valstu grupa, kurā ietilpst trīs Baltijas valstis, piecas Ziemeļvalstis, Polija, Vācija, Nīderlande un Lielbritānija. Šis ir Lielbritānijas 2014. gadā iniciēts formāts un galvenā platforma, caur kuru ES un NATO integrēti un saskaņoti var darboties, mazinot Krievijas agresijas ietekmi Eiropā uz rietumiem no Ukrainas.

³ Jagandere, A. (10.02.2018.). Zviedrijas vēstniece par NATO: sadarbībai – jā, dalībai – nē. *Latvijas Avīze*. Izgūts (12.02.2017.) no: <http://www.la.lv/sadarbibai-ja-dalibai-ne>

⁴ Braw, E. (11.06.2015.). Europe's Northern Group. *World Affairs*. Izgūts (12.02.2017.) no: <http://www.worldaffairsjournal.org/blog/elisabeth-braw/europe%E2%80%99s-northern-group>

Kopš Lielbritānijas balsojuma par izstāšanos no Eiropas Savienības – BREXIT –, šajā valstu grupā par sabiedroto uzaicinot Zviedriju (vienu no divām NATO neietilpstošajām valstīm šajā formātā) izstrādājusi NB projektu par NG grupas aktivitāšu intensificēšanu un profila paplašināšanu, īsāk sakot – kā no vārdiem pāriet pie reāliem darbiem. Vismaz reizi gadā vienlaikus ar NORDEFKO ministru tikšanos notiek arī NG formāta valstu aizsardzības augstāko amatpersonu un ekspertu tikšanās. Arī Polija ir izrādījusi pastiprinātu interesi, sevi vairāk asociējot ar Baltijas jūras reģionu drošības un aizsardzības jomā. Šis formāts, saukts arī par “mazo NATO”, iesaista un integrē Zviedriju un Somiju NATO projektos. No reģionālā aspekta šis formāts dublē NORDEFKO +3B formātu, taču Lielbritānijas un Nīderlandes dalība šajā formātā to pārveido par Baltijas–Ziemeļvalstu formātu.

NG operacionālā un militārā valstu sadarbība izpaužas Apvienoto Ekspedīcijas spēku formātā (*Joint Expeditionary Forces*, turpmāk – JEF) – dažādu valstu mobilu militāro vienību kopa, kas tiek apmācīta un turēta kaujas gatavībā, lai isā laikā varētu tikt dislocēta ārpus savas valsts – citas valsts teritorijā. JEF 2014. gadā sākotnēji tika izveidoti kā NATO iniciatīva ar Lielbritāniju kā vadošo valsti, vienlaikus meklējot labāko pielietojumu un struktūru *NATO Response Force* (NRF) formātam. Pašlaik JEF sastāvā ir Lielbritānija (kā vadošā valsts), Nīderlande, Igaunija, Latvija, Lietuva, Dānija, Norvēģija, un kā pēdējās 2017. gadā pievienojās arī Somija un Zviedrija.⁵ JEF mērķis ir veidot struktūru ar Lielbritāniju centrā, kuras uzdevums ir papildināt un intensificēt augstas un paaugstinātas kaujas gatavības vienību spējas ar domu, ka partnervalstis un līdzīgi domājošās valstis šai struktūrai var pievienoties, to papildinot. JEF paplašināšanos plānots izbeigt 2018. gadā, taču jau līdz tam JEF jābūt spējīgiem doties uzdevumā ārpus vienības parastās mājvietas. JEF iesaistīto valstu vienībām ir jābūt spējīgām darboties gan ar citu valstu JEF vienībām kopējā uzdevumā (misijā), gan vienām pašām. Vienībām jābūt labi aprīkotām, taču tajā pašā laikā mobilām un spējīgām ātri pārvietoties, kā arī jābūt gatavām dažādiem vides un klimata izaicinājumiem.⁶ Zviedrijas un Somijas pievienošanās JEF norāda uz to, ka

⁵ Ministry of Defence. (30.06.2017.). Sweden and Finland join UK-led response force. Izgūts (12.02.2018.) no: <https://www.gov.uk/government/news/sweden-and-finland-join-uk-led-response-force>

⁶ NATO. (05.09.2014.). Wales Summit Declaration. Izgūts (12.02.2018.) no: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en

arī šīs NATO neietilpstošās valstis Baltijas jūras reģionā ir gatavas sūtīt savus karavīrus reģionāla, visticamāk, pašu reģiona konflikta risināšanai. Plašu publicitāti par šo Ziemeļvalstu lēmumu nodrošināja arī Krievijas plašsaziņas līdzekļi, uzskatot to par klaju Zviedrijas un Somijas attieksmes demonstrēšanu “pret” Krieviju. JEF mērķis ir ar kopējiem spēkiem nodrošināt tās militārās spējas, kuras trūkst kādai no Baltijas jūras reģiona valstīm, tādējādi nodrošinot pretdarbību draudiem, kas parādījušies reģionā pēc 2014. gada, un par kuriem liecina joprojām notiekošā karadarbība Austrumukrainā.

2017. gada nogalē aizsardzības resoru uzmanība tika koncentrēta uz ES iniciatīvu par Pastāvīgo strukturēto sadarbības formātu (*Permanent Structured Cooperation*, turpmāk PESCO).⁷ Šī ir jauna programma, kura nedaudz pārņem darba kārtību no aktualitāti zaudējušās ES kaujas grupas. 2018. gada sākumā vēl valda diezgan liela skepse par projekta lietderību un dzīvotspēju arī to valstu vidū, kas pievienojās šim sadarbības formātam. Norvēģija, kas nav ES dalībvalsts un ir aktīva iepriekš minētajos Ziemeļvalstu-Baltijas valstu un NATO formātos, arī apsver iespēju pievienoties PESCO, gan ne pilnā apmērā, bet izvērtējot praktisko pienesumu un jēgu piedāvātajām programmām. Diezgan vienbalsīgi visas trīs Baltijas valstis un Ziemeļvalstis ir atzinušas, ka tā sauktā Eiropas Savienības “militārā Šengena” jeb PESCO ietvarā esošo valstu atvieglota robežu šķērsošana bruņotām militārām vienībām krīzes situācijā varētu būt vērtīgākā un valstu drošību stiprinošākā iniciatīva. Vairākas pievilcīgas iniciatīvas PESCO piedāvā valstu aizsardzības industrijām – komersantiem, militāras un stratēģiskas nozīmes preču ražotājiem un pakalpojumu sniedzējiem.⁸

Būtisks sadarbības veids Baltijas un Ziemeļvalstu starpā ir pieredzes apmaiņa. Viena no aktuālākajām pieredzes apmaiņas jomām ir jautājumā par vienotu – līdzīgu, līdz ar to savietojamu, savstarpēji saprotamu – totālās aizsardzības (turpmāk – visaptveroša valsts aizsardzības) modeļa ieviešanu. Somijas pieredze un modelis Baltijas jūras reģionā pašlaik tiek ņemts par paraugu, jo Somija neatkarīgi no politiskajām pārmaiņām un pēc Padomju Savienības sabrukšanas 20. gs. 90. gados turpināja uzturēt aukstā kara laikā izveidoto visaptverošo valsts aizsardzības modeli. Jaunu šī modeļa modifikāciju,

---

⁷ EU External Action. (16.11.2017.). Permanent Structured Cooperation (PECO) – Factsheet. Izgūts (12.02.2018.) no: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en

⁸ Turpat.

pielāgotu jauniem hibrīdā kara izaicinājumiem un draudiem, Somijas Drošības komisija (*Defence Commission*⁹) publicēja 2017. gada nogalē. Somijas Drošības komisijas sastāvā ir augstākās amatpersonas no lielākās daļas izpildvaras iestāžu un institūciju, kā arī stratēģiskajiem uzņēmumiem un kapitālsabiedrībām, kas nodrošina valsti un iedzīvotājus ar izdzīvošanai un labklājībai nepieciešamiem resursiem un pakalpojumiem krīzes situācijā un dažādu – gan militāru, gan nemilitāru – apdraudējumu gadījumā. Uzskats, ka valsts aizsardzība ir visas Somijas tautas un ikkatra iedzīvotāja pienākums un atbildība, iesakņojies jau gadu desmitiem, izteikti saliedētot somus kā nāciju tieši pēc nepadošanās Ziemas karā 1939. gadā. Līdz ar to piesaistīt privātos uzņēmumus un uzlikt tiem par pienākumu pildīt valsts noteiktos uzdevumus gan miera, gan krīzes (ārkārtas gadījumu) laikā, nav nekādu grūtību. Šie uzdevumi ir, sākot ar uzņēmumu un institūciju darbinieku apmācību par to, kā rīkoties ārkārtas situācijā, līdz pat uzdevumam glabāt un nodrošināt valsti ar stratēģiskajām rezervēm, nodrošināt valsti ar uzņēmumu rīcībā esošajiem tehniskajiem līdzekļiem. Lielākā daļa no šiem valsts un privātuzņēmumu noslēgtajiem līgumiem par stratēģisko rezervju un resursu nodrošināšanu nav publiski pieejami. Tos aizsargā gan valsts drošības interešu, gan komercnoslēpuma vārdā.

Savukārt 2016.–2017. gada laikā Zviedrijas valdība, Aizsardzības ministrija ar Parlamentāro Aizsardzības un drošības komiteju (*Defence Committee*) priekšgalā veica vairākus pētījumus un analizēja veidus, kā atjaunot Zviedrijas aizsardzības spējas. Zviedrija kopš 90. gadu vidus, atšķirībā no Somijas, finansējumu aizsardzībai bija mērķtiecīgi un būtiski samazinājusi, vairākas militārās spējas likvidējusi vispār, tajā skaitā stratēģiski svarīgajā Gotlandes salā likvidējusi pastāvīgo bruņoto spēku vienību klātbūtni. Kopš 2014. gada, kad Krievijas agresija Ukrainā un vēlāk arī Krievijas-Norvēģijas-omijas robežpārkāpums (no Krievijas puses robežu šķērsoja ap 1000 Tuvo Austrumu bēgļi, līdz ar to liekot turēt aizdomās Krievijas organizētās noziedzības grupas). Šis incidents lika arī Zviedrijai pārliecināties, ka ar vai bez Krievijas valdošo spēku atbalsta šādi valsts robežas pārkāpšanas incidenti var notikt arī šajā reģionā, un tā nav tikai teorija, bet ļoti iespējama realitāte. Līdz ar to Zviedrijas valdība sāka veltīt nedalītu uzmanību jautājumam, kā,

---

⁹ Ministry of Defence. The Security Committee. Izgūts (12.02.2018.) no: https://www.defmin.fi/en/overview/ministry_of_defence/departments_and_units/organisations_accountable_to_the_ministry_of_defence/security_committee

neraisot paniku labklājībā iegrimušajā sabiedrībā, pievērst ikkatra Zviedrijas karalim un valdībai lojālā pilsoņa uzmanību valsts drošībai un aizsardzībai. Zviedrija, neesot NATO dalībvalsts, pārliecinoši pievienojās NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centram Rīgā, nosūtot darbā vadošu pētnieku un turpinot izglītēt sabiedrību un lēmumpieņēmējus par stratēģiskās komunikācijas nozīmi, sabiedrības informēšanas un dezinformēšanas veidiem un instrumentiem. Zviedrijas aizsardzības eksperti 2016.–2017. gada laikā rūpīgi analizējuši Somijas Visaptverošās valsts aizsardzības modeli, un, balstoties uz to, nosvērušies par labu līdzīga modeļa ieviešanai Zviedrijā, adaptējot un ieviešot to savās struktūrās. 2017. gada 20. decembrī tika publicēts Zviedrijas parlamenta aizsardzības komisijas ziņojums par Totālās aizsardzības un civilās aizsardzības sistēmas ieviešanu.¹⁰

Igaunija ilgus gadus kopš neatkarības atjaunošanas 1991. gadā, nesaraugot saites ar Somiju arī pēc iestāšanās NATO, šo “Somijas modeli” valsts visaptverošai drošībai un aizsardzībai ir ņēmusi par piemēru, īpaši attiecinot uz bruņoto spēku mobilizācijas un rezervju veidošanas sistēmu. Somijas gadījumā būtisks stūrakmens aizsardzības spēku rezervju veidošanā un mobilitātes nodrošināšanā ir bruņotajos spēkos pastāvošais obligātais militārais dienests. Arī šajā ziņā Igaunija ir turējusies pie Somijas modeļa kā parauga, saglabājot un turpinot obligāto militāro dienestu uzturēt arī tajā laikā, kad Latvija, un vēlāk arī Lietuva, atteicās no obligātā militārā dienesta saistībā ar iestāšanos NATO un pāreju uz pilnībā profesionālo dienestu bruņotajos spēkos. Totālās aizsardzības principi pēc Somijas parauga Igaunijā funkcionē jau ilgstoši, visticamāk, līdzīgas sistēmas pēc šī paša parauga izveidos arī Zviedrija un Latvija. Tādējādi nākas secināt, ka pieredzes apmaiņa un konsultācijas var radīt lielā daļā reģiona vienotu koncepciju un izpratni par vispārēju valsts teritoriālu aizsardzību. Pozitīvi ir tas, ka reģiona kaimiņi izprot cits cita sistēmu, tās darbības principu, un var izvairīties no kļūdām, veidojot savu sistēmu.

---

¹⁰ Government Offices of Sweden. (20.12.2017.). Swedish Defence Commission presents report on total defence concept and civilian defence. Izgūts (12.02.2018.) no: <http://www.government.se/press-releases/2017/12/swedish-defence-commission-presents-report-on-total-defence-concept-and-civil-defence/>; Resilience. Izgūts (12.02.2018.) no: <http://www.government.se/4afeb9/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/resilience---report-summary---20171220ny.pdf>

NATO pastiprinātās klātbūtnes (*NATO Enhanced Forward presence*, turpmāk – EFP) ietvaros esošā reģionālā solidaritāte un sadarbība izpaužas ne pārāk izteikti. Igaunijā vadošā EFP valsts ir Lielbritānija, piensumu 200 dislocētu karavīru apmērā dod Dānija (2018. gada pirmajā pusgadā), savukārt Latvijas gadījumā no sešām EFP valstīm tikai Polija ir no Baltijas jūras reģiona, kurai turklāt ir tādi paši drošības izaicinājumi kā pārējām Baltijas jūras reģiona austrumu piekrastes valstīm. Lietuvā EFP vadošā valsts ir Vācija, būtisku piensumu karavīru skaita ziņā dod Norvēģija. Līdz ar to var secināt, ka NATO pastiprinātajai klātbūtnei Baltijas valstīs nav Baltijas jūras reģionālās sadarbības aspekta. Tāds arī netika formulēts NATO Velsas galotņu tikšanās laikā, kad tika pieņemts lēmums par EFP Ziemeļaustrumeiropā un vēlāk arī NATO Dienvidaustrumeiropas dalībvalstīs.

Secinājumi

Vēstures koliziju, ģeogrāfiskā stāvokļa, apdraudējuma, ekonomisko interešu un citu iemeslu dēļ drošības un aizsardzības risinājumi Baltijas valstīm, Polijai, Zviedrijai un Somijai, kā arī “vecajām” NATO valstīm – Vācijai, Dānijai un Norvēģijai – ir bijuši atšķirīgi. Kopš aukstā kara beigām un triju Baltijas valstu neatkarības atgūšanas līdz mūsdienām ir bijuši 3 periodi ar atšķirīgu sadarbības intensitāti, valstu grupēšanos un formātu veidošanu Baltijas jūras reģionā. Palīdzības sniegšanas un “pieskatīšanas” periods – no neatkarīgo Baltijas valstu parādīšanās ģeopolitiskajā kartē līdz kļūšanai par NATO dalībvalstīm – raksturīgs ar Ziemeļvalstu mentorēšanu un dažāda veida palīdzības sniegšanu valsts un pārvaldes, tajā skaitā aizsardzības struktūru izveidē un materiāltechniskajā nodrošinājumā. Sadarbība galvenokārt tika balstīta uz divpusējām valstu attiecībām. Pirmajos desmit gados NATO sastāvā trīs Baltijas valstis savu divpusējo sadarbību fokusēja galvenokārt uz NATO sabiedrotajiem arī Baltijas reģionā. Šajā periodā trijās Baltijas valstīs maz uzmanības un resursu tika veltīts reālas visaptverošas nacionālās aizsardzības un militāro spēju izveidei. Tas notika galvenokārt tādēļ, ka dalība NATO un Ziemeļatlantijas līguma 5. pants tika uzskatīts par vienīgo un visspēcīgāko ieroci katras individuālās valsts aizsardzībā.

Savukārt galvenais iemesls, kas kopš 2014. gada ir veicinājis Baltijas valstu un Ziemeļvalstu sadarbību aizsardzības jomā, ir Krievijas agresīvā ārpolitika, spēka demonstrēšana reģionā, kā arī nenoliedzami klajā agresijas

aizsākums Ukrainas austrumos un Krimas aneksija 2014. gadā. Tieši kopš 2014. gada Baltijas jūras reģiona valstis pārgājušas no politiska dialoga uz praktiskas sadarbības veidiem un formām. Noskaņu reģionā mainījis arī *Nord Stream 2* kā projekts, kas licis pārvērtēt drošības un aizsardzības spējas un prioritātes gan Zviedrijai, gan Dānijai. Gan projektam *Rail Baltica*, gan dažādiem Ziemeļvalstu–Baltijas valstu un citu Ziemeļrietumeiropas valstu kopējas sadarbības formātiem vadošais uzstādījums ir mazināt Krievijas ekonomisko un politisko negatīvo ietekmi un ģeopolitiskos draudus Baltijas jūras reģionā. Pašlaik Baltijas valstīm un Ziemeļvalstīm ir vienota izpratne – katras individuālās valsts spēcīga un attīstīta aizsardzība stiprina kopējo drošību Baltijas jūras reģionā un dod pienesumu NATO alianses ziemeļaustrumu flangam.

Tukša lapa

II

INTERVIJA

Eiropas Savienības fondu *pīrāga* dalīšana

Intervija ar Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieci Agnesi Dagili

Jēkabs Ščipčinskis,

Latvijas Politologu biedrības pētnieks

Viens no būtiskākajiem Latvijas ekonomikas attīstības instrumentiem pēdējo gadu laikā ir Eiropas Savienības fondu līdzekļu ieguldīšana valsts tautsaimniecībā, kā arī reģionālajā attīstībā, mēģinot mazināt tās atšķirības, kas pastāv starp ES dalībvalstīm un Latvijas iekšienē. Pēdējā laikā ir aktualizējušās diskusijas par reģionālās politikas efektivitāti, pieejamo finanšu līdzekļu lietderīgumu un iespējamo ES fondu kopējo apjomu nākamajā finanšu periodā pēc Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES, tādēļ uz sarunu aicinājām Agnesi Dagili, kura pilda Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieces pienākumus.

Ir sākušās diskusijas par nākamo Eiropas Savienības daudzgadu budžetu. Vai Apvienotās Karalistes izstāšanās neietekmēs finansējuma apjomu ES Kohēzijas fondā?

Šobrīd vienlaikus notiek vairāki procesi. Pirmkārt, daudzgadu budžeta plānošanas uzsākšana, uz kuru pirmais solis sperts pavisam nesen. Valstu vadītāji 23. februārī pirmo reizi tikās uz sarunu par daudzgadu budžeta plānošanas jautājumiem. Eiropas Komisija piedāvāja dažādus budžeta scenārijus. Tas ir piedāvājums diskusijas uzsākšanai. Scenāriji attiecas ne tikai uz Kohēzijas fondu un tā politiku, bet arī uz citām jaunajām politikas

iniciatīvām – aizsardzību, robežapsardzi, migrāciju, jauniešiem, izglītību, inovācijām. Šis diskusiju dokuments, kuru valstu vadītāji 23. februārī apsprieda, ir publiski pieejams ES mājaslapā.

Bet kā to ietekmēs Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES?

Ietekme nenoliedzami būs, bet tieši cik liela, šobrīd precīzi neviens nevar pateikt, jo paralēli notiek dažādi procesi – pats izstāšanās process, kā arī daudzgadu budžeta plānošana. Šī brīža aplēses liecina, ka iespējams “caurums” ES budžetā varētu būt aptuveni 10 miljardi eiro. Ir jārisina jautājums, kā šo summu kompensēt. Iespējami dažādi risinājumi, taču vienošanās pagaidām nav panākta. Risinājums var būt gan iemaksu izmaiņas pārējām dalībvalstīm, gan arī jauni ienākumu avoti ES budžetā.

Vai tas neveicinās konkurenci par ES fondiem starp bagātākajām un trūcīgākajām valstīm?

Šobrīd ir trīs iespējamie scenāriji. Vienā no scenārijiem saglabājas līdzšinējā situācija attiecībā uz ES fondiem – ir pieejams atbalsts gan attīstītajām valstīm, gan tiek veicināta konverģence – mazāk attīstītajiem reģioniem ir pieejams ne tikai ES Sociālais fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda, bet arī Kohēzijas fonda atbalsts. Šis scenārijs paredz, ka visas ES valstis – gan vairāk, gan mazāk attīstītie reģioni – turpina saņemt atbalstu. Otrs iespējams scenārijs attiecas uz mazāk attīstītajiem reģioniem visā ES teritorijā, tajā skaitā attīstītajās valstīs. Piemēram, Spānijā vai Itālijā, valstīs, kas principā ir pieskaitāmas ietekmīgo un lielo valstu grupai, saskaras ar līdzīgām problēmām, jo arī tajās joprojām saglabājas mazāk attīstīti reģioni. Trešajā scenārijā galvenā uzmanība tiek koncentrēta uz vismazāk attīstītajiem reģioniem – šajā grupā iekļaujas Centrālās un Austrumeiropas valstis, kā arī daļa Dienvideiropas reģiona valstu. Pie šī scenārija budžeta samazinājums ir vislielākais, bet tajā pašā laikā tas ir pieejams arī Portugālei, tāpat arī Grieķijai un citām valstīm. Tātad tas ir jautājums ne tikai par atšķirību starp attīstītajām un mazattīstītajām valstīm, bet arī reģioniem, jo attīstītajās valstīs ir gan bagātāki, gan nabadzīgāki reģioni.

Tātad rezultātā mazattīstītās valstis jebkurā gadījumā turpinās saņemt atbalstu?

Tieši tā. Jebkurā no scenārijiem valstīm, kas līdz šim saņēmušas ES fondu dāsnu finansējumu, tas tiek saglabāts. Pastāv jautājums par to, kādā

veidā, ar kādiem instrumentiem. Pagaidām vēl ir grūti spriest – konkrēti cik līdzekļu kurai valstij un reģionam tiks piešķirts. Šie jautājumi dienaskārtībā nonāks pakāpeniski.

ES Kohēzijas politika ir veicinājusi reģionu izlīdzināšanos, bet procesa tempi un rezultāti tomēr liek uzdot jautājumu, kāpēc ir tik daudz reģionu, kuri ilgstoši nespēj izrauties no nabadzīgo reģionu statusa?

Kurus reģionus Jūs domājat?

Piemēram, Dienviditāliju, Grieķiju, arī Baltijas valstis, kurās gan ir salīdzinoši labāks stāvoklis.

Runājot par Baltijas valstīm, jāsaka, ka, pateicoties kohēzijas politikai, sasniegumi ir diezgan ievērojami. Salīdzinājumā ar 2000. gadu sākumu, kad valstīm kļuva pieejama pirmsiestāšanās palīdzība, kā arī reģionālās politikas instrumenti, izaugsme ir bijusi diezgan ievērojama. Apskatot iespējamus scenārijus – ar fondu vai bez fondu pieejamības –, atšķirība ir manāma gan attiecībā uz IKP pieaugumu, gan uz dzīves kvalitāti, lielā mērā ir uzlabojusies situācija reģionos. Protams, var runāt par jomām, kur ieguldījumi nav devuši gaidīto atdevi. Taču tas ļauj, plānojot nākotni, apsvērt, vai tajās jomās, kur nav bijusi gaidītā atdeve, tik daudz vajag ieguldīt. Piemēram, ir bijuši ārkārtīgi lieli ieguldījumi transporta nozarē, ceļu sakārtošanā, bet rezultātā atdeve nav bijusi atbilstoša tam, cik sākotnēji reģioni par to ir cīnījušies. Ieguldot tieši šajā jomā, tika sagaidīts, ka mēs varētu ekonomisko izlīdzināšanu panākt veiksmīgāk. Tāpēc mēs no Eiropas Komisijas puses vienmēr esam teikuši, ka vajag ieguldīt tajās jomās, kas sniedz atdevi.

Pieņemot daudzgadu budžetu 2014.-2020. gadam, ES nāca klajā ar Reģionālās politikas reformu, kas saistīta ar fondu pārvaldīšanu, politiku plānošanu un fondu izlietojumu. Vai uzskatāt, ka šai reformai ir redzami rezultāti?

Izmaiņas ir bijušas dažādās jomās. Piemēram, ir bijusi runa par tā saukto tematisko koncentrēšanos, kad dalībvalstīm tiek dota iespēja saņemt atbalstu nevis visām iespējamajām ekonomikas jomām, bet ļaut pašām izvēlēties prioritārās un tajās ieguldīt vairāk līdzekļus. Jā, šāda reforma ir bijusi piedāvāta. Jāsaka gan, ka Latvijas gadījumā vajadzības ir diezgan plašas un ir izvēlētas 11 jomas ar dažādiem apjomiem.

Viens no reformu aspektiem attiecas uz jaunu pārvaldes mehānismu ieviešanu. Vai tas ir realizēts?

Attiecībā uz jauno pārvaldes mehānismu Latvijā ir notikušas izmaiņas divos virzienos. Viens virziens ir centralizācija – samazināts aģentūru skaits. Līgumattiecības tiek realizētas caur vienu galveno aģentūru, lai to, ko var izdarīt viena institūcija, nedara daudzas, sadalot darbu apjomu mazākās daļās. Savukārt otrs attīstības virziens vērsts uz to, ka, dodot vairāk pilnvaru zemāka līmeņa vietējai pārvaldei, ar to saprotot arī pašvaldību iesaisti, tiek dota iespēja piedāvājumus veidot atbilstošākus vietējām vajadzībām.

Latvijā, ieviešot šo sistēmu, negāja viegli, un ir bijušas aizķeršanās. Vēl joprojām nav viegli izprast, kurš ko dara un kādā veidā projektus var realizēt. Jāsaka gan, ka no caurskatāmības principa mums Eiropas Komisijas pusē, lai arī process ir sarežģīts, ir aptuveni bijis skaidrs, ko Latvija no pārvaldes viedokļa dara. Lai gan priekšlikumi bijuši diezgan komplicēti formulēti.

Vai Latviju var uzskatīt par veiksmīgu ES fondu apguvē un izlīdzināšanas politikas ieviešanā?

Es domāju, ka Latvija fondu līdzekļus ir apguvusi diezgan veiksmīgi. Protams, vienmēr jau var izmantot labāk un ieguldīt veiksmīgāk, bet Latvijai ir izdevies īstenot daudzus labus projektus. Protams, ir arī darvas pilieni medus mucā – ir projekti, kas nav tikuši realizēti vai ir aizkavējušies, radījuši dažādus saspilējumus gan Latvijā, gan starp Eiropas Komisiju un Latviju. Daudz vairāk ir labi realizētu projektu, bet ir arī tādi, kurus, iespējams, nemaz nevajadzēja realizēt un kuru sniegtie rezultāti ir izplēnējuši. To var attiecināt, piemēram, uz tām atjaunotajām skolām, kuras pēc tam tiek slēgtas. Tas saistīts ar stratēģiskās plānošanas trūkumu, kad ieguldījumus veic, nedomājot ilgtermiņā.

LU profesors Daunis Auers ir izteicies, ka veidi, kā Latvijā tiek apgūti Eiropas fondu līdzekļi, nav diez ko praktiski – tiek uzcelti sporta laukumi tā vietā, lai izbūvētu ceļus, un otrādi. Kā Latvijā varētu fondu līdzekļus izmantot veiksmīgāk nekā šobrīd?

Viens būtisks aspekts, kas Latvijai nereti ir pietrūcis, plānojot investīcijas, ir skatījums uz nākotnes virzību, nevis tikai šibrīža vajadzībām. Būtu jāņem vērā arī demogrāfiskās tendences. Arī runājot par ieguldījumu

ceļu sakārtošanā, Latvijas gadījumā es neteiktu, ka tas vienmēr ir bijis labs ieguldījums, ja rēķināties ar izmaiņām demogrāfiskajā situācijā. Jo vai patiešām ir nepieciešams atjaunot plašu ceļu tīklu tur, kur pēc vairākiem gadiem tas vairs netiks intensīvi izmantots? Vajadzētu padomāt ilgtermiņā – cik lietderīgi būs īstenotie projekti.

Starp ES definētajām prioritātēm ir pētniecība un inovācijas. Kāpēc Latvija šo fondu sadaļu neizmanto pilnā apmērā?

Pētniecība un inovācijas ir joma, kurā Latvija nereti uzvedās tā, it kā tai būtu pieejama mūžīgā budžeta līnija no Eiropas Savienības fondiem. Savukārt nacionālo ieguldījumu ziņā šajā jomā Latvija vienmēr ir pēdējās pozīcijās, salīdzinot ar citām valstīm. Būtu jāsaprot, ka inovācijas un zinātne noteikti ir tā joma, kurā ieguldījumi ir ilgtermiņa investīcijas. Tā ir liela problēma, un mēs esam atkārtoti Latvijas pusei norādījuši, ka tā nerealizē ilgtspējīgu politiku.

ES ir izveidojusi jaunu fondu – Aizsardzības fondu (*European Defence Fund*). Tajā diezgan ievērojami līdzekļi ir atvēlēti izpētei un inovācijām aizsardzības sektorā. Vai Latvija plāno apgūt šos līdzekļus, un kas tiek darīts šobrīd?

Jā, tā ir jauna iniciatīva. Šobrīd ir izveidots Aizsardzības fonds, un tas ir iezīmēts nākamajā daudzgadu budžetā. Tiek ņemts vērā Eiropas iedzīvotāju uzskats, ka drošība ir ārkārtīgi būtiska. Galu galā, ES vispār sākotnēji tika radīta drošības apsvērumu un miera uzturēšanas vārdā. Latvijā, starp citu, pavisam drīz par šiem jautājumiem apspriedīsies vietējie uzņēmēji. Pavisam drīz, tas ir, 7. martā, Eiropas reģionu komiteja rīko pasākumu, lai apkopotu Latvijas skatījumu un vietējo uzņēmumu – mazo un vidējo uzņēmēju – iespējas iesaistīties šī fonda projektu īstenošanā. Eiropas Aizsardzības fondam ir uzstādījums, ka atbalstu tajā var gūt caur konsorcijiem, kuros sadarbojas vairākas valstis, radot jaunus priekšlikumus gan inovāciju jomā, gan produktu ražošanā. Tā ir joma, kurai, es domāju, Latvijai vajadzētu pievērst uzmanību un izmantot šī fonda radītās iespējas. Tas attiecas gan uz ražojošajiem uzņēmumiem, gan uz zinātnes, pētniecības un inovāciju jomu. Latvija mēģina formulēt savu pozīciju, un es ceru, ka tas novedīs pie pozitīviem rezultātiem.

Gandrīz pirms 10 gadiem ES nāca klajā ar makroreģionu stratēģijām. Vai uzskatāt, ka tās ir veiksmīgi ieviestas?

Vai Jūs ar to domājat Baltijas jūras reģionu, Donavas reģionu? Jā, ir tādas iniciatīvas. Es neteiktu, ka šīs iniciatīvas ir bijušas ārkārtīgi populāras vai ļoti plaši izmantotas. Baltijas jūras reģions ir ticis atbalstīts, gan izstrādājot īpašu stratēģiju, gan ar finanšu līdzekļiem. Tomēr sadarbība arī bez visām [Baltijas jūras reģiona] stratēģijām Baltijas reģionā notiek visai intensīvi. ES iniciatīva ir kalpojusi kā reģionālās sadarbības politikas “pievienotā vērtība”, bet ne izšķirošais sadarbību veicinošais instruments.

Tātad Latvija ES Stratēģiju Baltijas jūras reģionam nav izmantojusi īpaši veiksmīgi?

Es tā neteiktu. Latvija ar citām Baltijas jūras reģiona valstīm sadarbojas, bet citādā formātā. Ir praktiskā sadarbība vairākos līmeņos, kas ne vienmēr ir institucionalizēta.

Pagājušajā gadā sabiedrībā tika runāts, ka Kohēzijas fondi šogad vairs nebūs pieejami vai finansējums tiks samazināts. Vai šādas baumas ir pamatotas?

(*Smejas.*) Daļēji tas varētu būtu saistīts ar pieņēmumu, ka “viss ir slikti”. Tas ir tāds pesimistisks skatījums uz lietām, un tam ne vienmēr ir cieša sasaiste ar reālo situāciju. Tas ir arī interpretācijas jautājums – vai glāze ir pa pusei pilna vai pustukša? Par ES fondu apjomiem intervijas sākumā minēju – atbildes uz šo jautājumu vēl nav, jo sarunas ir tikko sākušās. Gan Latvijai, gan citām valstīm principā ir par savām tiesībām jācinās. [Latvijai] jāveido koalīcijas, lai pārliecinātu citas valstis pievienoties tādām skatījumam, kāds ir izdevīgs Latvijai un citām dalībvalstīm. Runājot par fondu apjomu, ir jāatšķir divas lietas. Neviens no scenārijiem neparedz, ka Latvijai pēkšņi tiktu liegti ES fondi. Atklāts ir jautājums par to, kādi ir izmantotie politiskie un finanšu instrumenti. Vienu un to pašu instrumentu var nosaukt gan par tādu, kas samazina, gan par tādu, kas palielina attīstības iespējas. Piemēram, runājot par finanšu instrumentiem – palīdzība reģionālās politikas īstenošanai ir veidota pēc principa, ka nauda tiek aizdota un tā ir jāatdod. Tad no kura viedokļa skatāties? Vai skatāties no visaptveroša valstiska vai Eiropas līmeņa skatu punkta? Tā ir nauda, kura piešķirta projektu īstenošanai. Attiecīgi projektiem ir jābūt dzīvotspējīgiem, nevis tādiem, kuri ieviesti,

jo ir pieejama nauda. Tātad, latiņa uzstādīta tā, ka līdzekļus var saņemt ekonomiski dzīvotspējīgi projekti, kuri pēc tam paši var izdzīvot un pelnīt. Tādējādi nauda atgriežas un ir atkal pieejama citiem projektiem, un rezultātā naudas ir vairāk. Ar vienām un tām pašām, piemēram, “simts naudiņām”, var atbalstīt nevis vienreiz, bet gan divas reizes. Ja skatāmies uz šīm lietām no projekta ieviesēja pozīcijām, naudas ir mazāk – to iedod tikai vienreiz, un turklāt tā ir jāatdod atpakaļ. Skatoties valstiskā vai Eiropas līmenī, patiesībā ir naudas pieaugums – sniegt finansējumu ne tikai vienam projektam, bet tādām, kas var atpelnīt ieguldīto, būt dzīvotspējīgs.

LATVIJAS
POLITOLOGU BIEDRĪBA

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ